

الحسين بن علي

مؤلف

عبد الرؤف «مينوا»

١٣٢٥

كابل

عمومي مطبعه

M.A.LIBRARY, A.M.U.

PE13

دې کتاب په ۱۳۲۴ کال کې د
د آريانا دوهه جايزه وړې ده .

اهدأ

دا کتاب د «نازو» انا لور او سپېڅلې
روح ته اهدأ کوم .

چه د پښتنو ملي قائد ميرويس نیکه د دې
ميرمنې په پا که غېږ کې روزلې شوی دی .

(ښووا)

داوای خدای پنامه

پیل

هغه وخت چه زه لا کوچنی اووور ماشوم وم ما به دخیلی موردخوای د حاجی میرخان نیکه نوم (چه دمیروبس نیکه پښتنی نوم دی) اړو پدی، او کله چه به ناروغه شوم نوزه به ئی دمیروبس نیکه زیارت تدیولم اوراته ویل به ئی چه حاجی میرخان نیکه دېر گړندی اولوی سپی دی، بیا چه زلمی توب ته ورسیدم هم به می د پښتنو په مجلسو کی د سپین زیرو لدخوای ددی نیکه نوم اړو پدی، اودا وخت دومره پوهیدم چه حاجی میرخان نیکه د پښتنو یو ملی مشر و، نو که وخت چه بیا د کتاب سره اشنا شوم ماته هغه له جوشه د ک احساسات را پیدا شول چه هر زلمی ته به دغسی وخت کی پیدا کېږی، مینه می درلوده چه دخپلو تېرو نیکه گانو کارنامې ولولم، خصوصاً دهغو نیکه گانو چه مالایه زانگو کی ددوی نومونه اړو پدی وه اودور کتوب څخه ورسره اشناوم، که څه هم په زانگو کی زه په ښه اوبدنه پوهیدم مگر کوم وخت چه می د زانگو څخه دمور غېږی ته سفرو کی او پر خبر وراغلم، ماته به د شپې خپلی مورد دی دپاره چه ماییده کړی د تېرو نیکه گانو دېری افسانې ویلې.

ښه می په یاد دی یوه شپه چه می مورد پر نگي دغزا نکل راته کالو او ویل ئی چه «سپین سرو پښتنو مېرمنوبه داو بو د کڅی اخیستې وه او غازیانو ته به ئی په سنگر کی اوبه ولې اودا کشر و غازیانو څخه توری وې» پدی وخت کی زه امشری خور له تلنکد سر راویوست زه امور ته ئی وریل:

"د غازیانو توری شد اسی وې لکه هغه د نیکه توره؟"

زه اموری هم د هغی توری خواته چدی بدموز تاویل "داسنای د نیکه توره ده چه ستاسی پلار ته اولد پلاره تاسی ته پاته شوې ده" په دېر "تأثرو کا ته" نور خو

نه پوهېدم چه ددې څه پياد را غله خو ستر ئې ئې له اوښكو ډكې شوې ، وې ويل :
 « هو ، زوږه ! بيمه سه شپه ډېره تېره شوې ده ! »

دا هغه تورمه وه چما او خور به دهغې په منځ كې سره سره ټكې لېدل نو يوبل ته به
 مو ويل : « دادېر ننگې پوښو ده ! »

همدا شان به اكثره شپې د اداسي افسانې اړوندې او پدماغ كې به مې يوه
 افسانوي دنيا تشكيلېدله . پدې افسانو كې ماډېر ځله د حاجي مير خان نيکه نوم
 اړوندې و ، نو چلولی شوم دده د ژوند سره مې علاقه ميندلې وه او پكړم كتاب كې
 چه به مې دده نوم وليد ، خوشا لېدم به .

مگر متأسفانه سره ددې چا دا نا بغه نيکه هر پښتون پېر نې اوده ته د نيکه
 خطاب وړ كوی بيا هم دده د ژوند په باب كښې چا يوه رساله هم نه ده ليكلې . او تر دې
 تر دې دی چه دده مشهوری كار نامې هم وركې شې . ددې فكر په اثر ما يو كال
 دمخه عزم و كړ چه زه دخپل ولس سره سم تر كره له خايه چه موجوده ماخذونه ، كومك
 كړلای شې يو وړ كوی كتاب وليكم ، نو پخينو يادداشتو نومې شروع و كړه
 پدې وخت كې چه كوم شې زما عزم بند راټينگ كړ ، زما د فاضل او مشر ملگري ښاغلي
 حبيبي تشويق و .

څر دادي تر يو كال وروسته موفق شوم چه ددې ملي نابغه په نامدا كړ چينې كتاب پای ته
 ورسوم ، شايد تر ما وروسته زلميان به ئې لاشه بشپړ كړي .

پدې كتاب كې ماډېر زيار ايستلی دی چه بې سنده قول راته وره شې او هر
 مطلب ښكاره ماخذ ولري او په همدې منځ كې مې د ماخذ صفحه هم وړښوولې ده .

خدای دی و كې چه زما د زيار يو وړ كوی ملي خدمت وباله شې او له خدایه
 غواړم چه نور ژوند مې هم په داسې ملي خدمتو كښې تېر شې . (پښوا)

دې دې کتاب مآخذونه :

په دې کتاب کې چهلر مهم مطلب انجستل شوی په همدغه صفحه کې ئې مآخذونه سره د صفحه د نا کار اشاره شوي ده او کوم مآخذونه چه د دې اثر په ليکلو کې استفاده لځني شوي ده دادی :

- ۱ : روابط ادبی ایران و هند - اثر علی اکبر شهامی .
- ۲ : ترجمه تاریخ معتصر ایران - اثر سرپرسي سایکس
- ۳ : دائرة المعارف بستانی - ۳ ج
- ۴ : دثمه البیان پارسى ترجمه - د سيد جمال الدين افغانى .
- ۵ : تاريخ روابط ایران و اروپا در دوره صفويه .
- ۶ : داستان ترکمازان هند - خلمر کسانج
- ۷ : منتخب الباب ۲ ج
- ۸ : دفرامې قلمی جوړنگ - چند باغلی فاضل کوپاماته داستادي دپاره را کړی و
- ۹ : حیات افغانی - د حیات خزن .
- ۱۰ : خورشید جهان - د شیر محمد خان .
- ۱۱ : پتہ خزانه - د محمد هوتک .
- ۱۲ : تاریخ سلطانی - د سلطان محمد .
- ۱۳ : جغرافیای تاریخی ایران - د بارتو لدائر
- ۱۴ : فرهنگ اوستا -
- ۱۵ : فارس انکلیسی و هندی
- ۱۶ : تاریخ افغانستان - د میلسون اثر دمنشی احمد جان پښتو ترجمه
- ۱۷ : - تاریخ ایران - د سر جان مالکوم اثر - ا یارسی ترجمه (
- ۱۸ : د افغان او پارس جگړه - دا کتاب " جارج نیون هام فور داسحق " له

لاتینی څخه په انګلیسي ترجمه کړې. او لاتینی بیا د تر کی څخه ترجمه کړې
چې د تر کی مؤلف دمیر ویس نیکه په وخت کې د اصفهان په دربار کې و. او اوس ئې د ښاغلي
سید مسعود خان په پارسي ترجمه کوي او څو مخه خپله ترجمه ئې ماته را کړې وه، دېر
تشکر لټنی کوم.

۱۹: زندگانی نادر شاه پسر شمشیر - دلارودی اثر .

۲۰: روضه اصفای ناصري - اتم جلد .

۲۱: مجله کاوه - ۲ کال - ۱۲ گڼه

۲۲: افغان تاريخي - په تر کی ژبه دی چې په لاتینی ژبه ترجمه شوي دي او دغه څخه بیا
"د افغان اویارس جگړه" ترجمه شوي دي، چې د فاضل محمد صالح خان په کتبخانه اړه لري

۲۳: جهانکشی نادرى - محمد مهدى .

۲۴: مآثر الامراء - ۳ ج

۲۵: درة نادره -

۲۶: تاريخ ادبيات ايران - اثر برون ترجمه یاسمى ۴ جلد .

۲۷: تاريخ على قلى مرزا

۲۸: سير المتأخرين

۲۹: نادر نامه - قلمی په ښاغلي حبيبي پوری اړه لري او د استفادې د پاره ئې

را کړې وه.

۳۰: تاريخ افغانه - اردو - د سيد ظهور الحسن موسوى تأليف .

۳۱: تاريخ نظامى ايران - لمړى جلد .

۳۲: آئين اکبرى . ابوالفضل .

۳۳: د پټې خزاني تعليمات د ښاغلي فاضل حبيبي ليکنه .

تر میرویس دمخه

غوارم دمخه ترهنه چه دملی قائد میرویس نیکه دژوندون ، فتو حاتو او قیادت حالات ولیکم په ډېر مختصر ډول پر دمخنیو اوضاعو هم لېزونو واچوم - ځکه چه تېر شوی واقعات دراتلو نیکو پېښو باعث یازېږ و ټکی بلل کېږي . له دې کبله نو که وغواړو چه دملی قائد میرویس نیکه ملی نهضت یا په بل عبارت دهوټکو د شهنشاهی . د مؤسس حالات څرگند کړو باید تر هغه دمخه د افغانستان (خصوصاً قندهار) او پارس او هند دمخنی وضعیت هم په لنډه طور سره بیان کړو ، او په دې ترڅ کې به داهم ښکاره شی چه د کومو کومو عواملو په اثر د هوتک شهنشاهی یا د پښتو یوملی نهضت موجود شو .

څنگه چه په هغه وخت کې دافغانستان په تیره بیا دقندهار پر وضعیت اود حالاتو پراوښتلو د گاونډیو مملکتو اوضاع ډېره اغېزه درلوده ، نو لومړی به گران لوستونکي د گاونډیو مملکتو پارس هند د وضعیت خوانه ملتت کړم اوبیا به دافغانستان په اور شو کی سره وږغېږو .

۱ : دپارس وضعیت : کم وخت چه دپښتو ملی قائد میرویس نیکه دخپل تېر او اولس دآزادی او خپلواکي دجنډې ډیورته کولو دپاره ملا تر لاسه په پارس کې د صفوی شاهانو حکومت و ، چه شاه اسمعیل صفوی تاسیس کړی و ، شاه اسمعیل په ۹۰۵ هـ کال ددیرلسو کالو په عمر دخپل پلار « سلطان حیدر » دمرگ دانتقام اخیستلو په عزم میدان ته راووت ، اود شیروان جا کم « فرخ یسار » ئې چه دده پلار ئې وژلی و له منځه ویوست (۱)

(۱) روابط ادبی ایران و هند - ۶۶ مخ دعلی اکبر شهامی اثر - دطهران طبع .

گويا له همدې وخته ددې حکومت څښتنه کښېنوله شوه، او تر دوو پېړيو ډېر
 لږ (۱۱۳۴-۹۰۶) پر پارس حکومت وکړ (۱) دا دوره له ډېرو جېټو څخه
 دپارس دپاره يوه روښانه او ځانګړې دوره وه، او تر ډېرو دورو يواځې اهميت
 او امتياز لري. په دې دوره کې کوم مهم شی چې مشيخ ته راغی، دپارس «ملی وحدت»
 دی، ددې وحدت اساس شاه اسماعيل دصفويانو او مېړنی پاچا ټينګ کړ او په دې
 وحدت کې معنوی قدرت او نفوذ ډېر موثر و، ځکه چې دا دوره له سره پر معنوی
 بنسټ يعنې تصوف او شيخوخيت راولاړه شوې وه او د شاه اسماعيل پلار او ټيکه ټول
 مرشدان تير شوي و، او دده نسب په شپږمه واسطه مشهور شيخ صفی الدين
 اردبيلي ته او په ۱۶ واسطه اوم امام حضرت موسی کاظم ته رسېدی (۲) او له
 دې لارې ئې په پارس کې ډېر نفوذ او قدرت او په لږ مېړنیانو کې وه.
 ټوله دې څخه، علاوه پر «ملی وحدت» داهم څرګند پېړی چې په صفوی دوره کې
 مذهبي چارو بڼه ترقي کړې وه او په دې دوره کې علماو اوصوفيانو خورا ډېر قدر
 درلود او د شاهانو مخصوصه توجه د مدرسو، خواتو، او برسيره پر دې په صفوی دوره
 کې دپارس مختلفو صنايعو ته هم ډېره توجه وشوه او دهغه ځای صنايعو لکه
 نساجی، معماري، کاشی کاری، او نورو مختلفو صنعتونو بڼه ترقي وکړه، چې
 له دې حېثه هم دا دوره مهمه او روښانه دوره ښکارېږي، مګر داهم بايد وويل
 شي چې په دې دوره کې ځينې پاچهان پيدا شوه چې ددې دورې پر رونا، ئې
 تاریکې واچوله لکه شاه عباس چې دخپلو زامنو دوږلو نسبت ورته شوی او يا
 شاه صفی (۱۶۲۹ع څخه تر ۱۶۴۲ع) چې ډېر صفوی شهزادگان ئې ووژل،
 اوله همدې لحايه دصفوی دورې انقراض شروع شو، چې پنځه کاله وروسته

(۱) روابط ادبی ایران و هند ۶۸ مخ

(۲) » » » » ۷۷ مخ

شاه اسماعیل صفوی

سلطان حسین سہوئی

«اير وان» او «تبريز» دتر کانو پلاس ورغان او په ۱۶۲۸ کال بغداد هم
ديارسيانو له لاسه ووت (۱)

خوچه ددې دورې وروستۍ پاچا سلطان حسين دا کتوبر په ۲۳ په ۷۲۶ هـ ع ۱۱۳۵
هـ ق کال (۲) مجبور شو چه ديارس دشه شاهي دتاج ميرويس نيمکه دمرغي زلمی زوی
شاه محمود پر سر پخپل لاس کښېښود او خپله اورنې هم دې پښتون زلمی شه شاه ته
پهمدغه ورځ ور پنکاج کړه (۳) چه په همدې ورځ دصفوی دورې کمبله
تواله شوه.

۲: دهندو ضعيت: پهمدې وخت کې چه دصفوی دورې وروستيو شاهانو
په ايران کې خکومت کاوه په هند کې دغولو پاچهي وه. ددې سلسلې
دسلطنت مؤسس ظهير الدين محمد بابر پاچاو. چه دمجرمي په شپږمه په ۸۸۸ هـ
کال زېږېدلی دی (۴) او ددیرلسو کالو په عمر په ۸۹ هـ کال په اندجان
کې دپاچهي پر تخت کښېناست (۵) بابر پاچا خو کاله وروسته دخپل لوی
سلطنت مرکز دهلې وټاکه او دهند پر اکثر وېزاروئي غلبه وموندله. ترده
وروسته دده زوی همايون اوښور ډېر نیموړی مغولي شاهانو په هند کې تر درو

(۱) تاريخ مختصر ايران، دسریرسی سايکس دتأليف فارسي ترجمه ۶۶ مخ

(۲) دائرة المعارف بستانی دريم جلد - ۲۴ مخ -

(۳) دتمة البيان ترجمه - دعلامه سيدجمال الدين افغاني تأليف ۹۳ - ۹۴

مخونه دکابل طبع

(۴) حسامي دالاندنی بيت دده دتولد په تاريخ کې ويلي دي:

اندرش مجرم زاد آن شه مکرم تاريخ مولدش هم آمد «شش مجرم»
(فرشته ۹۱ مخ)

(۵) روابط ادبي ايران وهند - ۳۰ مخ

بهر يو لازيات سلطنت و کساره اود ۸ ميلادی قرن تر آواخرو پوری ئې په هندوستان کې خپلواک او مستقل حکومت درلود. د ۱۹ قرن په اوائلو کې دانګلیسانو تجاری او سیاسي نفون قدم کېښود او ورو ورو ئې لمن اړته شوه. ددې نفون مقدمه که څه هم د ۱۵۷۹ میلادی = ۹۸۷ هـ څخه چې «تماش استیونس» یوه انګلیسي زلمی هند ته سفر وکړ او په تېره بیا په ۱۵۸۳ میلادی = ۹۹۱ هـ کال چې څلور تنه انګلیسي سیاحت کړو وکړو د شرقي ممالکو د تجارتي او اقتصادي اوضاع د کتنې دپاره ما مور شره شروع شوې وه، مګر په ۱۶۰۰ میلادی د دسامبر په ۳۱ (د رومي خورپه ۲۴ - ۱۰۰۹ هـ) چې د ماسکۀ الیزابت په امر د شرقي هندي شرکت (د لندن د تجارانو شرکت چې د شرقي هند سره تجارت کوي) پنامه تأسیس شو (۱) دانګلیسانو د سیاسي او تجارتي نفون اساس کېښود شو.

د نورالدین محمد چېا نګیر گورګاني پاچا په وختو کې په ۱۶۰۸ م او ۱۷ هـ کال دې پورتنۍ شرکت خپله امری بهیر د «ویلیام هاو کین» نامی په مشرتوب د سورت بندر ته چې د هند له غربي بندرو څخه دی راواستوله، دې سړي دانګلستان دپاچا «امري جیمز» له خوا یوه سفارتمانه هم درلوده او تر یو لویه پخپل مقصد کسایاب شو. بیا په ۱۶۱۲ کال هم درې انګلیسي بهیري د «توماس بېست» په مشرتوب هندوستان ته ورسېدلې او دې سړي وکولای شوه چې د سورت له محلي بندر سره تجارتی معاهدې وټول او څه موده وروسته هلته یوه تجارت خانه هم تأسیس کړې، او دا وولسم دېمی قرن رادې خوانه ددې شرکت د تجارتی چارو سره سیاست هم کړ شو. په ۱۱۰۱ هـ (۱۶۸۸ م) کال چې انګلیسانو د بمبئی جزیره چې پر تګالیاڼو پریښې وه هم دې شرکت ته په لږ اجاره ورکړه ددې شرکت مرکز د سورت له بندره بمبئی ته را نقل شو او دا وخت لږ لږ د مستملکاتو

(۱) تاریخ روابط ایران وار ویا در دوره صفویه ۱۲۸ مخ فرشته ۱۹۲ مخ

په چرت ولوېده او په هند کې ټي استعماري سياست شروع کړ؛ مسگر دا کار ټي په انگلستان کې دنورو تجارتونو د حسد او رقابت باعث وگرځيد او په ۱۱۱۰هـ (۱۶۹۸م) کال يوي ډلې تجارتونو يولوی شرکت (د شرقي هند د عمومي تجارت شرکت) پياوړه تاسيس کړ او د انگلستان له پارلمنټه څخه ټي د شرق د تجارت انحصاري امتياز هم واخيست، د احم د تجارتونو د رقابت د هجوم مورد واقع شو، خو په پای کې په (۱۷۰۸م) کال ټوار پخوانيو شرکتونو لاس سر موره کړ او يو مهم او ډېر لوی شرکت ټي د (د انگليسي تجارت شرکت د شرقي هند د تجارت د پاره) پياوړه تاسيس کړ، اوسمهال د انگلستان پاچا د شرکت مشرانو ته د هندوستان د پاچاهانو په دربارو کې رسمي سفارتونه او قونسلګري وروسپارلې (۱) نو پدې سبب د دې شرکت اساس يا په بل عبارت د انگليسانو د سياست بنسټ په هند کې پټه پټېګ شو او نفوذ ټي يويه دوه شو او ورو ورو د انگليسانو نفوذ پسې ډېرېدې خو چې په ۱۲۱۷هـ (۱۸۰۳ ميلادي) کال ټي د هلي ونيو او د مياشتې ټي بولک رويي شاه عالم (چا د دې سلسلې وروستنی مستقل اومهم پاچا او په شترگو ووتلو) وټاکلې چا هغه هم په ۱۲۲۱هـ کال مړ شو (۱) ترده وروسته د دې سلسلې څو نور شاهان هم په هند کې وه چې څه نه څه نوم ټي درلود مسگر په ۱۲۷۹هـ = ۱۸۶۲ ميلادي کې چې د دې کورنۍ وروستنی پاچا هم ادر شاه چې پټه شاعر او موسيقي دان هم و، د ځينو تر اوسه پدې انگليسانو له خوا د خپلې ميرمنې "زينت محال" سره "برمي" ته تبعيد او هلته مړ شو، د تيموري سلطنت کمبله بالکل ټوله شوه (۳)

(۱) تاريخ روابط ايران و اروپا - ۱۵۷ - ۱۵۸ مخونه .

(۲) ترکمازان هند . څلورم کڅاخ ۲۶۳ - ۲۶۹ مخونه .

دخافي خان دليکني څخه چه تر ۱۱۳۵ هـ کاله پوري ئې دمحمد شاه دوخت
 -خوانث ليکلي دي څرگند پزي چه دگر کين دمرگ په کال په هند کي محمد
 باعظم بهادر شاه مشر توب درلود، ځکه چه دې وايي چه په ۱۱۱۹ هـ کال دگر کين د
 وژلو خبر چه ملي قائد ميرويس نيکه مې کړ په هند کي دمحمد اعظم بهادر شاه دربار
 ته را ور سيد. (۱)

گوياکم وخت چه ملي زعيم ميرويس نيکه دپښتو په وينولو پيل کا وه په
 هند کښي محمد اعظم بهادر شاه چه ده څخه کړ شو مشر، اوور وورو دمغلو د حکومت
 کمبله توليدله، مگر بيا هم په دغو وخت کي پيڅي کمزوري نه وه، بلکه به اقتدار
 ئې پلاس کي و.

۳: په افغانستان کي د قندهار وضعیت: تر اسلام د څخه دافغانستان وضعیت خو
 غربي اوشرفي مؤرخينو په وار ووارو، په تکرار سره ليکلي دي، او جغرافيو
 دودني ترنني ورځي د پير اړخه اوارت وه، په تېر بيا هغه وخت چه آريائي قبائل
 لادخيل اصلي نايوبي (بلخ) څخه دپارس او هند خوا ته کوچېدلې نه وه دافغانستان
 خاوره د آريائي تمدن مرکز باله کېده، چه ددې خبري څېړل ددې کتاب له دغه بحث
 څخه وتلي شمېرل کېږي او جلا کتابو نه لري.

خو تر اسلام وروسته هم افغانستان د خورا لويو لويو شهنشاهيو لکه دسوريانو
 شهنشاهي، دصاريانو، دسامانيانو، دغوريانو اودغزنويانو د شهنشاهي مرگرو، او
 هر لور ته ددوي دېري بيرغونه رپېدل او غليمان ورته سر تېږي وه، اودا هره دوره
 دافغانستان په تاريخ کي خورا لوړ موقعيت لري او هره يو ئې دېره اخلا نده او يا
 شکوه دوره ده. مگر تردې دورو وروسته خصوصاً له همدو څخه دمغلو دوره
 شرق ته راغله، که څه هم په افغانستان کي دپورتنيو دورو په شان يوه لويه شهنشاهي چه

د افغانستان ټوله خاوره تر ادارې لاندې ونيسي، د هوتکو تر دورې پورې موجوده نه وه، خو بيا هم د افغانستان هر څه برخه د افغانستان ذهني برخې د اوسېدنکو يې د لاس اداره کېدله او د هرې برخې اوسېدونکي يې هر وخت کې د متحدا وزيڼو په مقابل کې ولاړ وه. او دفاع ئې کوله چې په افغانستان کې د دې حکومتي مهم مراکز هر ان، بلخ، کابل، زابل بلل کېدل.

څنگه چې د غزنويانو د دورې تر وټې وروسته د افغانستان کې د هوتکو دورې بيا لويه شهنشاهي قائمه کړې ده او هم د هوتکو نهضت له قندهاره شروع شوی دی، نو دلته هم په دې کتاب کې زموږ د موضوع سره مناسبه داده چې د قندهار وضعیت تر څپړنې لاندې ونيسو، چې د منځه تر هوتکو ئې څه وضعیت درلود، او هغه داسې دی: د قندهار وضعیت له هغه وخته چې د هوتکو او توخواو ابداليانو ملي رياستونه له منځه ولاړه، په ډېر تزلزل اخته شو، کله به دهند د مغولي حکومتي هجوم باوډی راغی، او کله به پارسيانو سترگې ورته سرې کړې، د قندهار خپل موجوديت تر دې و، چې ورک شي، فقط د گانډيو مملکتو په سترگو کېنې ئې ديوي مني مثال درلود چې هر يوه غوښته يوله بله ئې حمله کړې، خو خبر نه وه چې دوی ته بهر غوښتي شي او د هضم قوه به ئې ونلري، بلکې په پښتني اصطلاح د مور شيدي به په وگړزوی.

ديارس او هند د حکومتيو به تل پخپل منځ کې پر قندهارو سترگې سره سري وې او چې يوه به موقع وموندله بل ته به ئې پام، جوړوله او خپل خان به ئې د قندهار په تصرف او تجاوز کې حقدار گناه، او يا بد ئې وامنيت قايمو او په نامه خپل اقدام روا باله، چې دلته د مغو پېښو څخه دوه مثالونه راټولوو:

۱: لمړی په ۱۰۰۵ هـ کال چې اکبر پاچا د قندهار د تسخير خيال وکړ، نو يو اوزد او مفصل مکتوب ئې شاه عباس ته وليکه او خپل دې تجاوز ته ئې يوه پلمه و تراشه خو څنگه دا مکتوب ډېر اوزد دی، نو څو جملي ئې راوړو:

... لیکن چون قندهار در میان بود و میرزا یان قندهار در لوازم معاوت و معاضدت آن دودمان عالیسمکان تکامل می نمودند و در مواقع حوادث و مکاره که محل استطلاع عیار جوهر و فاقست قطعاً آثار یک جهتی و یگانه بظهور می آورده اند و نیز بهمان ارفع که متوطن صاحبان ناز و نعم است توصل شایسته نمی رسانند و خلوص و حواشی باطن بود که اولاً قندهار را یکسان خود بسیارم ... (۱) «

۲ - کم و نیست چه شاه عباس صفوی پر قندهار لاس و موند او دجهانگیر پاچا خنده ئی و بیوه نوه و مد ا شان ئی یوم فصل مکتوب جهانگیر ته پده دی باره کی ولیکه چه مضمون ئی داده :

« قسائیم دعوائیکه از فحاحات اجابت آن غنچه مراد شگفته نیکت قرانی مشام یگانگی باشد و لوازم مدحاتی که از لمعات خلوصش انجمن اتحاد منور گشته ظلمت زاوی غالیة بیگانگی گردد . عطر بزم خلعت و ولای اعلی حضرت و ظل اللهی و مجمع مجمع صدق و صفای آن نور پرورد آگهی گردا نیده مشهود راه انور و مشکوف ضمیر منیر ضیا گستر میگرداند که : بر دل دانش پسند و خاطر آسمان پیوند آن برادر بچان برابر که آئینه چهره دانش و پیش و مر آة جمال حقائق آفرینش است عکس پذیر خواهد بود که بعد از سنو ح قضیه ناگیر ابواب شاه بهشت مکه ای علین آشیانی انار الله برهانه چه قسم قضا یادر ایران روی داده بعضی ممالک از تصرف منسوبان این دودمان ولایت مکان بیرون رفته بود چون این نیازمند درگاه بی نیاز مقلد امور سلطنت شد همین توفیقات ربانی و حسن توجه دوستان بجائی انتزاع جمیع ممالک موروثی که در تصرف مخالفان بود نموده ، چون قندهار که در تصرف گماشتگان آن والا دودمانی بود ایشان

(۱) دفراعی قلمی جونگ - چه باغلی گویانه پروسر کال چه دافغانستان په دوره تللیو، په فرام کښې چاور کړی دی - او نور ښه ښه منتخب اشعار هم پکښې شته

را از خود میدانست متعرض آن نشده از عالم اتحاد و برادری مقرر شد بودیم که ایشان نیز بطریق ابا و اجدا و عظام جنت مقام خود در تقوینش آن مبذول فرمایند. چون بتوافل گزرانیدند مکرر بنامه و پیام و کنایه و صریح طلب آن فرمودیم که شاید در نظر ایشان این ملک محقر قابل مضائقه نبوده مقرر نمایند که بتصرف او لیای این خاندان داده رفع طعن دشمنان و بدگویان و قطع زبان درازی حاسدان و عیب جویان گردد. چون مدتی این امر را در عقدۀ تعویق انداختند و حقیقت اینمقدمه در میان دولت دشمن اشتہار یافت و از آنجانب جواب این مشعر برد و قبول آن نرسید بخاطر عاطر گزشت که طرح سیر و شکار قندهار اندازیم که شاید بدین وسیله گماشتگان آن برادر نامدار کا عسکار از روی روابط الفت و خصوصیتی که مساو کست مؤکب اقبال را استقبال نموده بخدایت اشراف فائز گردند و مجدداً بر عالمیان رسوخ قواعد یگانگی طرفین ظاهر شده باعث زبان کوتاهی حاسدان و بدگویان شود بدین عظمت پی یراق قلعه گیری منوجه شده چون بلکاء فراه رسیدیم منشور عاطفت مبنی بر اظهار اراده سیر و شکار قندهار بجا کم آنجا فرستادیم که مهمان پذیر باشد و عزت آثار بخواجه باقی قزاق را طلب فرموده بجا کم و امرا را که در قلعه بودند پیغام دادیم که در میان اعلیٰ حضرت یاد شاه ظل الهی و نواب همایون ما جدائی میسر نیست و الگائی که هست از همداگر میدانیم و ما بطریق سیر متوجه این صوبیم نوعی نشود که کلامت خاطری بهم رسد ایشان بمضمون حکم و پیغام مصلحت انجام را بگوش حقیقت نبوش نشنیده و مراسم الفت و اتحاد جانبین منظور نداشته اظهار تمرد و عیبان نمودند و قاصد الی قلعه رسیده و باز عزت آثار مشار الیه مکرر طلب فرمودیم و آنچه لازمه صحبت بود باو گفته پرستادیم و تاده روز دگر عساکر منصوره قدغن فرمودیم که بپرا دون قلعه و حصار ننگردند نصائح سودمند نیامد در مخالفت اصرار نمودند چون پیش

ازین مسامحه گنججایش نداشت و لشکر قزلباش با وجود عدم اسباب قلعه گیری
و تسخیر قلعه مشغول شدند و در اندک روزی برج و باره را با زمین یکسان ساختند
کار بر اهل قلعه مشکل شده امان خواستند ما نیز همان را بطله را که از قدیم
الی الایام فی مابین این دو سلسله رفیعیه مسلوله بوده و طریقه برا دری که مجدد
از زمان میرزائی آن او رنگ نشین بارگاه جلالت و نواب همایون ما بنوع
استقرار یافته که رشک فرمائی سلاطین روی زمین است منظور داشته بمقرض
مروت جمعی تقصیرات و ذات ایشان را بغیر مقرون فرموده مشمول عواطف و عنایات
سالماً غانماً باتفاق رفعت پناه نظاما حید بیکاسی یو زبانی که از صوفیان صادق
اینخاندان است روانه درگاه معلی گردانیدیم حقا که بنیاد و داد و اتحاد موروثی
مکسببی از جاذب این دلاجوئی نه بمرتبه میشد و مستحکم است که بجهت ضرور
بعضی امور که بحسب تقدیر از ممکن امکان بمنصه ظهور آمده باشد خلل پذیر
گردد میان ما و تو رسم جفا نخواهد بود بجز طریقه مهر و وفا نخواهد بود
مرجو آنکه از انجانب نیز همین شیوه مرصیه مسلوله بوده بعضی امور جزئی
را انظار خجسته آثار فرموده اگر خدشه بر عارض الفت ظاهر شده باشد بحسن
عطوفت ذاتی و محبت ازلی درازاله آن کوشیده و گلشن همیشه بهار یکدل و یگانهگی
را سرسبز و خرم داشته همگی همگر دون اساس بنا کید مہانی و پاک و تصفیہ مسائل
اشفاق که نظام بخش انفس و آفاق است مصروف فرمایند و کلی ملک محروسه
مارا بخود متعلق داشته بهر کس خواهند شفقت فرموده اعلام بخشند که بلا توقف
و مضایقه با وسپرده می شود و این جز و بات را خود چه قدر و اعتبار باشد امر او
حکما میگرد در قلعه بودند اگر چه مرتکب امرای چند که متنافی مراسم دوستی بود
شدند اما آنچه واقع شده از جانب ما بوده ایشان آنچه لازمه نوکری و شرط جان
سیاری بود بتقدیم رسانیدند یقین که آنحضرت نیز بشفقت پادشاهانه و مرحمت
شاهانه شامل حال ایشان فرموده مارا از ایشان شرمند نخواهند ساخت زیاده

اطناب نرفت ، همواره ها لوای آسمان فرسای هم آغوش نائیدات غیبی بادند .
عاقبت جمیع بخیر باد بزب العبادا ، ، (۱)

دایودوه مثاله دهند اوپارس دحکومتو نو دبوئل غولولو اودقندهار په مقابل کی
ددوی داغسکارو نمایندگی کولای شی ، چه دې دوو حکو متو نو هر وخت فرصت
لټاوه چه قندهار ترلاس لاندی کړی ، مگر څنگه زه دمیر ویس نیکه حالات لیکم
نوزه باید دقندهار وضعیت ته د هوتکو له نقطه نظر مو گورم اوڅه چه له دی لاری وموم
هنه څر گند کړم ، ځکه په همدې هرج و مرج کی یا تردې دمخه هوتکو او توخیو او
ابدالیو پر قندهار مستقل حکومتو نه کړی دی ، پندی صورت کی نو لمړی دالاز مېنزی
چه پخپله د هوتکو قبيله وېشنه او بیاددوی دریاست بیان ترمیر ویس دمخه څر گند
کړم ، چه له دې لاری هم دقندهار دمخنی وضعیت څر گند پېزی او هم د هوتکو
عشیره چه زمونږ ملی قائد میرویس له همدې عشیری څخه میدان تدر او تلی دی
معرفی کېزی ، نو دادی په دې مقصد پیل کوو :

د هوتکو تېر ، په پښتنو کی د هوتکو تېر دېر شهرت لری . دا ځکه چه دا تېر د پښتنو
په ملی نهضتو کی لویه برخه لری او پخپله پلائي مهم رول لوبولی دی .
هوتک تېر د غلجیو یوه پښاده اولیکه دانسابو لیکونکی چدلیکی ددې تېر لمړی پلار
هوتک نومېده چه تېر ئې هم د همدی پلار پنامه یادشو او هوتک بابا د باروزوی اود
توراب توران لمسی اود باباغلجی کړوسی دی (۲)

مگر دا چه هوتک بابا په کومه زمانه کی اوسیدی پوره څر گنده نه ده که څه هم
د پتی خزاني مؤلف د " هوتک بابا " په نامه د هوتکو یو پلار لیکلی او معرفي کړی

(۱) دا مکتوب له یوه قلمی جوړنگ څخه را نقل شوی دی ، چه د " فراهی " پنامه
اود ښاغلی فاضل گويا څخه دی .

(۲) حیات افغانی ۲۵۶ - خورشید جهان ۲۱۰ - پټه خزانه ۷ مخ

دی چه وایی په ۶۶۱ هـ کال د اتغریزه علاقه کې زیږېدلی او په ۷۴۰ هـ کال وفات شوی دی. مگر د خودلائلویه نسبت د دې خبرې منل دقت غواړي: یو خو پخپله د پټي خزانې خو جملې دی چه په یوه ځای کې وایی: "او هغه وخت چه اوی سوئوئي کا د خدای عبادات او په اتغراو سوري کې د قوم سردار اوباد ارو" (۱) بل ځای وایی: "بابا هوتک خپل قو مونه راتول کړل. اود سره غره سره ئې پر مغلو شخړه بوتله" (۳) نو که داسې د هوتک لمرې پلار فرس کړو، نو بیا دده قوم یا اقوام له کومه شوه؟ ځکه چه ترده دمخه د هو ترکو یو سړی هم نشته او توخي هم یو سړی دده ورور دی او په درې پټه باباغلجی تر سیمې چه ټول پنځه شپږ تنه کپټري، نو به څنگه دا ومنل شی چه دا "هوتک بابا" هم هغه هوتک بابادی چه د بارو زوی، د تولا لمسی او د غلجی کړوسی دی؟

بله دا چه که دا خبره ومنله شی باید "باباغلجی" هم په ۴۰۰ هـ یا لږ دمخه یا لږ وروسته وېوالو حال دا چه پر خلاف دارباب انساب د لیکنو څخه موز د غلجیو وټبر. دنامه ریښه تر هغه رخت ډېر پخوا حتی که څوک پشهرنسی تر اسلام دمخه هم موندلای شو، بلکه تقریباً ثابت ده، ارباب انساب لیکي چه د پټه ټپکه د "بی بی متو" نامی لور د نسه یو زوی پیدا شو چه دهغه نوم یې "غلزی" یا "غلجی" کېښود (۱) مگر څه بهوشی که موز د انوم "غرزی" وگڼو ځکه چه په زړه او اوسنی پښتو کې د "غر" ریښه خصوصاً په نومو نو کې ډېره غښتلې او قوی ده، حتی د ځینو محققینو په عقیده د غور، غرج، غلج، خلیج، غر چه د نومو ریښه هم له غره څخه ولاړه شوې ده او په منځنۍ

(۱) (۲) پټه خزانه ۸۰۷

(۳) خورشید جهان ۲۰۹ مخ - حیات افغانی ۲۵۶ مخ - تاریخ سلطانی ۷۰ مخ

اسيا کی دآريائی خايو او قبيلو په مورد کی استعمال شوی دی (۱) همدارنگه دغورک او غرجستان يا غرشته او غرخني نومونه په پښتو کی شاید دا ادعا ثابته کړی نو ما سچک يو غربي مذوق هم دگر "gar" يعنی غره کلمه دبا کتري په زده يارسی کی مستعمله بللې ده او وايی چه غر چه دآمو پورته خوانه دیوه غرنی ولایت نوم دی چه آريايان پکښې اوسېدل (۲) او علاوه پردې په اويستا کی دا کلمه د "گيری" په شکل په همدې معنی راغلې ده (۳) او په سنسکريت کی د giri په شکل ليدل کېږی (۴) دپورته قريشو په نسبت 'نسبت دې ته چه دانوم "غل زی" 'گلزای' قلزهی' غلجائی' غلجه ئی' غلجائی' او نورو نومونو چه مؤرخينو رازرازوړی دی یاد کړو ښه به دادی چه آريائی اصل ته رجعت وړ کړو او د نورو ډېر نومونو په شان چه له " غره" څخه اخيستل شوی دی داهم له دې کلمی څخه واخلو او "غرزی" ئې وېولو که دا نظر په ومنله شئ نو دغرزی "مشهور بدغالخی" دډېر نوم به تر هغه ډېر پخوانی شی چه ځينو مؤرخينو ليکلی دی او هم بيت 'سړبن او غرغښت نومونه هم چه دپښتنو پخوانی نيکونه باله شوی او نومونه ئې هم له مابعدالاسلام سره نه لگېږی داسلام دمخه وېولو. په دی صورت چه مو "غلخی" "غرزی" کړ او غرزی ته مو تر اسلام دمخه ياد اسلام سر ته نژدې تاريخ وټاکه نو اوس کولای شو چه دهمدې تاريخ په تناسب دهوټکولمړی سړی هم وټاکو او ددوی دژوند تاريخ هم تخمين کړو.

په صورت دازما شخصي رايه وه، دلته زه نور نه غواړم دا خبره وڅېړم فقط زما مقصد دهوټکو د اصل په شاوخوا کی يوه رڼا غور حول وه. خو کله مثبتته نتيجه چه پلاس راغله هغه داده چه هوټک دغالخیو يا غرزی يوه پښه ده چه دپښتنو د ملت ملی نهضتونه له ۱۱۱۹ هـ څخه تر ۱۱۴۹ هـ پورې ددوی د همت او غیرت گټه او دتوری چوټ دی

(۱) جغرافياي تاريخی ايران - دبارتولد اثر ۸۸ مخ (۲) زبان پامير
(۳) داويستا فرهنگ، ۲۷۲ مخ (۴) دهنداوانگليسی قاموس ۶۱۱ مخ ۱۸۰۷ طبع

چیری اوسپدل؟ دھونکو و اصلی ناآوی «داتغر» سیه ده چه د کلات جنوب شرق ته

پروت اود هر تیکو او توخو د حکومت مر کردی، تر هغه وروسته چه هوتک بابا ددوی یواری نیکه د تبر مشر شو، د سیوری خلیکو هم دی په مشر توب اوسر داری ومانه (۱) د مغلو د هجوم په وخت کی د کلات دارغنداو تر غاړو او او لان (۲) او سورغر (۳) پوری هم ددوی په لاس کی وه اودوی اداره کول، خو چه ئی په مېرانه ۱۹ همدی لځایو څخه دفاع وکړه او مغول ئی وشرل (۴)

داتغر ف او مشر توب تر هغه وخته و، چه په ۱۱۰۰ ه کښې خارجی دښمنانو و غوښته دهمیشه په شان دښمنو په منځ کی دغلځی اوابدالی په نامه دتفاق اوریل کړی «لکه تل چه ئی همدا کار کړی دی او هم ئی کوی» مگر لهښه مرغه دابلاپتانه و نه غولیدل اوددوی بوم مشران چه دابدا لیانوله خراسلطان خود کی او دغلځیانو لخوا اسلطان ملیخی توخی و، ددی تفاق اندازی ددفع دباره ئی ددی دوو تبرو په منځ کښې «لکه سلطان محمد چه صریحا «لیتکی» یو موقتی حدوتا که، یعنی ددوی دتاتو بواو داسپدل او دملخکو تر منځ ئی یو وېش تعیین کړ اودائې سره وریل چه د کلات دجلدک «گرماو» دی ددی دوو تبرو تر منځ حد او وېش وی (۵) یعنی دهغه لمر ختیزه خوادی دغلځیانو په تیراډه ولری او لمر لوېدیزه خوادی دابدا لیانو دتبروی اودا وېش تردې نژدو کلو بوري مراعات کېده، حتی اوس هم پاته دی.

ددې وېش تر تثبیت وروسته سلطان ملیخی چه دتوخراوهو تیکو مشر و، داور نیگ زیب

(۱) دسیوری علاقه د کلات جنوبی خواته پرته ده. په خزانه ۷ مخ

(۲) اولان - د شاهجوي شمالی خواته یو لځای دی چه د زرو ودانیو آثار هلته سته

(۳) سورغر، هغه غردی چه داو لان او شاهجوي شمالی پلوت ته نژدې پروت دی

په خزانه ۸ مخ (۴) په خزانه ۷ مخ.

(۵) تاریخ سلطانی ۶۰ مخ

له خوا هم په رسمیت وپېژندل شو، او دده پنامه فر مان صادر کړ (۱) چه سلطان محمد دتاریخ سلطانی مؤلف چه څه وخت په کلات کښی حاکم و، دافغان پخپلو سترگو داورنگز یب په لاس لیک دسلطان ملخی داو لادی څخه لیدلی دی (۲) او هم ایکی چه په هغه وخت کی دغلیخیانو دتېر مشرتوب اوسر داری بده اړه درلوده (۳)

ځکه نو تر پورتنی وېش او تقسیم وروسته دهوتکو او توخو دتاتوبی لمن دجلدک د"گرماء" څخه ترغزنی پوری اوزده شوه، او څنگه چه دتبی خزانی مؤلف ایکی په همدی حدودو کښی ئې مستقل حکومت درلود. (۴)

دهوتکو ښاغلی ترمیرویس دمخه زموز ترملی قائد میرویس دمخه

هم دهوتکو په تېر کښی او ښاغلی او پیاوړی پښتانه وه، چه دقوم او اولس مشرتوب ئې کاوه او خپل دپښتانه اولس ئې پر سمه لاره بېوه - او دخپلی خاوری دودانی دباره ئې ډېر زحمتونه کښل؛ دپردیو له هجوم څخه ئې خپل هواد او وطن ساته او د وطن دساتلو دباره ئې دخپلو ښور لمیانو وینی تویولې. دوی هر یوه دلاړښوونکی اورنما او بېشوا حیثیت لاره، دخپل اولس په درد او خوږو خبرو، په غم او ښادی - کی ورسره شریک وه، دوی لځانونه له ملتته جلا نه بلل او نه ئې ترې کرکه کوله او نه ئې دخپلو شخصی اغراضو او مقاصدو دباره استعما اول دوی پښتانه مشران وه، او پښتو هم دوی ته داحترام سر تیت کړی و، هر څه چه به دوی ویل پښتو کول، حتی روحی عقیده ئې ورته درلوده او خپل هر مشر ئې پورو حانی مشر هم گانده، ځکه

۱- حیات افغانی ۲۶۱ مخ

۲- تاریخ سلطانی ۶۰ مخ (۳) تاریخ سلطانی ۶۰ مخ

۴- پته خزانه ۱۷۵ مخ

اوس لاهم نوم سره «نيکه» ياده وی، داپه زورچا دوی ته تلقین نهو کړی او نه دا خبره به زور په یوه ملت منله کېږي، فقط دوی خپل لځان همدا شان ملت ته معرفي کړی و او خپل اعمال ئي هم څنگه چه دیوه صحیح مقتدا سره وردی هغسی گرزولی وه او نه ئي دا خیال و، چه دمېذبو او متدین نماو غلو په شان دیسو په پو ستو کی دلیو یا نو کارونه وکړی او ددوی دسمون په پلمه ددوی غو ښی وشکوی او بخیله ئي وځوری...

که څاهم تر یرویس دمخه دهوتکو په دوره کی په داهول اشخاص ډېر نه وی خو بیا هم څه چه شته په هغو کښي مشهور او معروف اشخاص دادرې ننه دی: -
باباهوتک - ملکيار - ښالم خان

۱: باباهوتک: باباهوتک (چه نوم ئي دمخه ذکر شو) دبعضو مؤر ځينو په

عقیده بلککه دتولو پښتنو ارباب انسابو په نظریه داسې دهوتک دتېر لوی نيکه دی ځکه چه دوی «غلڅی بابا» ته درې زامن قائلېږي: توران یا توار - ابراهیم - بولر او توران ته دوه زامن تا کی یو «بارو» بل «بابو» چه د بارو بیا دوه زامن زېږي

دیوه نوم ئي «هوتک» او دبل ئي «توخی» کېښود (۱) داهوتک نودهو تسکيا نو لمړی پلار بللی شوی دی، مگر آیا دا چه دا «باباهوتک» چه موږ ئي لاندی حالات لیکو

هغه لمړی باباهوتک دی که نه؟ او بیا ئي دژوند پتاریخ کښي تغیر راغلی دی که به؟ دا خبری دمخه خپرلی شوی دی دنوری خپرنی حاجت نلری - احتمال لری چه داپه دوهم هوتک نامی وی چه دلوی نيکه پنامه یادشوی وی اربابه ددوی دوارو به نومونو کښي که اشتباه پېښه شوې وی او یا به داغه لمړی باباهوتک وی، مگر دژوند تاریخ به ئي تردې تا کلی شوې وی یا نور څه... خو ډېر صورت ځکه چه په دې نامه تر میرویس نيکه دمخه دهوتکو یو مشهور نيکه تیر شوی دی نو که لمړی

(۱) خورشید جهان ۲۱۰ مخ - تاریخ سلطانی - حیات افغانی - پته خزانة ۷ مخ

پلاروی که نه، باید دژوند خالات ئې وایککشی او هغه په پټه خزانه داسی راودی
 "هوتک بابا په اتغر کښې زېږېدلی و" په سنه هجری ۶۶۱ کښې او هغه وقت چه لوی سږ
 نو ئې کا دخدای عبادت او په اتغر اوسوری کښې د قوم سردار اوبادارو.

نقل دی: چه په هغه وخت کښې په هر محل. مغولو دارغنداو پر غاړو لوټ کاوه
 او اولان او کلات به ئې تالا کول، بابا هوتک خپل قومونه راټول کړل، او دسره غره
 سره ئې پر مغولو شخړه بوتله، پدې جگړه کښې مغول تالاسول، او د پښتو گړنديو
 ډېر ووژل، ماته خپل پلار دارد خان داسی نقل وکړ، چه سورغر د مغولو په وينو
 داسی لچند سوچه پلوشو دلمر به پر پښمانده کا، پدې شخړه کښې چه پښتا نه لږ
 اوبې خوا که وو، چه دسرو مغولو پښه راغله، او اخیسته ئې وکړ، يو خو غښتلی
 د بابا هوتک خپلوان ومړل، بابا هوتک پدلوړ بزغ دا سندره اولوله، اوبه غښو
 ئې د مغولو ټپرونه خپړل (۱)

د بابا هوتک ترانه:

پر سور غر بل را ته نن اور دی	وگر په جوړ را ته پیغور دی
پر کلی کور باندي مغول راغی،	هم په غزنی هم په کابل راغی،

* * *

غښتلیو ننگ کړی دامو زاردی	مغول راغلی په تلوا ردی
په پښتو خوا کښې ئې ناتار دی	پر کلی کور باندي مغول راغی،

* * *

آ، د مر غې غښتلیو را سی	بر ننگ ولاړ د پښتو خوا سی
تو ری تېرې، غشی تر ملا سی	پر کلی کور باندي مغول راغی،

زلمو په غشيو كړى ؤ وارو نه د تېرو تورو گز او و نه
ورور اندى كړى ؤ خپل قمر و نه پر كلي كورباندى مغول راغى

* * *

ز ما د زلمو وينى بهېزى مخكې او غرونه به سر ه كېزى
مېر څى زغلى او تر هېزى پر كلي كورباندى مغول راغى

* * *

پښتو هلى ؤ پر غره جنگ دى سور غره به وينو ددوى رنگ دى
مهال دتورى دى د ننگ دى پر كلي كورباندى مغول راغى

* * *

زلمو پر ننگ ځانونه مړه كړى ؤ د بن په غشيو مو بېيه كړى ؤ
د پښتو نخوا مخكې ساته كړى پر كلي كورباندى مغول راغى
غښتلو مېړو چه داسندره اورېدله ' په جگړه تودېدل ' تر څو چه سور غر ئې دمغولو
په وينو ولاړه او ټول ئې پېنا كړل (۱) . اوسوبه ئې په برخه شوه .

وايي چه بابا هوتك دمغولو سره ډېر جنگونه وكړل ، اودار غند اوپورى
خواته ئې وشړل . اوهر كېله به داتغر اومرغې غښتليو پردوى پرغلونه كړل اوپه
غرونو به مغول ټولئ ' بابا هوتك چه سپين زيرى شو ، عمر ئې نه اويا كاله ورسېد ،
نو په سنه ۵۷۴۰ وفات سو ۲

۲ : ملکیار . ه هوتکو کښې چه تر میرویس نیکه دمخه بل سړی مشهور دی اود اولس مشرتوب ئې کړی دی ملکیار نومېزی - داملکیار دهوتک بابا زوی دی ، چه تر پلار وروسته ئې په پنځوشت کلنۍ داو لاس دشر توب بگری په سر کړله . چه په دې حساب نودده دزېږېدو کال ۷۱۵ ه کښی . پته خزانه لیکې چه " ملکیار دېر غښتلی او قوتمند سړی و " په جنگو کې به له لسو تنوسره بدو " (۱) کوم وخت چه ملکیار مشرشو نو تر هرڅه دمخه ئې زراعت او کرنی ته توجه وکړه ، شادی او ورانی مخکې به ئې ودانولې . دسیوری په لټو کښې ئې دېر خپلوان راټول کړل ، او هلته ئې کاریزونه وکښل او خپل زامی ئې په کښت او کر نه وگمارل ، پدې وخت کښې مغول له دې ودایو څخه غوزن شول اوڅنگه چه ئې دپښتنو دملک ودانېدل پر خوانه هوارېدل نو ئې پرسپوری یرغل وکړ او ملکیار دېر سخت جنگونه ورسره وکړه ، په دغو جنگو کښې لمړی وار دپښتنو مېنې ورانی شوې ، او ځینی لارېوب اومرغي ته ولاړل او ځینی هم وازی خوانه خو دوهم وار بیا ملکیار پښتانه زلمیان سره راغونډ کړل او پر مغولو ئې سخت یرغل یووړ ، مغول ئې وشرل اوسپوری ئې بیاودان کړ (۲) .

ملکیار دشر توب سره روحانی جنبه هم در لوده اوښه متدین او خدای غوښتونکی سړی و ، دپښتنو اولس پرده باندی عقیده درلودله اودده وینا ئې خیر محض بلله ، لکه چه وایی : یوه ورځ دخپل اک " توخی " کورته ورغی ، دخپل اکازوی " نوربابا " ئې ولید چه غشی تېره کوی ، پوښتنه ئې ځینی وکړه : " څه کوې ؟ " هغه وویل : " دمغولو په جنگو کښې شاملاتړیم ! " ملکیار بابادعاو کړه چه : " ترېوره ! تل سوب من اوسې ! " او وایی چه دهمدې دعابر کشر ، چه نور بابا په هر میدان کښې بریالی او فاتحو ، او دده ماته دهیچایاده نده .

وایی چہ یوہ ورخ دمنغواو تاراک یرسیوری راغی ءاوهغه وخت دملکیار بابا
پہ کلا کنبی یرتہ لہبئمنو بل خوک نہو ، نوربابا یخبر سو ، ژرئی لخان هغه
کوہتہ ورساوه اوپہ یوہ تنئی مغول وشرل اوڈہرئی مرہ کرل ، داآول دملکیار
بابا ددعا برکت و (۱) .

ءلاوہ یردی ملکیار یوملی شاعر ہم اوپہ پشئو کنبی پشہ سوخو نکئی او
لہتائیرہ ځک اشعار لری ، ددہ اشعار یرملی وزن اوملی روح دی ، چہ دلتہ بہئی
دمنوئی پہ توگہ یوہ سندره راوړو :

وایی چہ پہ ۷۴۹ هجری کنبی دیسری پہ ءوسوم دترنک رود ډہرځک راغی ء
او سخت نیزونہ پکنبی راتوی شول ، یوہ میاشتئی چپ اوگودرونہ موند او غاری
غاری ءہہدی ، ملکیار بابا چہ دترنک خندوتہ راغی ء دا سندره ئی وبوللہ :
دملکیار سندره :

ترنک ہہہری ترنک ہہہری غاری تر غاری

زما زرگی خو خپل لالی غواری

* * * * *

کہ رودہ رودہ ! دترنک رودہ ! خا ونددی وچ کا

چہ زرگی مومی زما ، خپلہ سودہ

* * * * *

کہ نیز دی نیزدی نیز دیپلتون دی زردہ نیزہ وندی

پہ ویر ژرلی پہغم زبون دی

* * * * *

کہ اوردی اوردی پہزرمی اوردی دا اور بہرچ کا :

دویر نیزونہ بل ډہر پہزور دی

نمونه یو سه سپینې سپه زميه ورته ووايه
چه تر نساك تال كرم ستاله خو لگيه

* * * * *

كه خړو خړو ! او بوسوان كړى بېل « ملكيار » دى
پاته له يار دى سوبلې جانان كړى

۳ : بنالم خان : دريم سړى چه تر ميرويس دمخه دقبر او اولس دمشراو خان
په حيث پېژندل شوى بنالم خان دميرويس نيکه پلاردى چه دخپل زوى ترقيادت
دمخه دهورتكو له نومياليو مشرانو څخه و ، حقي دهورتكو يوه پښه دده پنامه
« بنالم خيل » يادېږي ، پښتانه دهرتكو دې پښې ته په دغه سترگه گورى ،
تر داسې حده پورې چه كه كوم پښتون وغواړي ځانته امتياز وټاكي په خواب
كښي ورته ويل كېږي :

« ته نو كم بنالم خيل يى ! » يعنې كه بنالم خيل وای نوردا امتياز حق دى درلود .
هغه وخت چه بنالم خان دسلطان ملخي داور ميرمن « نازو » سره از دواج و كړ
نودهورتكو او توخو خپلوى تر پخوا ټينگه اومحكمه شوه .

بنالم خان ته دميرمن نازوله تښه (چه دقندهار يوه يوه او خورا زبردسته شاعره
او عالمه ښځه وه چه وروسته به ئې مفصل شرح حال راوړه شي) څلور زامن خدای
ور كړه چه تر اولو مشر زموږ هلى زعيم ميرويس خان (مشهور په ميرخان) و ،
اودري نور زامن ئې داوه (۱) : عبدالعزيز خان - يحيى خان - عبدالقادر خان
- ددې درو له منځه عبدالعزيز خان دميرويس تر مرگ وروسته پرتخت
هم كښېنا ستلى دى .

(۱) پته خراڼه ۱۷۷ - مخ حيات افغان ۲۵۷ - مخ خورشيد جهان ۲۱۰ - مخ

دار د هوټکو حال تر میرویس دمخه ، ددوی حال چه و لیکل شو او ترملی
 نهضت د مخه څه له څه دقندهار وضعیت هم ځینی څرگند شو ، یعنی دا ځینی
 ښکاره شوه چه قندهار کڅه هم ددوو طماعو گاونډیو ترمنځ واقع و ، خوبیا ئې
 هم نسبتاً استقلال او خپلواکی و ، بلکه پخپل منځ کی ئې مستقل او ځانتنی
 حکومت درلود ، چه دهیچ تر اثر لاندی نه و ، دا تر هغه وخته چه د اصفهان د دربار
 څخه «گرگین خان» د پښتنو د پایمالولو دپاره ټاکل کېد ، او دیو څو رالوی
 او مسلح لښکر سره د قندهار د جا کم او بیگار کی پنامه قندهار ته راټی . د ده د
 رارسېدو سره د پښتنو ډېری مېنی وړانې شولې او ډېر ښاغلي پښتانه ئې تر خپلو شخصي
 اغراضو قربان کړه . چه وروسته به مفصل راشي ؛ مگر د گرگین دا گرگوالی ډېر
 پیا نه شو او په پښتنو دده ظلمونه وزغملای شوه ، ټول پښتانه دخپل وخت ملی
 مشر میرویس نیکه ته را غله او میرویس نیکه هم د ملی تشک بر خای کولو دپاره
 ولاړ شو ملا ئې و تر له ، و خو خپد ، او دده له خو ځېدو سره د اصفهان تخت په خو ځېدو
 راغی ، «گرگین ئې له مینځه ویوست ، او بیائي د پښتنو ملی حکومت په افغانستان
 کی تأسیس کړ ، چه وروسته به مفصل راشي . اوس چه تر میرویس دمخه د پارس
 هند او قندهار وضعیت څرگند کړ شو ، نوبه د ملی زعیم میرویس نیکه په پېژند
 گډو کی کوی پوری کړو او دده هند لوړ او قیمتدار خدمتونه چه هیڅکله به ئې
 د پښتون ملت هر لکړی تر کمه لځایه چه ماخذ و نه پلاس را غلی و ایښو
 که خدای کول !

میرویس څو څو؟ اوڅه ئې وکړه ؟

دده د نسب سلسله :

دمیرویس نیکه د نسب به سلسله کې او داچه دی په څو و سطر بابا هوتک
 او بابا غلجی ته رسېږي دمؤرخینو اختلاف دی نتیجه ئې بیرته هغه د پښتو جمله ده
 چه باید وویل شی : داسلسله « نه پر څه ده نه بې څه ده ! » مثلاً حیات خان او شیر محمد
 دده سلسله داسی را نقلوی : « حاجی میرخان ولد بنالم خاں ولد کرم ولد مندول
 عمر ولد جلال الدین ولد قطب ولد اسحق ولد حسین ولد ملکیار ولد هوتک
 بن بارو بن توران بن غلجی (۱) » مگر سلطان محمد قندهاری بیاد اسلسله ډېر
 لنډه ضبطوی او پورتنی حسین نامی دمیر ویس خان پلار گڼی (۲) چه له
 او وتښځه سترگی پټوی او صرف نظر کوی ، نو پهمې دلیل لمړی سلسله
 هم کاملاً د اعتبار او ویاورنه ده خو څنگه چه لږو ډېر د ملی غڼنو او
 روایاتو سره سرخوړی نو ټوله سرترياه غلطه هم نشو بللای .

پهر صورت موږ صرف نظر له دې څخه چه دی په څو سلسله بابا هوتک ته رسېږي ،
 میرویس دیوه پښتانه مشر او ملی قائد او مفکر زعیم به حیث او بیاد یو غښتلی
 عسکر پنامه پېژنو ، اوڅه دی که ئې د ټولو نیکو او ، نو موږه تر بابا هوتک پوری
 یاد نکړو ؛ لکه چه ده دخپلی سلسله په اعتبار هڅو مړه کار ته دی کړي لکه
 چه دخپل مستقل شخصیت څخه ئې کار اخیستی دی ، میرویس بالذات لږه
 شخصیت ، فکور دماغ او حساس ماغزه در لوده چه بیاني د پښتو د ملیت بزغ
 د وطن په غرور غو کښې پورته کړ ، او خپل قوم ئې ډېر دیو له حکمه خلاص کړ او په
 افغانستان کې ئې د ملی حکومت اساس کښېښود .

(۱) حیات افغانی ۲۵۶ - ۲۵۷ مخونه - خورشید جهان ۲۱۰ مخ

(۲) تاریخ ساعلمانی ۷۱ مخ د بهی طبع .

دمبرویس مور : تقریباً درې سوه کاله پخوا دکلات او قندهار په منځ کی یوه جگه اوباشکوه کلا لېدل کېدلې چې دتازی (۱) درباط جنوب ته دسلطان ملیخي توخی له خواچه دپښتو ملی مشرو ، جوړه شوې وه - اوددې کلا خښتن ته دغزنی څخه تر جلد که پوری ټولو قومونو دا طاعت سریت کړی و ، اوده میټقله حکمرانی در لودله .

په ۱۰۶۱ هجری کال پهمدې کلا کی یوه ښکلي نجلۍ دنیاته راغله چه ددې مشر دکورنی مسرت اوخوښی ئې یوپه دوه کړه ، څو څه پوهېده چه دا پښتنه نجلۍ به دخپل قوم په سرنوشت کی څارول ولوبوی ؟ پردې نجلۍ ئې « نازو » نوم کېښود ، خو چه دور کتوب څخه نجلیتوب ته اوله نجلیتوب څخه ، پمغلتوب ته ورسېدله .

پلار ئې دخپلې لور په علمی روزنه کی ډېره توجه درلوده ، له فاضلو مېرمنو اوسپین زیرو علماؤ څخه ئې لیکل اولوستل زده کړل ، دازده کړه تر هغه وخته جاری وه چه ددې پلار « سلطان ملیخي » سره غره ته نژدې په یوه جنگ کی وفات شو ، هغه وخت نود کورنی چاروا داره او دارلس مشرتوب ددې پر غاړه ولوبده ، خصوصاً له هغه وخته څخه چه « حاجی عادل » دنازو ورور هم له دې جلا شو اودخپل پلار دانتقام اخیستلو په نیت جنگ ته ولاړ ، دکلی او کورساتنه هم نازوته پاته شوه او دې هم ذبوه پښتانه زلمی په څپر توره تر ملا کړه اودخو ټنگیالیو تر برورسره ئې خپل ټاټوبی دپړ دیوله هچومه وساته (۲)

میرمن نازو هم دنورو پښتنو مېرمنو په شان مېلمه پالونکې او مېلمه ساتونکې وه ، د مېلمنو په ډوډۍ ور کولو اود مسافرانو په ساتلو ډېره مشوره وه ، تل به

(۱) دکلات دشمال شرق خواته دوهم رباط دی چه دکابل پلار واقع دی .

(۲) پټه خزانه ۱۷۵ مخ

د ژمی به موسم دلی دلی مسافران رانله او دېری دېر دېسانو قافلې به دمیرمن نازو
 د کلامخ ته پلوی وې - به سوونو پردېسانو ته بهلې چوډی او کالی ورکول،
 خوچه ددې میرمنې دسخانوم له خیبره تر کوسانه خپور شو (۱) به دې وخت کې
 نود «نبال خان» هوتک په نکاح شوه، او لوی خدای خاور زامن ورکړه چه
 نومونه لې دمنځه ذکر شول او تر ټولو مشر نومیالی پښتون میرویس و، چه ددې
 زمرې پښتنې په غېږ کې وپالل شو او یو زمرې پښتون لې پښتانه ملت ته وړاندې کړ.
 علاوه پردې ټولو میرمن نازو یاد میرویس لیکه مور یوه عابده، صالحه او
 نیک عماله بنځنه وه؛ ترداسی حده چه دپټی خزانې مؤلف وایی خپل اولاد ته لې
 هیڅ وخت بې اوداسه او بې طهار ته شیدې نه دی ورکړی. کم وخت چه لې
 سن پوخرالی ته ورسېد او پخه بنځنه شوه، نو پر خپره پر پورتنیو ښېگڼو دا ډب
 او علم سره لې ټیښکه علاقه و، وندله او په لږمه مده کښې نوموړې شاعره شوه، دا
 یوه رباعی لې ترموزه پوری را رسیدلې ده چه وایی:

سحر گه وه د نر گس لېمه لاندۀ خاڅکی خاڅکی لې له سترگو خنډۀ
 ماوېل: خه دی، کښلې گله ولې ژاړې؟ ده وېل: ژوندمی دی یوه خوله خنډۀ
 همدا پورتنی فکر دی چه داو سنی عصر مشهور فیلسوف او شاعر «اقبال»
 په خورزو الفاظو کښې ادا کړی دی او وایی:

شبی زار نا لیددا پر بهار که این زندگی گریه پیهم است
 درخشید و برق سبک سبر و گفت خطا کرده خنده يك دم است
 ندانم بکگلشن کی برد این خبر سخنها میان گل و شبنم است

دمیرمن نازو خوب لیدل: چه میرویس نیکه وز بږېده مور لې پېم هغه لمړی
 ښه خوب ولید چه حضرت بیت نیکه دې ته وایی: «زما لوری! دا زوی ښه

تربیه کړه ! کموخت څه ستا دازوی لوی شی لوی کارونه به انجام کړی -
خپله به ولاړشی . . .

زما لوری ! دده په روزنه او تربیت کښې غفلت ونه کړې ! دده له نسله به نیک
شاهان پیدا شی - څه دین ته بهرنی ئې در کړی - دده په تربیه کښې ښه زیار
باسه اودقت کوه ! دده پراوړه دلوپولوپو کاروانجام پروت دی » (۱)

میرمن نازوددې خوب بهانر برخپره پر مورنۍ عطوفت یوه بله مخصوصه
علاقه هم له خپل دې زویه سره پخپل ځان کښې حس کوله - دمیر ویس په
روزنه کښې به ئې ډېر دقت کاوه ، خوچه میرویس ددې له زمري روزنکې
غېږ څخه پاڅېد ، زلمیتوب ته ورسېد ، څنگه څه ئې مور پخپله عالمه او پوه
میرمن وه ، دزوی دښپږ کلنۍ څخه ئې دده په تعلیم شروع وکړه اوپه یوه کال
کښې ئې ددین ټول فرائض په زده کړه او تل به ئې ورته ویل : « زویه ! دیست
نیکه له خولې ، ناته ډېر لوی لوی کارونه گوري چه باید انجام ئې کړې -
چه لوی شی دلوی خدای عبادت او دخدای دخلکو خدمت کوه - . . .

زویکه ! ته خدای ددې دپاره پیدا کړې چه لوی لوی کارونه سرته ورسې ؛
اوستا خپل قوم او اولس ستا نرسیوری لاندی ستا خدمت او زحمت په اثر آرام
واوسی ! »

چه میرویس زلمی شوتل به ئې په هر مجلس کې دخپلې مور پورتنۍ وصیت
یاداووویل به ئې : « زما مور ماته دلوپو کارو دا نجا مالو وصیت کړی دی ،
زه باید زیارو باسم چه دمور وصیت پر ځای کړم او له خدایه توفیق غواړم ! »

دمیرویس دزېږېدو نېټه : په یقیني اوقطعي توگه څرگنده نه ده چه میرویس
نیکه په کوم تاریخ او نېټه زېږېدلی دی ، مگر که دده دمور اودده دلمړي زوی

د زېږېدو د تاريخ له رويه تخميني تاريخ وټاکو نو دده د زېږېدو کال ۱۰۸۴ هـ
ټاکلای شو او يقين ته نژدې دی .

ځکه چه دده مور ميرمن نازو په ۱۰۶۱ هـ کال زېږېد لې ده ، او څنگه چه
په پښتنو کې معمول ده مشرانو او خانانو لوی دپلارو پر کور ډېری کښېنې دشل
او پنځه ويشتو کيلوپه عمر کې ئې مړو ته ورکوي نو ځکه به دميرمن نازو مړوښی
چه دنېالم خان پنکاح شوه په ۲۱ کلنۍ ترب وېولو او يو کال وروسته به هم
دميرويس زېږېده فرض کړو چه پوره په ۱۰۸۴ هـ کال واقع کېږي ، او
داتخمين دمورخينه له دې قول سره چه وايي شاه محمود د ميرويس لمړی زوی
دميرويس دوفات په کال اتلس کلن و (۱) ، هم تناقض نلري . ځکه چه
دميرويس وفات په ۱۱۲۷ هـ کال و ، نو د شاه محمود زېږېدېده په ۱۱۱۰ هـ کال
يعنې يو کال تر واده وروسته طبيعي دی .

دميرويس ازدواج : دمخه مو وويل چه سلطان ملخي توخي دغلجيانو دتېر

مشراو سلطان خدا داد (مشهور په سلطان خود کی سره) دابداليو مشر دتفاق
او نزاع ددفع او جلاوگيرۍ دپاره دابداليو او غلجيو دملخکو ترمنځ ئې حدودا که .
دې دحدوتا کلو کڅه هم په ظاهره ددوی به منځ کې بېلتون اچاوه مگر معنا
ډېر کتو را ومفيد ثابت شو ، ځکه چه له يوې خوا ئې ډېر ډيو کر غېږن اوله
فساده ډک لاسونه پرې نه شو دل چه دوی پخپل منځ کې سره واچوي اوله بلې
خواهری قبيلې په ډېر جدیت سره دخپلې برخې په ودانولو لاس پوري کړ او ډېر
زيارتي يوست ، دا رويه دسلطان ملخي تر مرگ وروسته دده دورور حاجی بادل
يا حاجی ابدال له خوا هم تعقيب شوه ، خو کم وخت چه دولت خان سدوزی
دابداليانو مشر شو پرغلجيانو ئې لښکرو کړ او هغه ئې ډېر ژوبل کړه او دميرويس

(۱) تاريخ افغانستان دميلسيون اثر دمنشی احمد جان ترجمه ۲۱۷ مخ

تر کتازن هند ۴ ج ۱۴۷ مخ - سرجان مالک ۱۹۹ مخ

پلارني ښارصفاته را ووست ، داهغه وخت دى چه ميرويس لمړى ځل دزلميتوب
 گلونه بويوى او يو ښكېلى قوى زلمى ځينى جوړ پېرى چه دپښتنو په اصطلاح
 خور برمينه كېدله . اتفاقاً په همدې ځاى كې يوه پېغله نجلۍ وه چه «خانزاده»
 نومېدله ، دې نجلۍ يوه مور درلوده چه نوم يې «درخو» وه ، پلارني جعفر خان
 نومېده چه دسدوزو مشهور خان او په سدوزو كې «كامران خيل» و (۱) اوڅو
 مده دمخه وفات شوى و ، بل وارث يې نه درلود او ډېر جايداد يې هم پاته شوى و ،
 څوك يې نه درلوده چه كورنۍ او دبا ندى چارې يې اداره كړې ؛ - هغه و ،
 چه د نجلۍ مور ميرويس خپل زوم والى ته را وباله ، ميرويس هم دايوه غيښي
 فتح او الهى فيض و گټا نه دانجلۍ يې په نكاح كړه (۲) كمښى چه دې
 ازدواج ميرويس ته گټه ورسوله علاوه پر دې چه د جعفر خان مشرتوب ، خانى
 او جها ندارى دده لاس ته ورغله دسدوزى ټبر صميمى خپل او مجرم هم شو ،
 څوچه ورو ورو ددې ازدواج په اثر دسدوزيانو په زړو كې يې هم دغلځيانو په شان
 ښه ځاى ولورم مقام ونيو او ميرويس يې په اولسى معاملو كې خپل لوى مشاور و گټا نه .
 د ميرويس كسب : دمخه تر هغه چه آزادۍ غوښتونكي او سياسى او قومى

لور افكار د ميرويس په كېره كې ځاى ونيسى او يا وروسته تر هغه چه د جعفر خان
 دولت د ميرويس پلارنى بدائي ډېره كړى ميرويس د تاجر په نامه مشهور او
 پېژاندل كېده او د لويو لويو كاروانو په ذريعه به يې د هند خواته تجارت كانه (۳)
 كچه هم دده د تجارت څخه پېله د « افغان او پارس جنگ » د كتاب
 له ليكونكي څخه بل مؤرخ څه نه ليكي يوازي ميا سيون ليكي چه ميرويس ډېر
 هوښيار ، پوه او ډېر دولتمن سړى و (۴)

(۱) كامران خان د اعلي حضرت احمد شاه بابا له نيکه گانو څخه و . (۲) تاريخ سلطاني ۷۰-۷۱ مخ

(۳) د افغان او فارس جنگ - د جارج نيون هام فور د اسحاق ترجمه له لاتيني څخه په انګليسي

(۴) تاريخ افغانستان - اثر ميا سيون ۱۹۷ مخ

مگرد و روستنیو واقعاتو څخه چه دا صفهان د در بار پانو خولې دهندى
 قيمت بهاو تحفو اوسو غاتو په زور گندې او ياد حجاز علما او ملايان د خان كوى
 دده بدائى او ثروت ښه تاثير ښدى او معلومېږي چه حقيقتا هم دى بداي ثروت
 مند سړى و او هم ئې تجارت كساوه او تر هغه وخته د تاجر په نامه يادېده
 خو چه د ښتني مشرانو به ئولې كې ئې خاى نيوه او ددوى ښاغلى مشر تاكېل كېده.
 دميرويس شخصي صفتونه: ميرويس د نرمى او ملائمتى طبع خاړند و دده

متين فكر ، زرينه رايه ، رساذهن ، لوړ اخلاق او دده د سخاوت شهرت
 مؤرخين ډېر ستايي (۱) مگر سر بهر پر دې تو لو مهم او بهتر صفت
 چه دميرويس سره ئې په مشرتوب اوملى مقاصدو اوسياسى ميدانو كې ښه مرسته
 كوله دده فصيحې ژبه خوږه وينا ، جذاب نطق و ، ځكه چه دافهان د دربار قانع
 كول اود گرگين پر خلاف دهغو رايه گر ځول او يا د حجاز علما خپلول اودهغو
 څخه دخپل مرام سره سمه فتوى اخيستل څه داسې آساره كار هم نه و ، چه
 يوازي په سو غاتو او تحفو سرته رسيدلى وای ، بالاخر د پښتانه يو ملت تر اوږه
 او كوچنې فداكارۍ او لځان نثارى ته حاضرول څومره قوت غواړي ، دا ټول
 ميرويس دخپلې غوره وينا په زور سرته رسولى دى .

هو ، لږ وروسته چه دده څو لنډې لنډې ويناوې د واقعاتو پر ترڅ كې واړلې
 هغه وخت به دده د ښكلى صفت لاسه تاسي ته ولځېږي .

دميرويس مقام د پښتنو په نزد وروسته تر هغه چه ميرويس له سد ورتو سره

څېښى و كړه دده مقام د پښتنو په نزد دوه چنده لوړ شو ، يو خود غلځيانو مشرتوب
 د پلار او نيکه څخه په ميراث ور پاته شوى و او ميرويس دلوى كالخوايه
 مشر حيثيت د غلځو په نزد درلود اوله بلې خوا د قندهار ابدالو اوسندو زو دهغې

خیلوی اربیا دده د شخصیت په لحاظ دده ډېر احترام کاوه ، خو په آخر کې خړد پخود دابدالیو مشرتوب او ریاست هم ده ته ورسېد ، خصوصاً له هغه وخته څخه چه ابدالی دولت خان دخپل زوی نظر محمد خان اود فقیر زلمی میری سره دگرگین پلاس پشهادت ورسېدل (۱) دپښتنو ملت دامید سترگی دمیرویس خان خواته کېږي شو اي ؛ کڅه هم دولت خان دوه نور زامن هم درلودل چه یورستم خان اوبل زمانخان (داعلیحضرت احمدشاه بابا پلار) و ، او رستم خان وروسته تر هغه چه گرگین محمد زمانخان بندی کرمان ته واستاوه دابدالیو مشرتوب په غاړه واخیست مگر سره له دې هم دمیرویس نفوذ ورځ په ورځ ډېر ډېد او ورو ورو اولس پرده را غوټه ډېد ، اوشائې چه ددې نفوذ یو مهم علت او سبب داهم و ؛ چه میرویس دخپل عقل اود کا په زور دهغه وخت په تقاضا گرگین خانته جلب کړی اوله خپله خانۀې راضی کړی و ، حتی تر لږې مډې وروسته گرگین دی په ټولو مسائلو کې دلخان مشاور گانۀ ، په تېره بیا هغه وخت چه ددولت خان زوی رستم خان هم دگرگین له لاسه پدشهادت ورسید په پښتنو کې ېې له میرویسه بل هیڅ یو مشراو خان چه دپښتنو سترگی ورو اوړی پاته نشو اودابدالیو او غلځیو مشرتوب میرویس ته وسپارل شو ، له همدې وخته څخه دمیرویس فوق العاده اهمیت او امتیاز په پښتنو کې شروع کېږي ، خو چه تر آزادی گټلو وروسته پښتنو ده ته د « نیکه » لقب ورکړ او تر ارسۀې هم حاجی میرخان « نیکه » بولی اودده مزار ته دپښتنو تراوشنې د حاجت غوښتلودپاره ورځی او تر هر څه دمخۀې دده دکتیبي دالنهي ستر گوته درېزی :

د ننگ ټو ټه به می هر ه وی

که پس له مرگه پر مزار راشي مینه !

گر گین خوک و اووولی قندهار ته راغی، ددې سړی نوم چه خو لیکي

دمخه تېر شو اصلاً « وختنک » و، پاخند گرجی اود گرجستان و، چه سلطان حسین د فارس پاچا دی د قندهار په حکمرانی وټاکه. مگر دمخه تر هغه چه قندهار ته راسی په گرجستان کې د فارس له پاچا څخه یاغی شوی و، خويه پای کې ونيول شو او ځکه چه د اسلام دين ئې ومانه سلطان حسین ئې تر گناه ورتېر شو، وئې با خښه اود « شهنواز خان » لقب ئې ورکړ (۱)

گر گین یو دېر عصبي المزاجه او ظالم او تند سړی و، چه د فارس د ملیت سره ئې څه علاقه نه درلوده او خورا خونخوار و، چه د همدې خونخواری په اثر د اصفهان دربار دینښتو د اېلو او د پاره چه نه ئې غوښتل دېل تر اسارت لاندی وی مقرر کړ، اود شلو زرو تنو لښکر سره ئې چه نور دېر گرجستاني جگړې هم ورسره وه د قندهار د بېگار کې پناهه قندهار ته را واستاوه، او هم بل غرنی چه د فارس حکومت دده پهراستولوی کی درلوداو، چه دهند حکومت په مقابل کې یو تېښگ سدولری مگر گر گین یوازی د قندهار په ښار او حکمرانی سخته ونکړه بلکه د سرجان مالک په اصطلاح چه وایی: « کمینه کشی پیش نهاد خود ساخته قوام ریاست را در دوام سیاست شناخت » خپلو لښکرو ته ئې امر ورکړ چه د خدای د مخلوق مالونه چور کړی، وینی وېهوی او ناموسونه ئې بې پردې کړی، نو هغو، چه سرجان مالک وایی: « . . . ومصدق ان الملوک اذا دخلو قرية بظهور یو ست (۲) » او گر گین په دې گمان چه به داسی شدت او سرزنش به ښماته خوار او محکوم کړی د خورا سختې څڅه ئې کار اخیست. نوله همدې

(۱) زندگانی نادر شاه پسر شمشیر - د نورالله لارودی اثر ۹ مخ

(۲) تاریخ ایران سرجان مالک ۱۹۶ مخ

خایه څخه پښتانه دگرگین له ظلمونو او ستمونو په تنگ شول خپل ملی مشر میرویس ته ئې استغاثه وکړه . ځکه چه دمخه مروویل چه داوخت په پښتنو کی بی له میرویس بل څوک نه و ، چه پښتانه ئې دظلم له اوره ژغورلی وای ، میرویس هم ددوی په دد رسید او دقوم آزادولو اوملی خدمت ته ئې پر خپل تجارتی کسب چه په اخیستو ، ترجیح ورکړه - نو داوولس د آزادی په فکر مشغول شو - اود دگرگین سره ئې رابطه پیدا کړه ، چه لاندی به ئې ولیکو :

میرویس او دگرگین : میرویس وار دواړه دگرگین ته دخپلوۍ او دوستۍ

دلاری راغی او پخپله ذکا او کامل تدبیر ئې هغه خاتنه جلب کړ ، او دگرگین داسی وگڼله چه میرویس دده له صمیمی همکارانو څخه دی ، خو چه لږ وروسته دگرگین په مشوره میرویس اصفهان ته ولاړ اوله هغه خایه ئې د پښتنو د مشرتوب خط راوړ (۱) چه گویا دگرگین په مصلحت د فارس د حکومت له خوا د پښتنو مشر مقرر شو .

چه قندهار ته راوگرزید دله ئې له یوې خوا ملی او قومی مشرتوب دخپل متین فکر او زرینی رایې په زور پداسی ښه توگه اجرا کاوه چه سلطان محمد په قول « محسود اقران و سرآمدا بنای عصر » شو ، اوله بلې خوا ئې دگرگین سره داسی چلاو کاوه چه دگرگین دی یو درشتینو دولتخوا هانو څخه گانه لکه سلطان محمد چه وایی : « . . . بی مشوره او بکارتی نپرداختی وبغیر اجازه اش اقدام صالح و جنگ نساختی و اکثر مالیات دیوانی دوردست را بموافقت و موافقت او بدست می آوردی و لشکر را بسر کردگی میرویس خان باطراف فرستادی و مالیات را حصول نمودی » (۲) برخپه پردې ئې د ښار دکلا تتری منصب چه په هغه وخت کی دبرلوی او جلیل منصب باله کېده هم درلود (۳) چه

(۱) تاریخ سلطانی - ۷۱ مخ (۲) تاریخ سلطانی ۷۱ مخ (۳) سرجان مالک ۱۹۷ مخ

که ئې ددې وخت سره مقایسه کړو ، نو ښایې چې « دېلدنې رئیس » به ئې وېولو . مگر دا ټول کارونه تشېاوتنېا ددې دپاره وه چې میرویس خان دخپل ملی مقصد اولور مرام دحاصلولو دپاره وړ اې مناسب فرصت او وخت پلاټه اودده په خپله اصطلاح میرویس غوښته چې فتنه ویده کړي . څنگه چې دگر گین ظلمونه ترحد تېر شول میرویس مجبوره شو دملې و کیمیلانو یوهیئت سره له یوې عریضې چې دگر گین ستمونه اومظالم پکښې لیکلې وه داصفهان دربار ته ولېږي چې کوندي دپښتنو په داد ورسېږي او امرې سپړي چې به هغه عریضه کې ئې امضا کړې وه میرویس و (۱) داهیئت چې اصفهان ته ورسېد هر څو مړه سعبه چې ئې وکړه خپل عرض ئې دپاچا حضور ته ونه رسولای شور ، اوتر ډېری مډې پوری ئې دقاپچیانو او دروازه وانانو د ډېرښت له کبله دتشر ف موقع ونه موند له خو په پای کې چې تر ډېر کوشش او زیار وروسته دپاچا حضور ته ددوی عریضه هم وړاندې شوه چائې پر عرض غږونديو ، دگر گین دوستانو چې دپاچا په حضور کې وه پاچا ته وویل چې : « این عریضه باغیانست شائسته اعتنا نیست (۲) » او هم ئې علاوه کړه چې : « این سرکشان می خواهند بشکایات ساختگی و بهتان و دروغ از ضبط و ربط بیگانه برآمده باز عیان نمایند (۳) » هغه و ، چې دپاچا له حضوره ئې سخت خوا بونه او شدید شدید عتابونه واورېدل ، په ډېری مایوسی اونا امیدۍ بیرته را وگرځېدل اول ټول حال ئې پښتوونه ووايه او پښتانه ئې داصفهان ددربار په نفرت او خیالاتو پوه کړل .

گر گین چې له یوې خوا دملت ناراضی ولیدله اوله دې عریضې خبر شو اوله بلې خوا ئې هم لیده چې نمیر ویس نفوذ او قوت ورځ په ورځ تردولت خان ابدالی هم ډېرېږي نو دگر گین مشرانو سره ئې مشوره وکړه او چاره ئې وغوښتله ، هغوی

(۱) تاریخ افغانستان - دملسون اثر - پښتو ترجمه ۱۹۷۰ مخ (۲) مرجان مالک ۱۹۷ مخ

(۳) دتتمه البیان ترجمه ۷۴ مخ

ورته وویل: « که اگر فرقه غلجائی نیز مانند گروه ابدالی قوی گردد حاکم وقت از دست شان بجزبد حالی چیز دیگری را نخواهد دید... » هغه و ' چه گرگین او نور قول گرچی مشران دمیرویس ده کنبیستلو به فکر کی ولوبدل چه کمه پلمه ورته جوړ کړی اودی له اقتداره واپووی او محکوم ئې کړی . دهمدي اختلاف په اثر ئې څه مده وروسته میرویس دپاچا پددېمنی مشهم کړ او دخپلو معتبر ولسگرو سره ئې تحت الحفظ اصفهان ته ولېږه (۱) مگر « دافغان اوپارس جنگ » د کتاب لیکونکي لیکي چه گرگین دمیرویس له اهمیت او اقتداره بېرېدی ، په ښکاره ئې ده ته د بنديگرت نوم نه واخیست او نه ئې بندي کړ بلکه د تلېس له لاري ئې میرویس خانته وغوښت او په ډېرو نرمو او خوږو الفاظو ئې دده سره مذاکره وکړه اودی ئې پدقسم اولورده دده دخان دسلامتی له خوا مطمئن کړ ، یوازی ئې داوړته وویل چه دی ئې د اصفهان دربار ته غوښتی دی ؛ بیاني نودی اصفهان ته واستاوه ، مگر پت ئې خپلو سپوته وویل چه په لار کی دده مراقبت وکړی اودده افعال او احوال تر نظر لاندی ونیسی . (۲) په هر حال میرویس پاداسی وخت کی قندهار پرېښوه چه گرگین دده د حبس مکتوب یو لخوای دده سره پاچاته واستاوه ، او په هغه مکتوب کی ئې دده اهمیت او د مقام لوړوالی لیکلی و ، اودائی ذکر کړی وه چه : « .. خوب است این مرد در اصفهان باشد - آرامی قندهار مربوط بحبس این مرد است ، ورته باعث اختلال قوم و حکومت شاه در قندهار میگردد ، و باید باو هیچ اجازه عودت بقندهار داده نشود ! »

(۱) تاریخ ایران سرچان مامکیم ۱۹۷ مخ و تاریخ افغانستان د مېلسون اثر ۱۹۷ مخ

(۲) د فارس او افغان جگړه - مخ

دادی چه سینه‌تو ملی شاد میرویس، سنوئی در بارنه دیوه بندی پدجیت خی
وگورو چه داپنتون بندی به دیری کابینې په مقابل کېې څه وکړی ؟ ددی
پوښتنې ځواب به څو منځه وروسته روایو !

میرویس داسفهان په ر بار کی : (۱)

مچردی چه میرویس اسفهان ته ورسید ، دی ئې یوه قوی او غښتلی گارد ته
وسپاره چادې بڼا وساتې او څو ورځې پرله پسې په بند کې و ، اوله دې پېش آمد
څخه لږ په اندېښنه کې و ، په تېره بیا هغه وخت چه وائی ورېدل د پاچا کابینه ده
ته په بند سترگه ننگوری ؛ مگر سره له دې هم باید لوستونکي انتظار وباسی چه
دیوه پښتن مېرپه فنگر چه هغه هم دیوه سیاسي بندی پنامه یاد شوی وی څنگه
دبوي کابینې افکار منلوبه کوی ؟ له محبس څخه ئې اعتماد الدوله اود
کابینې نورو زعمائو ته پیغام واستاوه از اجازه ئې وغوښتله چه د باندی وروزی
او ددوی سره یو ساعت ملاقات وکړي ؛ اجازه ورکړه شوه ، راووت ، لمړی ئې
اعتماد الدوله ولید اود هغو خورا قیمتمندار وهنندی تحفو اوسو غاڼو وعده ئې ور
سره وکړه چه له خانه سره ئې رازې وه . بیا ئې ددر بار نور آراکین ولیدل
او هر یوه ته ئې دمنځو ددرجې پد تناسب بڼې څې هدیې او تحفې وروافندی کړې .
په همدې ورځو کې ئې دیوان بیگ هم ولید اودده سر ئې هم په گرانېها و تحفو
خپل حلقه قیمت کړ او غایه ئې میرویس ته کښه شوله . . . ځکه چه میرویس
دشرق و ، او یو هېدی چه دشرق یا دربارو کې در شو تو پنامه تحفې څومره مهم
مهم رولونه لوبوی ، او همدا لځای دی چه میرویس دقوم دآزادی دپاره دخپلې

(۱) کم مآخذ چه داسفهان ددر بار و شعیت شه خر گنده وی اوپورته مقاصد له هغه څخه
ترجمه شوی دی یوانگلیسی کتاب «دافغان او فارس جنگ» پنامه دی ، چه دلته استفاده غښتی وشوه .

بدایي او تمول څخه کار اخلي او د صفهان د دربار دارا کينو زبي را نيسي او دوی د لځان پر خوا کوی .

بله ورځ ئې وار وبله چه د داخلې چارو او قضایا و دخل دپاره یو لوی مجلس جوړېږي نوزیار ئې ویوست چه دې مجلس ته لاره ومومي اولارد ئې هم وموندله ، کوم وخت چه مجلس منعقد شو ، دی هم وباله شو ، د مجلس رئیس د استفسار په توگه د گرگین په باره کی له میرویس څخه پوښتنه وکړه ، میرویس ددې دپاره چه د مجلس نظریه د گرگین په باره کښې لځانته معلومه کړې د پورته پوښتنې په جواب کی ئې د گرگین خورا ډېر صفت وکړ او وویل چه گرگین د خپل ورور یحیث گڼي او د گرگین دزد ورتوب او عدل او مساوات په باب کښې اود صفوی حکومت په نسبت دهنه دفرمانبر داری- په شار خوا کښې ښه نظریه ورکړه او علاوه ئې کړه چه : «دارشتیا وه» کوم وخت چه مغول دگرگین له مقرره ډو دقندهار د نائب الحکومه په حیث خبر شول تر هر چا دمخه مادده له قوته کار واخیست او د گرگین بی استشارې می دقندهار په ساتنه کی زیار ویوست . . . »

په دې وخت دیوان بیگ چه د گرگین طرفدارو ، وخت غنیمت وگڼانه او دگرگین په بدویلو ئې شروع وکړه ، وویل : «گرگین ډېر فضول سپړی دی دی تراوسه ونه پوهېدی چه میرویس دی د لځان ورور بولی ، دده سره ئې ډېر ظالمانه رفتار وکړ ، اونه پوهېږي چه میرویس دده حقیقی معاون اوملگری دی ... » ددې ورځی مجلس تېر شو ، وایی چه د میرویس فصاحت او بلاغت مجلس په حیرت کی واچاوه .

بله ورځ دیوان بیگ گرگین ته ولیکل چه : «تولیاقت جمع آوری یکصد هزار تومان راننداری !» داسل زره تومان نه معلوم نه دی چه آیا په هغه وخت کښې داسل زره تومان دقندهار مالیه وه که څنگه ؟

بهر صورت خوورخی وروسته بیا میرویس خبر شوچه داعتمادالدوله په کور کی
 یو مجلس جوړه بڼی خپل، لځان ئې ماته ورور ساوه او دسیل کوونکو په دله
 کښی کښیناست او دمجلس دټولو اعضاءو سره ئې دلاس روغې و کړ (له دې څخه
 معلومېږی چه په دې وخت کښې ده کولای شوه د اعتمادالدوله په اجازه مرخای
 ته ولاړ شی) - تر یوې لېږلې وروسته صدر اعظم میرویس ته داسی وویل :
 « ستا په باره کښې له قندهاره یو مکتوب راغلی دی ، او څنگه چه تا پخپله ددې
 قابل بولم ، نو خواهش کوم چه پخپله تاسی د حقیقت له رویه اعتراف و کړی ،
 او څه چه مو ایدلی وی هغه بیان کړی ، » کڅه هم میرویس داسی سپری نهو ،
 ئې چه دمخه داسنهان دولت رجال نه پیژندل او ددوی پخپل منع کښې ددوی
 دېر خلافی څخه خبر نه و ، مگر ددې دوو مجلسو څخه ده ته ښه څرگنده شوه چه په
 کابینه کښې پارټی پارټی بازی ده او برخلافی شته ، ده وغوښته چه څه ووايي مگر
 د اعتمادالدوله دمیرویس په طرفداری - مداخله و کړه او وې ویل : « ته ښاید
 د تعصب او هغو مطالبو له رویه چه گرگین ستاسره کړی دی کارواخلي ، بلکه
 باید د حقیقت له رویه توضیحات ورکړی اوزه پتین لرم چه ته داسی سپری نه یی
 چه خلاف له حقیقته به څه ووايي ... » میرویس خان چه ددوی پارټی - پارټی بازی -
 په پټه خوله تماشا کولې نو ئې فائده په دې کښې ولیدله چه نور د له حقیقته څخه پرده
 واخلي اود زړه څخه رښتینی رښتین خبری و کړی او داډول ئې په خبر وشروع و کړه :
 « تاسی زما څخه د حقیقت پوښتنه و کړه اوزه هم پښتون یم ، باید حقیقت ووايم
 او هغه ددی چه که گرگین څه مده نور هم په قندهار کښې پاته شی د قندهار وضعیت
 به ډېر وران شی او د قندهار د حکومت هدونه او جوارح به داسی سره بېل شی ،
 نور به ئې یوځای کېده امکان ونلری - لځکه چه گرگین تراوسه پردې نه دی قادر
 شوی چه خپل عسکر هم اداره کړی او دجا او غټ تر قانون لاندی ئې راویلی

هغه کسان چه څه سر ئې هم نهو، ښورولی کړ. گین دهغو مالونه او ثروت غضب کړه او دهغو اولادونه ئې دخپلو عسکرو سره کرجستان ته ولېږل او پدې کي ئې زیار ویست چه بغی وکړی او یاغیان شي مگر مانه پر ښودل ...

نوبته، کم وخت چه دېری روښی، او تمل سره یو لځای کړی او دېر عسکر هم ولری، نو آیا دا خطر ته چه ده، د حکومت سره موافقه وکړی ؟

کم شي به وی چه گر گین له دې موافقې څخه را وکړی ؟
ولی پاچا دگر گین پر لځای دخپلي کي بیخي څخه یو لائق او تجربه کار وزیر چه له خپله دینه او مذهب او ملت څخه وای دسلطنتي کارو داجرا دپاره انتخاب نکړ ؟
تر لمر سپینه ده چه یو وخت به دایست فطرت ته سپری داسي موقع پیدا کړی چه د سلطنت دورانی او خرابی، سباب او تلک را غرنه کړی ...

پردې لځای دمیر ویس وینا پای ته ورسیده او تیرل مجلس یه دقت واروبدله طبعی ددیوان بیک پارتی، چه دگر گین، پرخوا وه دده له دې وینا څخه خه اشینې او زړه تنگی شوله مگر بالمقابل داعتماد ال ولی پارتی دېره خوښه او خوشاله شوه او دمیر ویس سره ئې قول وکړ چه دمقابل بلای پارتی، یه مقابل کي ئې تقویه او محافظه کړی او میر ویس همدا خبره له خدایه غوښته، تر هغه وروسته میر ویس هر لځای مقبول واقع کېدی، خصوصاً داعتماد ال ولی پارتی، دده دېر احترام کا وه او دې پارتی، نه یوازی دمیر ویس شفاعت پاچا ته وکړ، بلکه دگر گین ظالمو ته دواحققې ئې ټوله پاچاهه څر گندی کړې او د فارس پاچا ئې دمیر ویس څخه خونې اوراضی کړ او پاچاهم میر ویس له قیده معاف کړ.

په دې وخت کي که میر ویس غوښتلای قندهار ته تلای شو، مگر دیارس ددربار برهم او درهم وضعیت دده په مغزو کي نور خيالونه پیدا کړه، چه په هغو کي نه یوازی دقوم دآزادی، رازیت و، بلکه دپښتني ختواری وسعت او ارتوالی هم په نظر کي لېول شوی و.

په دې وخت کې دده دوي مهمې قوې وې: امری- قوه ثروت او بېلایي، دوهمه قوه قابلیت او سیاست اوله بلې خواهم د اصفهان د دربار وضعیت دده د کارروائۍ دپاره ښه زمینه تهیه کړې وه خوسره له دې ټولوبیا هم میرویس له تعجیل او تلواړه کاروانخیست او په دې لاره کې ئې سنجیده سنجیده قومه اخيستل اودا هم بای وریل شې چه دمیر وېس د امری سفر نه و، چه د اصفهان د دربار ته ئې، بلکه لکهری ی خان مومند (دمیر وېس صمیمی ملگری) چه پخپل کتاب محمود نامه (۱) کې لیکي داننگ خلورم تگ و، چه د قوم د آزادی دپاره اصفهان ته تللی و، لکه دمیر وېس خان دخوای چه وایي:

دا خلورم وار دی چه راخم سلطانه	عرض د ظالم لداسه کړم سلطانه
که پاچا نکړی داد خو اهی مظلوم	ظالم حاکم کا ظلم دېر یر مجکوم
چورچه دېر نسی سلطنت سی برباد	د ظالم قصر پینا بی بنیاد
گرگ دی ایاه کړ پر رمه سوشبان	چورستم کاندې پینو گرگین خان
هوز له طاقت نسته چه کړو بهزی دتی	دېر یر ظالم د ظالم لم ار فنی
کا فر کو لای سلطنت سی مدام	که وکړی داد نه وی جابر پراتام
مگر ظالم خو نسی کرای سلطنت	خالق رحیم دی ورکوی خلافت:
چاته؟ چه زړه ئې وی په مهرودان	دخدای عیال گمنی پر مځکه انسان
سلطانه! واوره په ښی غوز داوینا	مکړه ستم د خلق الله په هر چا
د ستمگارو پای ورائی دی خراب	د ظالم او ر ئې کسا پخپاه تراب

(۱) ریډی خان چه دمیر وېس صمیمی ملگری و، او پخپل لخوا کې په دې مفصل شرح حال راښی یو کتاب د محمود نامه په نامه په پښتو نظم کړی دی چه خلور زرو بیتونه رسینزی او ټول هغه واقعات ئې پکښې راوړی چه ده پسر گولبدای دی، مگر متأسفانه دا کتاب وروسته تر هغه چه سلطان حسین زرتالا وی صاه ور کړه وړک شوی دی - یوازی یوه برخه ئې چه دمیر وېس تگ اصفهان او حج ته او هلته دمیر وېس مناجات او خوب ابدل او دمیر وېس مرگ نشر گندوی په پته خزانه کې ضبط شوي ده (پنوا)

دمظلوم آه داسی ککاری وی گوره چه اور ای نه خی دظالم له کوره
سلطان ! گوره پر لجان رحم کوه خپل کلی کورپه جور مه ورا نوه

* * *

دسلطان حسین صفوی دخولې بیاداسی خواب ور کوی :

« پاچاویل : زه نسوای کولای چاره د گرگین ظلم و ستم دپساره
که ئې معزول کړم قه هارنه برېږدی جوړو ستم او خپل شعار نه پرېږدی
گرگین خو گرگ دی گرگ خو ظلم کوی و ینی نو ینه هم پسو له خیری
زه هم خائفیم ، چه به شکرم گرگین نامسلمان دی ، ارمنی دی بیدین
نه په اسلام کی لجان پیا بند کسینه نه نصرانی نه له عیسی بیرینه » (۱)

* * *

دمیرویس تسک خج ته : هغه وخت چه دیارس پاچا په لور آواز دمیرویس

بیگناهی اعلان کړه په دربار کی دده رسوخ یوپه دوه ټینگ شو ، ترڅه مدی
وروسته ئې د بیت الله د زیارت اجازه وغوښتله اودا دلیلونه ئې پیش کړه ، وېویل :
« ... د دنیا له مشقتو او تکالیفو څخه ستړی شوی یم ، اوبل ناروغه یم ،
او دریم خورا ډېر شوق لرم چه دمقدسو ښارونو او ځایونو زیارت وکړم او خو
شپې ورځې هلته تیری کړم او د خدای لوی پاک دربار ووبښم اود مکې اومدینې
په زیارت مشرف شم - او ترهغه وروسته نو په ریاست اود عا بوخت
شم - که اعلیحضرت اجازه را کړی تردی زیارت وروسته نو بیرته دلتراحم او خپله ټوله
کورنۍ دقندهار څخه دافغان ته راوړم او دلمه ژوند کوم ، هو ، کاستاسی خوبه وی
خپله ټوله قبيله او خپلوان دلمه را غواړم . امر صادر کړی ، چه راسی (۲)

(۱) په خزانه ۱۳۹ مخ (۲) دافغان او یارس جگړه .

څنگه چه سلطان حسين ظاهراً د مذهبي مراسمو بڼه پياوړه و، ځکه ئې ونشوای کولای چه دمير ويس داعزم فسخ کړی او علاوتاً د ميرويس له خبر و څخه دېر خوشاله هم شو، نو وې ويل: «هيشخوځ دی په ميرويس غرمې ناری او نه دی خوځ له دې لوی عزمه څخه را گرزوی» ميرويس دخپلو ملگرو سره دمکې خواته روان شو او مکې ته ورسيد.

د حجاز بانفوذه او مقدس علماً ئې وليدل او هغه تعجيب او سوغاتو ته چه ئې د فارس څخه د خان سره راوړی وه هر يوه ته ئې دهغه د نفوذ په مقدار ورکړه. بيانو مدينې ته ولاړ او دهغه ښار مقدس لځايو ته ئې وکتل او دهغه لځای د معتبرو او بانفوذ و اشخاصو سره ئې هم ملاقات وکړ او هدا يا او تحفي ئې ور وړاندې کړې.

* * *

دميرويس مناجات په مدينه کښې: ريدی خان مومند پخپله محمود نامه

کښې ليکې چه په مدينه کښې مير ويس داسې مناجات وکړ چه دلته عیناً هغه منظومه را نقل کوو:

ولاری د شپې ئې په شرب کافر یاد	رسول شخصای ته «چه سوفوم برباد
ستا پرامت راغی د ظلم دوران	واوره رسوله د دې قوم فغان
پښتون خوشتا پر نامه خان کړی فدا	ای خیرالناسه! واوره ته ئې ندا
وژ غوره دوی ته د ظالم له لاسه	گر گین له منځه د پښتون وباسه
ستا په نامه دی کلمه گوید پښتون	نډ بهی هیشکله له تانده راستون
مرگ وژوندون مو د اسلام د پاره	ستا د دربار ستا د سلام د پاره
مه مو کړه هر خیرا لوری رسوله!	فتر سترگین نور الهدی رسوله!
اوبښکی مې شاخی پر درباریم ولاړ	قوم سوید اور د ظلم ټوله لټار
یو وار نظر وکړه پر موی چه سو وړ	و ظالما نو ته تر څو به یو پر

ستا لطف و مهر دی شامل پر جهان هر خراب زده دی ستا به مهر ودان
 که ستا نظر نه وی خراب سو پښتون به اور دظلم تور کباب سو پښتون
 و اعلی له لیری ستا در بار ته نبی ته می شفیع سه خدای غفار ته نبی
 چه بر پښتون قوم نازل کار رحمت کړی ئې خوندي ناموس پخپل مرحمت
 لاس د ظالم ئې له گر یوانه کالنه وچ سی د ظلم د گند و خیر د نه
 ستا شریعت سی ټینگ په منځ د پښتون وړک سی بیداد او کم سی رنځ د پښتون
 دامی دیء سوال ولاړ و در ته یمه محتاج دی تش و لږ نظر ته یمه
 د قوم حال کړم در ته عرض په ادب ته یې بادار د کل عجم او عرب
 بېله تا نلری پښتون خوا له گر ته یې ملهم د خوږو زړو د پر هر
 وژغوره زمونږ نام و ناموس له بیداد کړو یې ناموسو ظالما نو بر باد
 سر که را پورته زمونږ حال وگوره د ظالم ظلم بد احوال وگوره
 نه ئې له تا شرم و حیاس ته نبی نه شرم کاندی له عیسی ' ارمنی

عرض می د حال و کا ، و تاته پیشوا

بل څوک مونسته خوا له گر په دنیا

د میرویس خوب لیدل : همداشان ریډی خان په محمود دامه کی راوړی چه

میر ویر نیکه تر پور ته مناجات وروسته په همهغه شپه خوب ولید چه حضرت

صدیق (رض) او حضرت عمر فاروق (رض) میرویس ته داسی وایی :

"وې ای سپین زیری نور څه غم مکه و قوم دی خلاص سو کوربت ماتم مکه و
 ولاړسه خپل قوم ته د زیری کړه ژر چه د ظالم سو کم نقصان او ضرر
 پښتون به خدای کاله ظالما آزاد نه به سی ټنگه او ناموس ئې بر باد
 خدای به د اقوم کا په رحم ودان نوم به ئې وینه مجاهد پر جهان
 تل به دخ ای په بندگۍ کی وی لوړ څوک به ئې نکا سربه ټپه وړخوړ

کدامه دخدای بهوی جاری پدافواہ ور کوی نوی به پدهي لاره کي ساه
 شوئي طرہوي داسلام په بکړي۔ نابندي ورک نوم ددي قوم له تړي۔
دقت: کړان استو لکي پوهيزي چه په وروسته واقعاتو کيې چه ميرويس
 قندهار ته ولاړشي ددي خوب نقل کول با اورول په هند عصر کي د پښتانه ملت
 به روح کي څه شور پيدا کوي؟

لکه چه داسي روايات که څه هم حقيقت ونلري ديوه داسي مسلمان ملت په
 روح کي لکه د پښتانه ملت چه دي سر پرې یرملي احساساتو يوه مذهبي اوروخاني
 تحريک اوشور هم پيدا کړي. نومر کله چه مذهبي اوملي احساسات سره يوځای
 شول نور يوه داسي ملت دخوځولو او په شور راوستلو په مخ کيې هيڅ بل مانع نشي
 درېدلای او هر اقدام چه وکړي ددي دوو قوو په اثر حتما يادجو کيېزي اوبيا
 کما ميا پيژني .

هغه سوالي ته چه ميرويس د حجاز علماو ته وړاندې کړل:

وروسته تر هغه چه ئې د مدني علماو ته هم تحفي ورکړې بېرته مکي ته راغي او
 د افغان او پارس چکره د کتاب ليکونکي ليکي چه ميرويس يا حجاز کي دهغه ځای
 خورا لويو لويو مشهورو ملايانو ته دعوت ورکړ او هغوی ته ئې پټ دخپل زړه
 رازو وايه اوددوی څخه ئې تحريري ځوابونه وغوښتل او ورته ئې وويل:

"...موږ ددو مملکتو ترمنځ واقع شوی يو چه يو دهند امپراطوري ده او بل
 د فارس مملکت دی موږ د محمد (ص) په دين يو او پر شو قبيلو سره ويښلی شوی يو .
 ليکن څه مدم دمنځه زمونږ مملکت ته رافضي اوشيعه گسان راغلي دي اودنوی
 دلاسه ډېر غير قابل او نه زغمېدونکي ظلمو او وېشو اوس ئې دگر کين پنامه يو رافضي
 بېگلر کي چه ډېر ظالم دی زمونږ پر سر درولي دی چه خلاف دقانون او عدالت څخه
 پر موږ او زمونږ پر لارنيو ظلمونه کوي .

تر پټه داسې ساتل ئې اي پور کړ او لوړو علماو! آيا موږ مني شسترو چه دخپل دين اوناموس دپاره توري له ټپکو را وباسو؟

که موږ ددوی پمقابل کې دخپدای درنا دپاره دجنگ اعلان و کړو اودوی سات تړو آيا ددوی مالونه موږ ته شتمنګه دي؟» (۱)

دهر سوان په مقابل کې ئې مثبت او کافي خواب وموند - مگر ميلسيون دسوالو شکل بل ډول بيانوي او ليکي چه داسې وه :

« ۱ : آيا دهغو مسلمانانو دپاره چه پخپلو ديني کارو ښې آزاد نه وي دتوري پزور خان آزادول روادی؟

۲ : که ديوه ملت مشران دپاره شي ديوه بې دين پاچا سره بيعت وکړي او هغه پاچا د بيعت دلمړني شرطو مراعات ونکړي آيا هغه ملت ښې ولاي شي خپل بيعت فسخ کړي؟ »

ددې دواړو پوښتنو پخواب ښې ئې د « بلاشاک » کلامه و موندله (۲) خو سر جان مالکم فقط دو مره ليکي چه : « . . . درمکه فتاوی از علمای اهل سنت گرفت که مجاربه با شیعه و قلع و قمع این مذهب موافق قانون شرع شریف و مطابق احکام ملت حنیف است » (۳)

پهر صورت ښه وخت چه ميرويس پير ته اصفهان ته را وگرزېده دفسارس د حکومت پر خلاف ئې ډېری مهمې فتواوې دحجناز دعلماو او روحاني طبقو ښځه پلاس کې وې او پير ته را وگرزېد .

(۱) دافغان او فارس ښکړه

(۲) تاريخ افغانستان - دميلسيون - دملشي اسلامچان پټو ترجمه ۲۰۲ مخ

(۳) تاريخ ايران - دسر جان مالکم ۱۹۷ مخ

دمیرویس بیرته را گرزبده : میرویس اسفهان ته را و گرزبده . دهسکی

خجخه ئی خپل له خانه سره ډېر خوشبویه شيان او غنیر راوړه او غو کمالو ته ئی وړاندی کړه چه د نفوذ او اعتبار خاوندان وه او د غو سره ئی ملاقاتونه هم وکړه ، دغو په زړو کی ئی کمال نفوذ وموند ، او ټولو دی پا چا ته د مقرب کړ . دده دورانديشي او عقل ئی وستاينه او د سلطنتي چارو کی ئی لاره ور کړه (۱) مگر میامیسون ای بی چه میرویس کڅه هم له وزیرانو سره تښک اورانگ درلود ، خیر په ښکاره ئی په ملکي معاملو کی مداخله نکوله (۲) اوبائی داددي دپاره ، چه د اسفهان دربار پرده بدگما نه نشی . په دې وخت کی کڅه هم میرویس خان ته دا شوق پیدا شوی و ، چه قندهار ته ولاړشی او بعد نقشه چه له خپله خاوند سره ئی طرح کړې وه عملی کړی مگر پدې عملی مرام کی ئی نلواړ روانه باله اوله خاوند سره ئی فېداله وکړه چه شد مده لانور هم په اسفهان کی پاته شی .

یو تصادف : پدې وخت کی چه میرویس خان له ملکي خجخه اسفهان ته را

گرزبده داسی یو عجیب تصادف واقع شو چه د میرویس دپلان د عملی کولو دپاره ئی زمینه خوراشه مستعده کړه او میرویس ته ئی ډېر ښه فرصت یلاس و ، د کر چه خپل کارونه پاخه کړی او خپلې نظریې عملی کړی .

واقعه داوه : چه په دې وختو کی « شماخی » ته یوسفیز را ور سپېد چه دروس دامیراتور « پسر کپش » له خوا د اسفهان دربار ته راټی ، داسې ئی « اسرائیل اوت » نومېده (۳) اویو سړی و ، چه په اصل ارمني د فارس د « قاپانلوې » و . داسې وروسته تر هغه چه په فرانسه ایتالیا او آلمان کی د قهوه خر خوونکی پنامه په سیاحت

(۱) د افغان اوبارې جگړه ، (۲) د افغان اوبارې جگړه ، (۳) د افغان اوبارې جگړه

مشغول و دلمیری «لئوپولد» د آلمان دامپراطور په عسکرو کې داخل شو، او وروځي په هم هغو عسکرو کې یو جزایي منصب پیدا کړ او څنگه چې بودیسه کارسې و، «داتریش» د وزیرانو په دربار کې ئې هم پښه خلاصه شوه او ځکه چې د شرق اکثری ژبي ئې زده وې نو مامور شو چې اسلامبول ته ولاړشي او هلته څارو کړي چې ایا عثمانی درات دهغی روغی دمنلار دپاره آماده او حاضر دی چې اطرین او دهغه متحدینو (آلمان اولهستان او ونیز) ئې پیشنهاد کاوه؟
 اودا هغه روغه ده چې په (۱۱۱ هـ) کال ئې تړون وشو.

وروسته تر هغه اسرائیل اری دروس دقیقتر خدمت ته راغی، اود هغه په عسکرو کې ئې منصب وموند (۱) خو بیا چې ئې دروس دولت ته په عثمانی مملکت کې پښه خدمتونه وکړه نو ئې دهغو خدمتو په عوض کې دپتر کبیر څخه خوا اوس وکړ چې دی دسفیر په عنوان دپارس دربار ته واستوي، امپراطور پر څېره پردي چې دده دا خوا اوس ومانه امر ئې وکړ چې هر څومره مال التجاره چې دی اودته ملېگری له لځانه سره وړي دگمر کې محصول څخه دی معاف وي (۲) دا امر ددې باعث شو چې خورا ډېر ارامنه پرده باندې دخپلې تجارتی گټې دپاره راغ نلشي. هند و، چې اسرائیل اری دروس دامپراطور له خوا داصفهان دربار ته معرفي شو، اسرائیل اری تر هغه دمنځه چې اصفهان ته ولاړ شي دویښه ته ولاړ او د تېرو خدمتو له امله ئې داتریش دامپراطور څخه دسلطان حسین پناهند یوه سپارښاده واخیستله او له هغه لځایه بیا د پاپ دربار «روم» ته ولاړ او پاپ هم د پارس دپاچا پنامه یو خط ورکړ (۳) تر دې ټولو سپارښامو وروسته د ډېرو ارمنیانو او روسیانو سره «شماخی» ته وارد شو او دپارس سرحد ته را ورسید.

(۱) کاهه (مجله) دوهم کال - د ۱۲۵۰ شماری شممه ۸۷ - خ (۲) از بخام ان سر جانم لکه ۱۹۲۰

سفیر په حیث را استولی شوی دی « (۱) :

او د فرانسه سفیر په دخیلو خبرویه دای کښې داویل چه "داسرائیل اری طالع هم دوه په نامه کښې پته ده که دده دنامه نورنی وروسته وړاندی شی داسی جمله خینی جوړ پزی چه په فرا نسوی ئې داسی معنی کپزی "دی یا چا کپزی" (۲) کم بل شی چا ددر بار دارا کینو وحشت ئې دپراوه دقره باغ دکلې دپه سربې Agilwanisch نامی پیشگولی وه چه خاکو ته ئې داسی ویل :

"داسفیر دار منی پاچهانو شخص دی چه زمونږ په کتابو کي ئې هه خند مېن کر راغلی دی چه یروخت به پارس ته راشی او دالحای به دده تر تصرف لاندی شی او دا سړی خودار منیانو حکومت پخوانی عظمت ته وقر سه تی پر الحای به تشکېنئ" هغه وخت چه دی شماخی ته راورسید دپې سوهار منی کسان ورسره هه چه دلقه سل نور کسان هم ورسره شوه او ویل ئې "زه دپخوانیو شاهانو خلفیم" دایرو یا کمد دپرزور خپور شو، اولکه، شنک، چه ددوی په پخوانیو کتابو کښې لیدل شوی وه، دوی ویل: "پرېزدیء - چه دی زمونږ پاچاشی، تی خپل مملکت ته راغلی دی او باید چه حتماً زمونږ له خوا تقویه شی "

دفرانسه سفیر چه دایرو پاگند واورېد پاچاته ئې وویل: "دد نیاز منیان دا سړی هغه پاچا بولی چه دهمه باره کښې ددوی کتاب بیشک، ئې کړې ده!" او په خیالو خبرو کښې ئې دپره مبالغه وکړه او وی ویل چه هرڅو تر کپزی باید ددی بالاخو له پته کړه شی - پاچا دپره چورت کښې واوږد او دسقی ئې اعتماد ال ولد راوغوښت مشوره ئې خینی وغوښتله چه ددی سفیر په راتگ کښې شه وائی؛
اعتماد الدوله ویل: اجازه ورکړې چه راسی!

(۱) دافغان او پارس چکره .

(۲) Israroti = (Israroti roy)

شمیر ویس استاده نه و نه منع شخسته؛ موزتر او سه چته دمیر ویس نیکه حالات

اوستی دی، میرویس موزیر بودیلاو مانتا اوسیناسی هوینیار سری موندلی دی نولخکه
دی تصادف میرویس ته شه موقع بازارس ور کوه چته دارامنه اوکر جیانو به باب
کشی او ددوی سره دگر گین دمناسبت ید شاو خوا کشی هر شه چته وغواری هغه
و ایی... لخنکه چته دده وینا ظاهری رنکده هم نرلوه که ئی ویلای چته ارمنیان
او گرجستان غواری چته آزاد اوسی اوکر کین خان ددی کسار لمپی محراک
دی شاید حقیقت به هم باله کپنه... خصوصاً هغه وخت چته دکابینی داعضاو
به نظر داغوتنه خواجه ونگی بنسکساره شوه او میرویس ئی دمشوری دباره مجلس
ته راوغوشت (۱) شه زبینه مساعده وه چته باید میرویس له خپلی وینا او تلقیناتو
شخه کرم کسار چته زره ئی غوشت اخیت.

چته مجلس ته حاضر شو دواړو پارتیو ده تد رجوع و کوه او ورته ویل :-
که به نظریه بناده «دسفیر پر بنودل او که ئی گرفتارول؟» لخنکه چته یوه پارتی
ددی نظریی پرخواوه چته سفیر دی گرفتار شی اوبله ددی نظریی مخالفه وه
خو که لا هم به طرفه ناست وه - بیائی نو دمیر ویس شخه داسی خواهش و کړ :-
«... موزستاخ این در کړی رای اوستا سلیم عقل ته ضرورت لرو - ته شه وایی؟»
میرویس واردواره ددوی دلورو ستایلو او احترام شکریه او خپله خاکساری
به شو کله و کشی خلاصه کپه اریبائی داسی وویل :-

«زما یه عقیده ددی سه راتنگ سیاس رنکالری - چته دی خاوری ته راداخل
شی ستاسی دقوی تر شعاع لاندی کپنری - نو ددی قدرت او واک به پیدا ناکړی شی
چته کومه فتنه او شخه جوړه کړی - که تاسی د کین شخری انتظار له ده شخه
لری، نو پری ئی زدی چته اقدام و... شکسری - بیا ستاسی حکو لای شی»

(۱) دانان اوپارس جکر به انگلیسی - افغان تاریخ به ترکی ژبه

چې دې مجلس ته رسېدلی او په یوه جام نې کار تمام کړی: او ښه ده
 ښکونکي داسې اقدام ونه کړ ترڅو مدي وروسته چې وخت نې پوره شو بیرته نې
 "زار" ته ور واستوي. په دې صورت کې به دده په حق کې لوی نوښت شوی وي
 او خورا به ښه شي ځکه چې دې نې د پانګونو د پیاوړتیا او د هغو د مجلس د پیاوړتیا
 د پاره دې لخوا ته د استوګنې او نا کام ولار په لټه کې ښه پلوی وکړي.
 که داسې به د پانګونې قبول نشي احتمال لري چې د ګرګین دورور په
 شان غېږل خان روسي قونسلګری ته ورسوي او د اړه منیانو د سر کېنې او طمعیان
 باعث شي. هغه وخت نولا زمپېری چې د ګرګین د منځګټي په شان یوه بله منځګټه
 توددشي او د پېرو خلکو وینې به توی شي او تر حد زیاتې پیسې به ولټکول شي...
 په هر صورت کوم شي چې په دې وخت کې مهم او ضروري ښکارې دادی چې تر هر څه
 دمخه باید خپلو سر جدا توب ته توجه وکړي. وګورئ: له دې خوا ګرګین
 شهزادګانو دروس له قیصر څخه د مرستې اوساتنې غوښتنه کړې ده او نظر علی خان
 د ګرګین دا کا زوی او د ګرګین والی نې روسي دربار ته استولی دی (۱) او
 له بلې خوا هم پوهېږئ چې ګرګین دارمنی تر څخه دی، څه لیرې نه ده چې د
 روسیانو سره علاقه پیدا کړي. هو! ګرګین فرصت او وخت لټوي چې سر کېنې
 وکړي (لکه دمخه چې نې هم په نا کامۍ سره اقدام ختم شو) او هغوی به دخپلې
 مرستې د پاره راوغواړي او له خپلو ګاونډیانو څخه به استفاده وکړي او یا خپل
 حکومت دهند پاچا ته تسلیم کړي او د هغه سره قبول او تړون وکړي چې دده سره
 مرسته وکړي او د هغه څه لیرې نه ښکارې چې پخپله له پښتنو څخه استفاده وکړي
 هغوی پخپله پارټۍ او حزب ښکې داخل کړي. ځکه زه هماغه حاضر و او دده
 کارونه می لیدل.

گرگین له ماشخنه کوم مخالفت و نه لید. اونه ماظلم کړی و. شکر زما وجود ئې هلته نه غوښت اوزه ئې له هغه ښایه لیری کړم خودی پخپل مقصد ښه کا میا به شی که زه هلته وای او (حدای دی نسکوی) که واقعه د بنسټه مو په منځ کېښ پوښه شوې وای به خورا آسانی سره ما کولای شوای چې هغه اور مړ کړم په هر صورت که داسفیر ومنل شی نو د راتلونکي خطر دپاره باید کم از کم دور اندیشه اوسئ او دده په کار او کړو او عمل پسې ډېر مواظب او شارووسئ ...» (۱)

میرویس په آخر کې د احم وویل چې: «... حقیقتاً ډېر نازک وخت دی که پټر کېږ دروغی او دوستی له لاری غوښتلای چې یو شمیر رااستوی دا اومنی سړی به ئې نه رااستاوه په تېره بیا داسی سړی چې دارمنا نردشېزاد ئې دعوه هم کړی لځکه نو دپارسی حکومت ته داسرورده چې ټول گرجیان او ارامنه تر نظارت لاندی ونیسي لځکه چې ډېر مده نیکېږی چې گرجیان دگرگین تر مشر توب لاندی بغاوت کړی و او اوس چې هم دگرگین دا کاروی دزار روس په د ژباړ کېږی لوړ مقام لری آیاددې سفیر راټیگ به دگرگین او ارامنه یو په روحیاتو کېښي خصوصاً دگرگین په روح کېښي څه تأثیر پیدا کړی ؟» (۲)

دمیرویس داوینا چې «دافغان اړپارس ښکړی» د لیکو نکی په عقیده یو دغو جاموورینا وښخه وه چې دیوه هرښیار او معتدبر سیاسي سړی څخه چې د لوړ عقل خاوند وی انتظار کېده. او وایې کولای شه چې دگرگین په نسبت دپاچا په مغزو کېښي راز راز افکار پیدا کړی. ترپاچا فکر وکړ: څه و کړی ؟

که گرجین معزوله کړی محتمل چې دښه حکم به و نه منی او دهنه پاچاهه به ښان تسلیم کړی. او که ئې معزوله نکړی هغه تشویش چې دده له وجوده ورته پیدا شوی و دده زده ئې برآرامه نه بریښود او تحمل ئې نشو کولای.

نوښه ئې و کړه ؟ وروسته ترڅو د اسرا ئیل اړی ئې په ډېر مېل ډول پذیرائی و کړه او اصفهان ته راغی ، دگر گین دپاره ئې داسی چاره و سنجوله چه هم معزوله نشی اوهم له اقتداره ولو بزی چاره داوه چه میرویس ئې بیرته دقندهار و کلانتری (ریاست بلدیة) په منصب مقرر کړ چه هلته د گر گین د حالاتو مراقبت و کړی او که ئې موقع پیدا کړه دده لځای هم ونیسی (۱) نو دادی هغه میرویس چه دیو سیاسي بندی په حیث تحت الحفظ اصفهان ته لیږلی شوی و اوس د حکمران په حیث وطن ته راځی - ښائی چه گرانو لوستو نغو به د هغې یوښتنی لځواب چه څومخه دمخه و کړی وه (چه دیوه ښته نه مېر و فکر به دیوی کابینې په مقابل کښی څه و کړی ؟) خود پخوده پیدا کړی و .
خیر به راتلونکو پېښو کښی به څو نوری لکتې هم ولولی چه دملی زعیم د پیاو ماسی افکار لاسه لځینې څر گند پزی .

بیا به

د میرویس راتگ قندهار ته : په دې ترتیب میرویس د ملی پروگرام د عملی کولو دپاره د ډېرو آرزو گانو سره په خوراشوق خپل گران وطن ته رهی شو او درارهی کېدو په وخت کښی ئې څو مکتوبونه د گر گین پنامه له لځا نه سره را اخیستی وه چه په هغو کښی پر گر گین باندی تاکید اوسپارښت شوی و ، چه د میرویس بې مشورې به کار نکوی او ده ته به بیرته هغه پخوانی منصب و سپاری او ډېر احترام به ئې کوی ، دده عزت او شرافت به محترم کښی حتی اعتماد الدولته مېرویس ته په خصوصی تو گه ویلی و چه د گر گین په کړه او وضعیت پس دی څاروی او یومهر شوی سند ئې هم ور کړ چه کوم وخت که ضرورت پېښ شی له هغه څخه کار واخلي - دیوان بیگ هم څو مکتوبونه ور کړه او په هغه کښی ئې ولیکل چه : « میرویس یوله هغو هوښیارانو خلکو څخه دی چه د پاچا سره ئې ډېر کو مکونه کړی دی »

میرویس چه دا مکتوبونه واخیستل نور ئې نو خندا روانه باله دستی دقند هار
خواته راوخو خپد اوپه لاره کښې ئې په کاروانسرایو اولظامی کلاو کښې په
ډېر تبجیل او احترام دېوې تشریفاتی عسکری ټولگی او دېوې دستی موزیک
له خوا به راغلی کېد له هر پښتون دده په راتگ خونې کوله او دده د کارو
آرزو مندو (۱) خو چه قند هارته را ور سمید .

د میرویس رسېدل قند هارته : د میرویس په قند هار کښې په ډېری گډېدوشی .

اوحرار استقبال وشو ، او ټولو اهلایو په ورین تندی اوخو شالو زړوده ته «سټرې مشې»
وویلې : گرگین که څه هم په ښکاره دده په پذیرائو کې دا اهلایو سره گډون وکړ
اود میرویس احترام ئې پر لځای کړ ، مگر په زړه کښې له غمبه او کینې څخه
سره خوږل کېده او دانتقام لار ئې پلټله ، خصوصاً له هغه وخته څخه چه (داصفهان
دربار ته دېد نامې او سپارښتمنې ئې ولوستلې .)

په دې وخت کښې میرویس دگرگین څخه اجازه واخیستله خپل کور او خپلای
علاقې ته ولاړ ؛ هلته اکثر خزانین او مشران اودده ملگری دده د ملاقات دپاره
راغلل او هم دلی دلی خلک دحج د مبارکۍ دپاره ده ته را تلل او ټول پښتانه
منتظره وه چه دی څه کوی ؟ اوڅه وایی ؟ غوښته ئې چه پوهشی : میرویس د
قوم د نجات او آزادولو په باب کښې دوی ته څه زېری راوړی دی :

گرگین ددې ملاقاتو اوننگ راتنگ څخه یې خبره نه و ، مگر دانتقام اخیستلو
دپاره ئې غوښته چه یوه پلمه پیدا کړی اوداسی کارو کړی چه میرویس دقوم
او اولس په نظر کښې سپاک اودلیل ښکاره کړی . یوه پلمه ئې پیدا کړه هغه دا وه :
میرویس یوه لور درلوده چه خورا ډېره ښکلې وه ، چه دسر جان مالکم په
اصطلاح ددې دحسن او ښکلیتوب آوازه دخپلکویه خولو کښې خپره شوې وه (۲)

(۱) د افغان اویاس مگره مخ (۲) تاریخ افغانستان د ج ۱۹۸۰

گر کین میرویس ته خال واستاره چه دغه اور دده د زوی د ازواج دیاره (۱)
 دگر کین کور ته ور واستوی خنکته چه دایفام دتجکم به تو گهو نومیر ویس ته
 غوږدی اندېښنه پیدا شوه - خنکته چه له یوې خوا د اور استول دده له پښتنې غیرت
 سره مخالف وه او بر سره پر هغه ئې دده قور دقم اړاولس په نظر کې سپه گناه
 اوله بلې خوا په داسې وخت کې چې میرویس لا تر اوسه پښتانه دخپلې عقیدې او
 عملیاتو خنکته پوره دوه څپر کې هډې - تا زمانه امر د دول دده دغه طرح کې نقشه
 ورو راغوله - نو ئې څه وکړه ؟

دقوم مشران او غښتان ئې راغونډ کړه او ملی جرگه ئې جوړه کړه چه دا خبره
 ورته وکړې او دملې قانون په قرار تر مشورې وروسته یوه فیصله وکړې .
 خنکته چه په پښتنو کې د دستور دې چه دملې کارو دیاره مشورې مجلسونه
 جوړوي کڅه هم معامله دېر هډه وی په انفرادی توگه ئې بیا له ملی مشورې نه
 فیصله کړې او نه ددوی په عقیده فیصله کېدلای شی . دامجلسونه دپښتنو په اصطلاح
 «جرگه» بولی داجر کې چه خنکته فیصله وکړې هر پښتون ئې عملی کول پر ځان
 لازم بلکه ملی فرض گڼی - دادی چه دپښتنو ملی زعیم هم له دې دستور خنکته کار
 واخیست او دقوم مشران ئې راوبلل .

لمړی ملی جرگه : میرویس دده تر هغه چه گرگین دمنځنی پامښت خواب
 ورکړی داولس مشران ئې به کوکران کې (چه دقندهار په شمېر کروهي کې چې
 دغرب خراکه واقع او دمیرویس مدفن دی) دمشورې دیاره راوبلل - لمړی ئې
 دگرگین ددې غوښتنې په شاوخوا کې خبرې شروع کړې ' پښتانه چه طبعاً
 پرتلگ او ناعوس میان دی لوی او واړه رابې «دنیانرسر جارسر تر ناموس» او طبیعتی
 (۱) - تمه الیاب دسید جمال الدین افغانی دارسن ترجمه ۷۷ مخ .

دهچه ددې خبرې داروېدو څخه روحاً متأثره شول، دغیرت و ینی ئې په جوش زاغلی اومیرویس ئې دلوړ لداستوار څخه سخت منع کړ اومقاومت ته ئې تشویق اوترغیب کړ اوپټی قسم ئې یاد کړ چه دده په مرسته کښې ترسر اوما مال تېر شي؛ میرویس چه دوی دښان پېشان متاثرولې ل په زړه کښې ډېر ډېر خوښ شو؛ مگر په ظاهره ئې دوی ته دصبر توصیه وکړه او وې ویل: «بېتره ده چه بلا په خوب کښې مړه کړو! مگر تاسې ته لازمه ده ډېر ډېر خبرو ټینگه سۍ څپل رازیت وساتۍ اوپر ما اعتماد ولرۍ. یقین وکړی چه له ښه منانو څخه به سخت اتمام راځم» (۱)

پدې وخت کښې ملی قائد درحمان بابا دیوان راواخیست اردفال په توگه ئې خلاص کړ وې ویل: «راسې چه عبدالرحمان بابا قدس سره هم وپوښتو» چه دده دیوان ئې خلاص کک! هسې شعرونه و:

ز مېکتوب غوندې په پټه خوله گویایم خاموشۍ زما تېرۍ کا ترغوغا زما
گڼت د عشق په تود زمکه آسان چری سمندر بویه چه زیست کا پدضر ازما
چه غه بیتونه ئې ولوستل هغه منفور حاجۍ وویل: «چه دظالمانو کار تمام دی، اماوس دسټی خاموشۍ بېتر ده» ټوله بډیه پټه خوله دا کوښښ کړو، چه ظالمان ورکسۍ چه مناسب وقت راسې، نوبزه پر تاسې رغ وکړم، هغه وخت باید ټول تیار یو او ظالمان له وطنه وباسو. (۲)

دجرگې خبرې اتر ترمانځنامه جاری وې، خو په آخر کښې ئې داسې فیصله وکړه چه: «قطعا د میرویس خان دی تلوراستور له کښې. مگر دې دپاره چه گرگین خاغل وساتو او په حال خبرتۍ بلدجلی دی دمیرویس دلوړ په عرض واستوله شي خو چه دگرگین دهلا کولو دپاره فرست پیدا کړو...»

تر دې فیصلې وروسته ئې بیا ټولو په قران، توره، دودۍ او مالگه قسم وکړ اودخپل قول پروفانې بیتینگ تړون کړ او وې ویل: «هر شوك چله خپلې خبرې

واړېدی «زن طلاق» یوې - د پښتنو په عقیده دا قسم اشده ترین د قسمو دی چه میرویس ته ئې د هغه په یاخولو داد ورکړي .

تو هغه وروسته میرویس یوه بله بجای چه دده پیکور کښې روزلې شوې وه دخپلې لور پنامه دگر گین سرای ته واستول (۱) او هغې بجای وویل : « زه دمیرویس لور یم ! » په دې توگه دگر گین هغه پامه چه دا انتقام اخيستلو دپاره ئې جوړوله بې اثره پاته شوه او هم دگر گین وغولېده چه میرویس نو نورڅه په زړه کښې نلری اوروغه غواری او بیادده ده ظالمو دپاره زمینه مساعده ده ، ځکه ئې نو تر خپله وسه پوری دمیرویس زړه ساته او په هر کار کښې به ئې دده وړانې مراعات کاوه ملی زعيم میرویس خان هم دازبار پوست چه داسې ښکاره کړی چه دگر گین ټول مظالم او سمدې ئې چه دده قوم ته رسولی دی هم پرې شوی دی او د خپلوی اظهار ئې داسې حدته ورسوله چه دگر گین پرده باندې کمال اعتساد پیدا کړ - خو چه یوه میاشت وروسته ئې دگر گین دور کولو دپاره دوهمه جرگه جوړه کړه

دوهمه ملی جرگه : یوه میاشت وروسته چه دگر گین دظلم اور بیا به زور

کښې شو اولمې ئې هر لور ته خپری شوي د پښتنو مشران په تنگ شول بیا پر میرویس راغونډ شول او دگر گین دظلم څخه ئې استعانه وکړه - او بیا د پښتنو یوه ملی جرگه جوړه شوه ، مسکرو دایلا د کوکران په کلی کښې نهوه ، بلکله په «مانجه» کښې جوړه شوه چه دقندهار شمالی شرق ته تخمیناً دشلو میلو په فاصله د کابل پر لار واقع دی او په ښار صفا پوری نښته ئې او غالباً داخواي د میر ویس خان د ښځې یعنی د جعفر خان سدوزی د لورو ، ځکه چه دا - دود په هغه وخت کښې د سدوزو ، (۲)

(۱) تاریخ افغانستان د بلیسون ۱۲۰۶ هـ - ۱۲۰۷ هـ جمال الدین افغاني دنامه البيان ترجمه ۷۷ مخ

سرجان مالکیم ۱۹۸ مخ

(۲) تاریخ سلطاني ۷۱ مخ بته خان ۱۱۰

داچر که په وروستۍ جرگه څه د نوم د آزادۍ ونيکه ئې مېروله او څنگه څه ريښې خان په محمود نامه کښې راوړې په دې جرگه کښې لاندې مشران او خوانين راغونډ شوي وه (۱) :

۱: سيدال خان ناصر - څه وروسته د هوټل د دورې يوه مهم اوزرور او معروف جنرال او سپه سالار وو - دده مفصل شرح حال په وروسته راشي .

۲: بابو جان بابي - څه دده شرح حال به هم برخېل لځای پوره ذکر شي .

۳: بهادر خان - څه وروسته به ئې شرح حال واولي .

۴: مياجي - دده اصل نوم ملا پير محمد مياجي دی څه مفصل حداثت به ئې په راتلونکو صفحو کښې واولي .

۵: يوسف خان - د هوټل د اغېنېلو خانانو شمېرې څه په سيوري کښې اوسيده مگر متأسفانه بي له دې کتابه په بل ماخذ کښې ئې ذکر نه دی راغلی .

۶: عزيز خان نورزی - څه ريښې خان ئې د «دلارام» د پهلوان پنامه يادوي نور ذکر ئې نسته بنایي څه د فراه د نورزی مشر دی .

۷: گل خان بابي - ددې مشر ذکر هم په بل کتاب کښې په سترگه نشو .

۸: نور خان بړيخ - داسې دېر پښتو له خانانو څخه وو او محتمل څه د ښور اوک اويا پښتني بلوچستان و په نورو کتابو کښې دده نوم ونه ليد شو .

۹: نورو خان الکوزی - د الکوزی قوم له غټانو څخه و څه په جلدک کښې اوسيده .

۱۰: يحيی خان - د ملي قائد ميرويس خان درور دی .

۱۱: محمد خان - د ميرويس وراره څه په وروسته و قايمو کښې د حاجي انگو

پنامه ډير مشهور شوی دی او شرح حال به ئې وروسته درته راشي .

۲. د یونس خان کاکړې - بنایي پټه دارغسان یا زوب له خوا اخیستو شخړه وی .
 په محمود نامه کې همدا پورته اشخاص ذکر شوي دي ، مگر د نورو مؤرخینو
 له لیکنو شخړه شریکند پری چه علاوه پر دغو اشخاصو نور د باور شوي د قوم مشران
 او ملکیان هم دي چې ککړې ته را بلل شوي وه . (۱)

دې جرگې بیا په قرآن کوټی پوری ککړې اود وفاداری لور ته وکړه ، بیا
 نو میریس د اقتصاد الدوله کدغذوی ته وروښود او ورته وېویل : «چه دیار
 حکومت هم دگرگین شخړه خوښ نه دی اوماته اجازه را کړه شوې ده چه گرگین
 له منځه ورک کړم او پښتانه دده له ظلمه وژغورم مگر دایه دغه صورت کې امکان
 لری چه ناسی ټول په یوه زړه او یوه اراده او یوه ژبه زما سره ملگری شی » ټول دده
 د امر و اطاعت قول ورسر . وکړ اوده ته یې دخپلې ملگری پوره اطمینان ورکړ .
 تردې وروسته نو میریس خپل هغه پلان پچا دده دخپل د خانه سره سنجول و ، دوی ته
 ووايه ، هغوی هم ټول دده عاقلانه اومدبرانه پلان ومانه او خوښ یې کړه د جرگې
 له خوا یوه خان ته امر وشو چه گرگین ته دی مالیه نه ورکوی او خپله طائفه دی
 دگورجیانو پر مه بل پورته کړی - داچه د طائفه کوه طائفه وه په دې کې دمؤرخینو
 اختلاف دی : دافغان او پارس دجگړې لیکونکی لیکي چه د«بلو خان» مشر ته
 امروز کړه شو (۲) مگر تاریخ سلطانی او خورشید جهان د «کاکړو» طائفه ښیي (۳)
 اومیلسون بیا د «ترن» قوم یادوي (۴) همدارنگه ددې په خای کې اختلاف دی
 شواک ارغسان ذکر کوي او شواک دبلوچستان علاقې یادوي خو حقیقت ته همدادوهم
 قول نشي دي ، لکه چه دوروسته پېښو شخړه شریکند پری چه جرگې غوښته
 دگر چې عمل د قندهار شخړه پوي لیری علاقې ټولیزل شي اوارغسان دومره لیری ندی .

(۱) دافغان افارس جگړه . مخ (۲) دافغان او پارس جگړه مخ

(۳) تاریخ سلطانی ۷۲ مخ خورشید جهان ۱۳۲ مخ

(۴) تاریخ افغانستان - پښتو ترجمه ۲۰۷ مخ

په هر حال داملي بتر ګه نرمازيږد ګره جاري وه او د بتر ګي شاملينو هر يوه نه
وظيفه وټاکله شوه او د لمړي اقدام د پاره لازمه ترتيبات په نظر کېني ونيول شوه
د جرګې په پای کېني پردي وخت بيا حاجي مير خان مغفور له رحمان بابا څخه
د ابيتونه ولوستل:

چه آسمان ئې مخ پټ کړې په سجابه خدای و ماو ته ښکاره کړه هغه نمرېيا
چه رقيب راته تر لې په زنجير و خپل حبيب را باقدي برا نيت هغه ورېيا
په وصال ئې منت باراوسه رحمانه ! په صدف کېني دخل نشته د ګوهرېيا
نقل کا: چه د خدای په قدرت د غورځېر آسمان اورېنځ هم وه حاجي مير مرحوم
د ابيتونه ولوستل په هغه ګړي لمر ښکاره سو اورېنځ ئې له مخه هسته سوه خلاقو هم
دغه يو الهی مددو ګاڼه او بيا نو جنت مښان حاجي مير خان خلاقو ته وويل:
"دادی د خدای تعالی مېراو لطف هم زموږ ملګري دی" اوس نو رقت دی چه
توري له تېنګيو وکاږو او ځانونه له دښمنه وژغورو! (۱)

(۱) (۲) (۳)

دميرويس لمړی اقدام:

دېلو خواو کا کړو مشران چه خپلو علاقه ورسېدل دستي ئې خپل قومونه
پاخول او د مالېي له ورکولو څخه ئې سروته وغږول ګر ګين چه: الهی وارو چه
د داسی شديد او بر ملا انکار سره مخامخ کېده سخت قهر ورغی فوراً ئې ټول ګر ګي
جګړن او غښتلي چه يوازی د همداسی جدي اقداماتو د پاره ساتلي شوي وه دېلو څو
او کا کړو د سرکوبۍ د پاره وټاکل او روان شول.

ميرويس چه دا وضعيت په ډېر دقت کوټ ګر ګين ته راغی او د پورتنیو قومو
د سر کېني له امله ئې تأسف وکړ او د ګر ګي لښکرو له لېږلو څخه ئې خوښی
څر ګنده کړه اوضه نائی د ښار د باندې يو باغ ته ګر ګين دعوت او ميامه کړ (۲)

(۱) پټه خزانه ۹۷ مخ (۲) سر جان مالک ۱۹۸ مخ - د سيد جمال الدين تيمه ۷۸ مخ تاريخ

افغانستان ميليسون ۲۰۷ مخ

او پدې ترڅ کښې ئې وویل چې پدې مېلمستیا کښې غواړي دخپل نوم دوه غښتلی سرداران د هغه معرفي کړي چه دخاومت په خدمت کښې شامل شی (۱) گر کین دامېلمستیا ومنله، دمېلمستیا ورځ را ورسېدله؛ دپښتو ملی زعيم ميرويس خان دقوم د مشرانو په صلاحیت څو تنه پښتانه په دندو وځایو کښې سره ویشل چه ملت ته دې اشاري او فرصت ته منتظره وي .

گر کین دخپلو ملگرو او ځوانو دحفاظينو سره دباغ خوا ته وخوځید او هلته ورغی؛ ميرويس او دپښتنو نورو غټانو مشرانو پدې بري گرمۍ دده «مر کلی» ووايه او «بندراغلي» ئې وکړه . مېلمستیا دېره مجلله وه هر ډول شراب ددوی دپاره مهيا شوی وه او هر مېلمه دو مری وڅښل . پدې هوښه ولوېدل او يادسيد جمال الدين افغانی په اصطلاح پدې مېلمستیا کښې د مېلمنو د هر گ شراب تهیه شوی وه او پخپله ميرويس ئې سافي شو . - پر ټاکل شوی وقت دانتقام اشاره يا دوطن دآزادی بزغ چه دا ټولی مقدمی او نیرو لیکونه دهمغه دپاره وه ، دملی زعيم ميرويس او خوا وشو په دې اشاره اوزغ گر کین او گر کین ملگری دپښتو تر تورو تېرشول اودادمنو زرو زرو بیگنا هو پښتنو دویڼو انتقام و ، چه د گر کین دشخصی امیا او اومقاصد وپه اثر قربانی شوی وه .

په دې کښې چه دگر کین قاتل ښودل وایي د محمد مهدی شهنه بل مؤرخ په دې باب کښې څه نه لیکي ، محمد مهدی په جهان کشای نادری کښې لیکي چه « مراد خان » نامی د ميرويس په امر گر کین مړ کړ (۲) او هم لیکي چه دا مراد خان نامی زرنېڅی و .

نور مؤرخین په مجموعی حیث د گر کین وژل ذکر کوی - مگر يې له سر جان مالکیم ، سيد جمال الدين افغانی او ميليسون نور مؤرخین لکه محمد هوتک ،

(۱) تاريخ افغانستان پښتو ترجمه ۲۰۷ مخ (۲) جهان کشای نادری ۶ مخ .

دافغان او پارس د جگړې لیکونکي او سلطان محمد انور - د گرگین دوزلو وضعیت بل ډول په جلا توګه بیانوی یعنی د هېلېستیا ذکر نکړی - مثلاً سلطان محمد لیکي چه یوه شپه گرگین خان د کاګرو د طائفې د تېښه دپاره تللی و ، دارغسان د «ده شیخ» په کلي کښی میرویس او نور و غلجیانو د شپې یرغل پرو کړ او شهناز خان ئې دستگیر او کارئې ورتعام کړ (۱) بالعکس بل مؤرخ لیکي چه میرویس تر دوهمی جرګې وروسته د گرگین قصر ته ورغی او په بلوڅانو پوری ئې و تړل چه هغو پر نورو پښتنو حمله کړی ده - گرگین دستی خپل افسران را وغوښتل او د بلوڅانو د نیولو امرئې ورکړ ، هغو ته ئې وویل «زه درر سپېزم» بیالې میرویس ته منځ را و اړاوه او وې ویل : «تاسی هم ژر خپله وسله را واخلي او د خپلو نفر بو سره زما سره ولاړشی شو چه د جرګی عسکرو سره یو ځای شو او دمخه تر هغه چه غلیم پوه شی یرغل پرو کړو ! » ټول کسانو نه په دې حکم ختم شوه مګر میرویس پټ دېلو شومشرانو ته خبر ورکړ او هغه ئې د غفلت له خوبه و ښ کړه او هغو ته ئې خبر ور واستاوه چه : «دا هم منځه ورځ ده چه موږ او تاسی سره تا کلي وه او تاسی قول راسره کړی و ! »

فوراً میرویس د درو زرو پښتنو سره د گرگین رارسید و ته معطل و ، او په ډېری سرانسی ئې د گرگین د راتګ انتظار یوست - تر ایز کړی وروسته گرگین له زرمونو محافظو سره راوړسید - بېله دې چه خبروی د پښتنو د دوو کتارو عسکرو په منځ کښی داخل شو اوله هری خوا مهاجره شو او د فرعون په شان د مرګ په دریاب کی ډوب شو او د ټولو عسکرو سره له دنیا ولاړ او یو نفر هم یاتده نشو چه د دې قربانی خبر قند هار ته یوسی (۲) .

خو د پټی خزانې لیکونکي محمد هوتک چه په هوتکی دربار کی روزل شوی دی

(۱) تاریخ سلطانی ۷۲ مخ (۲) دافغان او پارس جگړه مخ

اودده قول ته بايد ډېر اعتبار ورکړه شي په مجملول ډول ليکي چه : « اولس قول سول
اودجنت مکان حاجي ميرپمدد په قندهار ورننوتل ، او د بنمنان ئي قول هر ه
کړل » (۱) کته هم دا قول دسر جان مالکم ، سيد جمال الدين افغاني اوميليسون
له قولو سره چه پهلمستيا يادوي تريو لخواه پوري منافي نه دی ، لکه چه دا
مؤرخين هم وايي چه ميرويس دگرگين وژلو وروسته سره دنورو مشرانو بياوته
داخل شول ، مگر بياهم تصريح ئي نه ده کړي .

۱۱ ۱۲ ۱۳

ددې اقدام نېټه : مؤرخين ددې اقدام په نېټه او تاريخ کښي چه دپښتنو
ملي قائد دآزادي غوښتلو په نيت کړي دی ، يا په بل عبارت دگرگين د وژلو
په تاريخ کښي مختلف دی :

شيرمحمد د ۱۱۲۰ هـ د صفری مياشت ليکي (۲) سلطان محمد ۱۱۲۱ هـ د صفری
مياشت تا کي (۳) او نواب صمصام الدوله دا اقدام په ۱۱۲۰ هـ کښي بولي (۴)
مگر خافي خان چه دخپل وخت حوادث يي تر ۱۱۳۵ هـ پوري ليکلي دی او
دهوتکي شاهانو معاصردي ددې اقدام تاريخ ۱۱۱۹ هـ ليکي وايي پدې تاريخ
دهند د رباره محمد اعظم شاه ته دگرگين د وژلو خبر راوړسيد (۵) ميليسون دافغانستان
په تاريخ کښي ۱۷۰۹ ع = ۱۱۲۱ هـ کال ښوولي دی (۶) او نورالله لارودی
د «زندگاني نادر شاه» په کتاب (۱۲۱ هـ) کال ليکلي دی (۷) دتر کتابزان
هند مؤلف بيا (۱۱۲۰ هـ) کال ضبط کړي دی (۸)

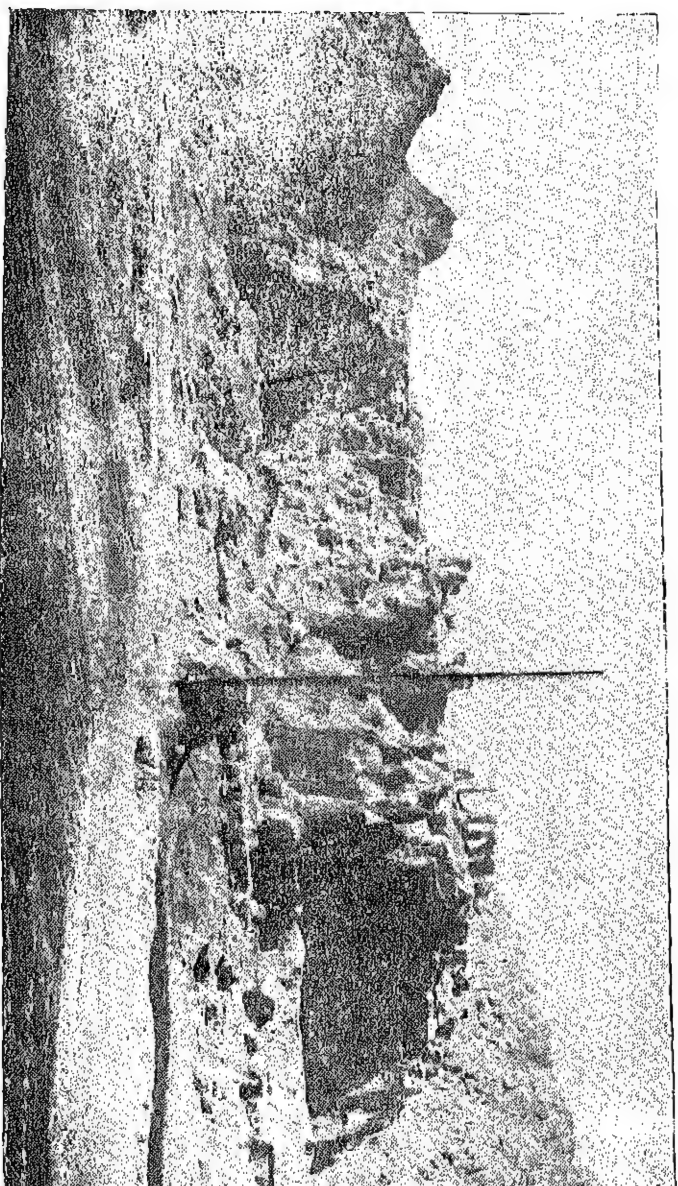
(۱) بټه خزانه ۹۷ مخ

(۲) خورشيد جهان ۱۳۲ مخ (۳) تاريخ سلطاني ۷۲ مخ

(۴) مائر الامراء - ۳ ج ۷۰۱ مخ د کليکتې طبع (۵) منتخب الباب ۲ ج ۶۴۳ مخ

(۶) د تاريخ افغانستان پښتو ترجمه ۲۰۸ مخ (۷) زندگاني نادر شاه پسر شير ۱ مخ

(۸) تر کتابزان ۱۴۴ مخ

د فتنده هار زوړه بڼه ر دغه پړه سر

مگر تنها هغه کتاب چه موز له ټولو اشتباهاتو څخه خلاصوي او د هغه قول تر ټولو مؤرخينو موثق او د اعتماد وړ دی همدا «پټه خزانه» ده چه مؤلف پېښاه په وقايعو او پېښو کښې حاضر دی او مستقیماً له خپله پلاره روایت کوي او لیکي چه : «په ۲۹ د ذیقعدة الحرام سنه (۱۱۱۹) هجري اولس ټول سول او . . .» (۱) او هغه څه چه ریډی خان په خپله محمود نامه کښې وایي (۲) :

گر گین یې مړ کاتول گر جی سو کشتار . قوم کلا خلاص له ظلم و جور و غبار
چه داسی کار و کلا حاجی گر گندی . د پښتنو ناموس یې و کلا شو داسی
کال و بوسل نو نرس او زر په شمار . خلاص سو له ظلمه د گر گین قندهار

هم ددې مدعا تائید کوي . نو په مؤرخانو ځای هم هغه د خافي خان قول په منتخب الباب کښې درست او دقیقه خزای دروایت سره موافق دی . ښکته نو د ذیقعدة الحرام نولسمه ورځ او (۱۱۱۹هـ) کال د گر گین دوژلو تاریخ او هم عموماً د پښتنو د یوه ملی نهضت نېټه او خصوصاً د هوتک د شه پشاهي د تاسیس تاریخ باید وبلل شی او په همدې تاریخ نړیوي لویې اوز دې و قفېږي وروسته بیا د پخوانی عظمت په شان په افغانستان کښې یو «ملی حکومت» تاسیس کېږي او بیرته د پښتنو مملکت د پښتنو د پاره آزادېږي .

(۱) (۲) (۳)

د قندهار ښار نیول : گر گین ووژل شو ، مگر د قندهار د ښار نیول او

فتح کول لاڅه آسانه کار نه و ، ځکه چه په ښار کې د گر جیانو ډېر عسکر پروت و او د کلا پر برجانو او دروازو یې توپونه ایښي و . هغوی کولای شو په ځمکې د میرویس سره مقابله وکړي او هم د ښار خلک د توپکو تر څولو لاندې ککړي لږې کبله نو باید داسی چاره ښوولې شوي وای چه نه د ښار خلک یقتل رسېدل

(۱) پټه خزانه ۹۷ مخ (۲) پټه خزانه ۱۴۸ . ۱۴۹ مخونه .

وای او نه د ښار په نیولو کښې د میرویس آزادی غوښتونکي زلمیان دمقابلې سره مخامخ شوی وای - نو دا پچاره یوه جریبی خنډه وه، چه میرویس کسار یخینې واخیست او هغه داوه چه پخپله ده د ګر ګین کسالي راغوسنه او دده ملګرو د ګر ګین د ملګرو او ساتونکو کسالي واغوستل او د هغوی په آسو سپاره شول ترغونی ماښام په هغه د بند بند او برم لکه ګر ګین چه روانېدی د ښار خوا ته روان شو - او نورې درې زره پښتانه د ښار شاوخوا پټه کښېنول چه دده اشارې ته معطل وې - چه د ښار دروازي ته راوړسېدل ګر جی پوره داراند د میرویس پر سوارۍ د ګر ګین د سرار لږ خیال و کسا، پرې یې ښوول چه ښار ته ننوزی په مجردی چه ښار ته ننوتل د دروازي او کسلا پر محافظینو یې یرغل و کړ، په دې وخت کښې هغه درې زره پښتانه چه د باندې منتظر وه هم ښار ته را دا خل شول او د ګرجیو عسکر یې ټول تارو مار ځنډل او ښار یې ونیړ او د ستی میرویس اعلان وکړ او جارچی جبار وراوه چه :

«دهغه چامال او ځان په امان دی چه ګرجی اوپارسی عسکرونه سانی او ځای ورنکړی» (۱) د ښار خلکو دا د آزادی اعلان په دېره خوښۍ ورویده او پورتنی شرط یې ومانه، نور نو متجاوزینو ګرجیانو سر پناه او د سانی ځای نه درلود نو او دمرګ یا کدای و کولای شوه دښتې پر لور ورنیال او پدې صورت دقندهار ښار چه له خه مدي راهیسې کله دموار او کله دپارسیانو سترګې ورته سړې وې او تملې به یې پر کواي بیا دپښتنو دملې حکومت سر کړ شو .

په همدې شپه میرویس خدای ته سپېده و کړه او وې ویل:

«خدایه! دایو دغولو یو کسارو شخړو، چه مورمانه و سمیت کړی و، او ماته

بې راسپارلی و، دا خو ستا دعبادو اړین خدمت و، چه ما ترسره کړا» (۲)

(۱) دملیسون «دافغانستان تاریخ» ۲۰۹ مخ - دپدې جلال الدین د تمة البیان

ترجه ۷۸۰ مخ - سر جان الکمر ۱۹۸ مخ (۲) ۱۷۷ مخ -

درې بڼه جرگه او دمېرویس وینا : کوم رنځت چې د قندهار د مخالفینو څخه

غالی شو، نو میرویس د نوم مشران او غټان راوپال او درې بڼه جرگه ئې جوړه کړه
یا په عصری عبارت «لویه جرگه» ئې تشکیل کړه، چې ټول رابللي شوی مشران راغونډ
شول نو میرویس ولاړ شو او داوینا ئې په فسیحانه او خوږه لهجه ایراد او بیان کړه :

«پښتو! په ایمان درته وایم چې زما مطلب یوازی او یوازی ستاسې آزادۍ وه
او آزادۍ هغه بې بها نعمت دی چې دغه دلاس راوستلو دپاره دا ټول چاونه
او جنگونه رواوه - کړ کړ له منځه وړوېت .

د قندهار د پښتنو دپاره چې تل ئې د طاقتور مشر سره اوبه ورکړې او مقابله
کړې ده دغو عسکرو ثبتول چې د اصفهان له چپاگانو څخه تشکیل شوی دی
څه گران کار نه ښکاري (۱)

که زما سره لاس یو کړئ او متحد شئ، اړینه اسلا وگرځئ، زه به ستاسې له غاړې
د ذات او مرتوب څخه خیر لیری کړم او دا آزادۍ، اعزت، جنت به مو د وطن په هر
کوټه او د جهان په ټولو داتو کښې پورته شي - او دپارس د شیعه گانو د سلطې جوغ
به مو له اوبو بیرته شي (۲)

پر خدای توکل وکړئ - زړونه وڅرخول اړی، په داسې حال کې چې څه زمونږ
او ستاسې نیونه پاک او خالص دی، داوی خدای پاک واک کولای شو چې پر غښتلیو
روافضو باندې بری ووهو .

اوس دپارس دولت د نااهلانو په لاس کېږي او له ډېری مودې راهیسته
د نرېدو خواته د رومي زه چې په اصفهان کې وم په ټولو حالاتو ئې خبروم
د دولت غټان پر دوولارو روان دی، په تدبیر او رایو کې یو ډېل پرضد کار کوی
او یو ډېل د پښو خاوري سره کار کوي، هر فرد ئې د خپل نفس تابع او پیروي - د ټولو

(۱) د میلسون د افغانستان تاریخ پښتو ترجمه ۲۱۰ مخ (۲) - د جهان سالک ۱۹۸ مخ - سید جمال الدین ۷۹ مخ

میشله همیشه عیش او عشرت دی - دولت او ملت ئې مهړ کړی دی - هیڅ ستر گور
 سرې نه، چه د عملت د نظام په باره کښې ئې خوله ښورولې وای .
 خدای له خوا هم بلا وی باندې نازلېدلې چه یوه بالاخارجی ایلچی او سفیر و
 چه د مروان او آذربایجان ارمنیان ئې یاغیتوب ته پاڅول، چه په آخر کښې
 کرجهستان هم دروسیې تابع شو او شاه ئې د دښمنانو له هجو مه ډېر متزلزل و
 ایا په داسې حال کښې بیا هم امکان لری چه دوی لازمه تدارکات ونیولای شی ؟
 خدای مو مل اوساتند وی دی - نو یری او فتح هم زموږ ده .

(نحوذ بالله) که موږ مقاومت ونشو کولای بیا هم دهند پاچا زموږ مرستی ته
 حاضر دی - خو که موږ په قربانۍ او لځان نثاری سره زیار وباسو هغه ملک
 او مال چه مونږولی دی اویا ئې نیسو هغه ټول زموږ دی ، نو ایا لازمه ده چه
 دا ټولې ولجې چه مو اوس لاس ته راغلی دی بیرته پخپل لاس له لاسه وباسو ؟
 دښمنی لوړ همت څخه کار واخلي ، خو (خلور طلاوی اوقبه) چه هر ه
 ورځ پارس ته تله او هغه ثروت چه زموږ له وطنه ډیر دیولاس ته ورته راوښمو او نور
 ثروت لاهم لاس راولو چه خپل لځان بډای کړو او خپلې اړۍ په پوره کړو . (۱)
 او بر سپره پردې ددې ضاله او گمراهی ډلې ورکول د ټولو مسلمینو وظیفه
 ده او ددوی سره جگړه یوه فی سبیل الله غزاده» (۲)

هائي وويل او دميکې دملابانو فتوگاني ئې ملي جرگې ته ښکاره کړې
 او وي ويل : - « - د خپلې تيرې خبرې پر صدق تر دې ښه شا هد نسې پيدا
 کولای» په پای کښې ميرويس خپله وينا په داسې الفاظو پای ته ورسوله چه
 ديوه مېړه وطن دوست دخولې د آزادو زلميانو د اړوندو سره وروڼه اوداسې ئې وويل :-

« هغه څه چې د غربت او شريعت مقتضا وه هغه می ناسی ته وویل اوس که ستاسی په مینځ کښې داسی څوک وی چې بهیلاهم دمرتوب ذات د آزادۍ پر عزت غوره گڼی او د آزادۍ په دې رشته سره چې ناسی ته د آسمان له خوا راغلي ده ځان نه تړی یعنی آزادۍ ئې خوښه نه ده اود ظالمو ملحدانو خدمت ئې د گرانو پښتنو وروڼو تر متابعت خونې وی. په دې که خوله دی وویي هیڅوک به غرض په ونه کړی؛ مگر دومره ده چې داسی څوک دی نو زموږ سره دهستو گڼی هیله نکوی او زموږ د آزادۍ خاوری او قومی ریاست تر پولی دی هاخوا نه ووزی. او د کوم نوی ظالم پاچا تر سیوری لاندی دی ژوند وکړی » (۱)

دپښتنو مشرانو دمیرویس دا وینا په ډېر مینه اود لاسکر می واورېدله، خصوصاً چې په دې وینا کی له یوې خوا ددوی پښتنی اوملی اساسات په ښور راوستلی شوی وه، او له بلې خوا ئې دا اقدام پر مجتمدی (ص) شریعت سم او برابراله اود حجاز د علماؤ فتواوې ئې پخپلو سترگو ولیدلې. اوهم له بلې خوا چې څه وخت د گریځ تر سخت فشار لاندی وه، اوس ئې په هوسا ئې ساوئستله اوهم دبل پلوه دپښتنی طبیعت له مقتضا سره سم له ډېره رخته آزادۍ ته تېری ناست وو. نو ددې څو عواملو په اثر ئې دمیرویس سره پښتو وکړه اودده پر اقدام ئې آفرین او شاباش وویه او یاد « لازودی » یقول ئې دمیرویس سره قول وکړه چې څوچه ئې وروستنی څاڅکی وینه په بدن کی وی دخپلی آزادۍ حاصلولو په لاره کی به زیار باسی او خپل همت به نه سپموی اودده له امره به سر نه غړوی، میرویس چې له خدایه دا وخت غوښت پخپلو ورلگو ونسکو ویناؤ ئې دپښتنو وینې په جوش راوستلې او په آخر کی ئې ورته وویل :

(۱) دمیلسیون دافغانستان تاریخ ۲۱۱ مخ - سر جان مالکوم ۱۹۹ مخ - سید جمال الدین ۷۹ مخ.

« زما ورونو ! الهی انتقام نژدې دی ، پښتانه پهلوانان باید د جور او ستم تر بار لاندې رلاړ شي . » (۱) په همدې ورځ پښتنو میرویس د خان مشر وټاکه . کڅه هم میرویس د شاهي رتبه او حیثیت درلود مگر د پرخان د پاچا نوم نه کښېښود (۲) د شاه او شاهي د نامه څخه ئې خان وژغوره او یوازی ئې د « ملی مشر » په نامه اکتفا وکړه چه د احم دمیرویس یوه مخصوصه ممیزه گڼلای شو او ځینی څرگندېږي چه میرویس د اتول اقدامات او کړنو نه د کوم شخصي غرض دپاره نه وه کړې ، بلکه فقط او فقط د ملی لور تیا اود ملت د آزادۍ دپاره ئې زیاریوست .

دولجې نیول : د گرگین تر مرگ څلور ورځې وروسته دسهار مهال چه لاشنه خپه

وه د کلا دسر محافظینو دلیری څخه ولیدله چه یوه لویه عسکری رساله د ښار خوانه راځي او دارساله هغه شپږ سوه گرجي عسکر وه چه دبلو څو او کا کړو د تر ټولو دپاره استول شوی وه ؛ ددوی سره ډېری ولجې وې چه پښتانه ئې چور او چپا وکړې وه او هم دیوه کال مالیه نغدې پیسې ئې ورسره راوړې وې . دوی کڅه هم شپږ سوه تنه وه مگر رشتیا خبره هم داده چه ډېر جنگیالی او مړنی زلمیان وه اود میلسیون په عبارت ډېرو جنگو ددوی څخه او سپنه جوړه کړې وه اود فولاد په شان ئې تینګ کړې وه (۳)

دوی د گرگین دمرگ څخه ناخبره ښار خوانه راتله اود ښار له خوا هم دوی ته هېڅ نه ویل کیدله ، څرچه ښه د ټوپکو او توپو تر خواو لاندې راغله ، نو ناڅاپه دټوپکو او توپو دگولیز سره مخامخ شول او په « اوربل » ئې استقبال اوښه راغلې وشوه . په دې وخت کې دوی وپوهېده چه معامله بل رازده اوښار دلاسه وتلی دی نو ئې په مقاومت شروع وکړه ، کڅه هم ماتې وکړه اود میرویس

(۱) زندگانی نادرشاه پسر شمشیر ۱۰ مخ (۲) تاریخ سلطانی ۷۲ - ۷۳ مخونه .

(۳) دافغانستان تاریخ - میلسون ۲۱۲ مخ .

زلمیا نو دوی تر گریشک او هیلمند پوری تعقیب کړه او ډېر تاوان ئې ودرر ساوه ټول غنايم او نغدي پیسې ئې خنې وگرځولې خو بیاني هم د خپل جلادت او مړانې په اثر وکولای شوه چه تر هیلمند پور یوزی او ځکه چه دمپرویس لښکر لامنظم نه و ، او هم د مملکت نوری چاری برهم او درهم وی لازمه ئې و گڼل چه بیرته قندهار ته را وگرزی نو هغو عسکرو و کولای شوه چه ځانونه خراسان ته ورسوی او د ډېری خسارې تر تحمیل وروسته نجات ومومي اودا واقعه پارسیانو ته نقل کړی اود هغو وحشت او پریشانی زیاته کړی (۱)

دمپرویس بېله وینا اود پښتنو ښار مه جر گڼه : تردې واقعې وروسته

مپرویس بیا د پښتنو مشران او غټیان را غونډه کړه او هغه پښتانه ئې هم را وبلل چه د ښاره لیری په غرو کی اوسېدل او حال ئې ور واستاوه چه : «نوز بریالی شوو ژر راسیء او زموږ سره یو» سیء (۲) « چه دهغو مشران هم راورسېدل نو د څلرم وارد یازد جر گڼه جوړه شوه . لمړی مپرویس به پند او نصیحت ، وعد او وعید خپله وینا شروع کړه اودوی ته ئې د پښتک عزم او استقامت توصیه کوله . له بوي خوائې پښتنو ته آفرین او تحمین وایه دعا ئې ورته کوله اوله بلې خوائې دوی ته سختی پښې اود پارس متقابل له اقدامات یادول ، یعنی ده غوښته چه پښتانه دبیری او امید په منځ کی وی - خو نه داسی مغروره شی چه د غلیم څخه بې پرواشی اونه دومره ئې زړونه وخیړی چه بېله شرطه تسلیم وی - بیاني نو داسی وویل :

« . . . حقیقتاً تاسو د اسلام د دین په لاره کی یوالی خدمت پای ته رسولی دی

(۱) د سید جمال الدین د تمة البیان ترجمه ۷۹ مخ .

(۲) د افغانستان تاریخ ، مجلسون ۲۱۱ مخ .

سکه مو په مرمر کې کیندلې ده اود قیامت ورځې ته مو ښه نیاک عمل پرېښی دی. په هغه لویه ورځ به ستاسې په حسنه اعمالو ښکې وشمېرل شي او ستاسې دیادولو باعث به وگرځي. . ددې ښه کار له کبله دی ستاسې خواږه پر تاسې مبارک او ستاسې داروشی! ستاسې د زیار او همت څخه مشکوریم - مگر په دې هم پوه شئ. چه هغه فرمان چه گرگین د قتل په باره کېږي د اعتماد الدوله له خوا تاسې ته ښکاره کړی و، هغه جعلی و. او هغه ددې خبرې په اثر کېږي و، چه دینی غیرت زما څخه صبر او تحمل یوړي او نورمې نو پخپل ځان کېږي د طاقت اوسیر شرک نشو ایستلای او همدې غیرت او ښتمنوالی زه مجبور کړم چه داسې و کړم.

تېر پر تېر - خوتر دې وروسته پر موز لازم دی چه ټول په یوه زړه متحد شو د زړه له صدقه یو ډبل سلاو تېرو اود محمدی (ص) دین په لاره کېږي خپل سړاو مال فدا کړو. ځکه چه دا کار چه موز کړی دی دپارس د شاه په نر دیو عصیان دی او دپارسیانو په نزد موز باغیان بو اودوی به ضرور د انتقام اخستلو په فکر کېږي وی او عسکر به راوړي او په نتیجه کېږي (العیاذ بالله) که لاس ئې برسي او بری ومومي د ښتمنوارینه به ټول تر تیغ وپاسي او ښځې او واده به بندیان د مریانو په توگه بوزی. په دې وخت کېږي یو ځان ولاړ شوی ویل: « دپارس دولت دېر قوی دی او دېر عسکر لری، دینیتو دالیز زلمیان به څنگه دهغو مقابله و کولای شي؟ »

میرویس دسټي پځواب کېږي دا آیه کریمه روست چه: « کم من فیة قليلة غالبة فیة کثیرة » ایدې آیه د مضمین سره ئې موافق د زړه د داد ویناوی وکړي. خو چه دجرگي دهری خواښخه د آزادۍ د ساتلو د پاره دغونه پورته شول او میرویس ئې د ځان کالخواي او مشر و ټاکه ټول واک ئې ده ته ورکړ او جرگه منحلله شوه.

په کار ایلل : میرویس دستی پیکار شروع و کړه اونوله وسله چه ورسره وه

اوبیایي د گرجي عسکرو څخه په غنیمت نیولی وه دخپل اولس بدزلمیانو ئې وویشله او دمیلیسون په قول ټول وسله جوړونکي کارگرانو ته میرویس امر وکړ چه دې وسلې او اسلحې جوړی کړي (۱) او ځیني ئې باروت جوړولو ته وکارول اوبیایي د کلا د دیوالو او حصارو نو مرمت کاري شروع کړه ، نو پخوانه ئې منظمه اوباقاعده کړه او ټول عسکر تر نظام لاندی راغله (۲)

کوم وخت چه په دې ندایرو او استحقاک ماتو مشغول و ، نو ئې غوښته چه خد وخت نور هم د اصفهان دربار غافل کړي - چه د دفاع دپاره ښه لازمه تر تیات او تدارکات ونیسي - ځکه ئې نو د حربي چل او خد عی له رويه دستی دپارس د پاچا په نوم یو مکتوب لیکه - په دې مضمون :

دمیرویس مکتوب دپارس پاچا ته : (تر القابو وروسته) « په دې تقریب چه

تاسی ماته اجازه را کړې وه او دمنځه می جسارت کړی ، تاسی ته می خپل عرض وړاندی کړی و ، چه باید د گرجین اوضاع او حالات تر مراقبت او څار لاندی و نیول شي ځکه چه ماویل دده حرکتونه به په مملکت کښې دفتني سبب شي اوس زما هغه پيشلو ئې رښتیا شوه ، کوم وخت چه زه قندهار ته را ورسېدم ، څه مده تېره نشوه چه د پښتنو قبیلې سره یو ځای شوې اود دې کبله چه د گرجین دېر ظلم او جور ئې نشو گاللائی نویه پای کښې ئې گرجین دښار تر کلار او یوست اوبه یوه کلي کښې په یوه هجوم هغه وواژه - بیایي دښار کلانویوله زه پخپله ځکه مشغول وم ، زه ئې دخپلې محکمی څخه راوستلم دخپلو ځانو مشر اورئیس ئې ونا کلم - اوس ئې دېرې لویې دلی او جه میتونه جوړ کړي دی - او نه ښائی چه زما دورات خیر اندیش غوندی په حق

(۱) دمیلیسون ددې عبارت څخه شر گندېږي چه هغه وخت به قندهار کښې داسله سازی صنعت

بهر وراج درلود (۲) دمیلیبون داقتا نستان تاریخ ۲۱۱ مخ .

کښې اشتباه و کړی. - بلکه دالاهم دشکر لځای دی چه په داسی نازک او داختلال په وخت کښې کوم ناپوه او ناحق شناس سړی ئې د لځان په مشر توب نه دی تا کولی او زه ئې ونا کلام چه داهم ستاسی د دولت نیـکـرغی ده لځکه چه تر خوجه زه د پښتنو مشریم ددې اختلال په رفع کولو کښې به دزړه زیار با سم انشاء الله د تدبیر اوفکر په واسطه هر مشکل آسانه کېږی او دا اور به ور ورو مړشی او داهواد به دپخوا په خپر نظام ماهو المرام پیدا کړی، که په دې خصوص کښې تاسی ته څه وویل شی باید تاسی اهمیت ورنکړی او ددې خوا تړل احوال او اذخاع مانرا و سپاری او تر یوې مدې پوری باید دا غماض العین معامله وشي اونه ښائی چه تهور وکړی او دخو د بینانو په خوله و داسی فتنې ته عسکر را ولېږی. - لځکه چه که عسکر را ولېږل شی، ټول پښتانه تر لوی او واره پوری دمقابلې دپاره په دوو ښو لار دی. یا به د شاهي عسکر د ژوبلېد او مرگ سره مخامخ شی او یا که بیخي ډېر عسکر را ولېږی، دخپل ژوند د ساتلو په غرض به خپل مملکت دهند د پاچاهه تسلیم کړی او دا خبری دا کثرو دخولو هم اړ وېدلی کېږی. - لښه دا چه په دې وخت کی لازم دی چه ددې غوښی په خلاصولو کښې د تدریج او تانی او احتیاط څخه کار واخستل شی او دانکه ته ډېره مهمه ده. ددې سیمې نظام دې بنده ته تفویض وېولی. - کڅه دا اشاره جسارت دی مگر سره له دې هم که د احوال او امثال په صورت د تانی او تدریج د قواعدو او اصولو مراعات وشي د لوی خدای په مرسته او فضل به په کارو کښې ډېر سهولت او آسانی پېښه شی. « (۱)

دې اقدام په اصفهان کښې څه تاثیر و کړ؟ شاه حسین او دده نور درباریان

چه په دې واقع خبر شول، په هغه اندازه چه انتظار کېده متأثر نشول اونه ئې دا تصور کاوه چه پښتانه د آزادۍ لېوال دی، دوی به ویل: «تاریخی پېښی تکرارېږی

(۱) افغان تاریخی مخ - د افغان اویارس جگړه مخ.

څنگه چه دمنځه هم قندهار دپارس څخه ځان جلا کړی و ، او دهند مغول
 ئی رابللی وه اوس به هم هغسې شی . مگر کوم وخت چه موز حمله پرو کړو بیرته
 زموز دی « (۱) نود اصفهان دربار ددې په عوض چه قندهار ته عسکراو لږزی
 یوازی ئې محمدجامی خان دپښتنو د بیرولو او دمیرویس دتهدید دپاره قندهار
 ته دایلچي او سفیر په حیث را واستاوه چه پښتانه تهدید کړی او د شاه طاعت ته
 ئی راوبولی دا ایلچی چه قندهار ته راوړسید دستی دپارس د دولت د عظمت او
 قوت او واک لوری لوری خبری ئې شروع کړې اوددې اقدام دبدانجام او دپښتنو
 دځوابدلو اوذلیل کېدلو دماملې ئې وهله ، چه پښتانه وپیروی مگردده دا خبری
 پرمیرویس بدی ولگېدلې او دده خبری ئی پرې کړی ورته وې ویل :

« ته چه وایی عقل او حکمت یوازی په ناز او نعمت کې متصور دی ؟ »

« او یوازی د هوسانی د خاوندانو په مانزو کې لځای لری ؟ »

« زموز غرونه هم پوهان او هو شیا ران لری ! »

« که ستا شاه څه نورڅه کار کو لای شوای - ستادي : »

« بي معنی او لا طائناو خبرونه ضرورت نه و ! » (۲)

امرای وکړ چه دایلچی بندی کړی ، دمیلسون په قول میرویس دده په
 حبس کېږی دوه مقصودونه لرل یو دا چه دپارس تیاری اواماده گي ولځند پښی ځکه چه
 لځواب ته به ډیل ور کړه شی اوبل دا چه پارسیانو ته معلومه شی چه دی په
 رضا طاعت نه منی اودپښتنو د آزادۍ لوبه شروع شوی ده (۳) او کم دخپلواکۍ
 جنده چه میرویس جگه کړې ده بیرته به کښته شی او د اصفهان د دربار تطمیع
 به ددې پښتون نابغه پر روح څه اغیزه و نکړی .

مگر د میرویس داحرکت هم د اصفهان په دربار کې بدتلقی نشواود « سر جان

مالکیم » په عبارت دوی ئی د غفلت له خوبه وښکړه اوسر بیرته پردې چه وائی ورېدل

(۱) دافغانستان تاریخ - دمیلسون - پښتو ترجمه ۲۱۲ مخ

(۲) د اتمة البیان ترجمه ۸۰ - ۸۱ مخونه - اوسر جان مالکیم ۱۹۱ مخ .

(۳) دمیلسون دافغانستان تاریخ پښتو ترجمه ۲۱۳ مخ

چه ددوی ایلچی بندی شوی دی بیانی هم د دوهم بار د پاره محمد خان
د هرات حاکم چه میرویس زود اشنا او دحج دلاری ملگری و ' د نمایند ه
پحث میرویس ته راو لېږه اودائی یقین و ' چه دده ملگری او خپلوی به د پښتو
ملی نزعیم د خپل ملی او لور مقصد خنجه راو گرزوی مگر کو موخت چیدا ایلچی قندهار ته
راورسید او میرویس ئی دانقیا د او اطاعت خواته و بالا میرویس ورته وویل:

« لوی خدای نه شکر و باسه چه دزې اشنائی او ملگری حق دی »

« را باندی سته او زما ستر گوته در بزی ' که نه وی تا به هم »

د هغه په شان سزا لیدلې وای ----- مگر پوه شه :

« پښتانه مېړونه به بیاد مریثوب په قید کښی و نه لو بزی »

« زمر یو خنځیرونه و شلیل او توری له تیکو و ئیسټلی شوی »

« تر هغو به په تیکو کښی و نه لو بزی ' خو چه :

« ستاسی پاچا مشکوب او ستاسی مملکت مسلوب شی ! »

« الهی انتقام نژدی دی ' پښتانه پهلوانان د جبار منقّم »

« د لاس آلات دی چه د پارس د ملحدانو د سزای د پاره ئی »

« انتخاب کړی دی ! » (۱)

کڅه هم د محمد خان سره نسبتاً ښه وضعیت وشو ' خو بیا هم حکم وشو چه دی
دیوه معزز مېلمه په نامه پمچیس کښی وساتی .

هغه وخت چه دا خبر د اصفهان دربار ته ورسید ' نو هغوی و پوهیدل چه بی له
جنگه د تنبئی لاره نشته ' نو د هرات هغه حاکم ته چه د محمد خان په عوض
مقرر شوی و ' په (۱۱۲۲ هـ - ۱۷۱۰ ع) کال کی امر ور کړ چه خپل عسکر د قندهار

دحملې دپاره چمتو کړی او پر قند هاریرغل وکړی، دهغه عسکرهم تیار شول او دقندهار خواته وخوځېدل.

مگر میرویس هم دپارس د پاچا ددې حکم څخه بی خبره نه و، دیر پښتانه زلمیان ئې د مقابلې دپاره تیار کړی وه، او دپنځو زرو عسکرو سره دپارسیانو مخ ته وروتل او تر لږ جگړې وروسته ئې دپارس عسکرونه سخته ماتې ورکړه. تردې ماتی وروسته د پارسیانو لښکر و به انلسو میاشتو کېنې څلور لویې حملې وکړې چه په څلورو سړو حملو کېنې نا کامه وښتېدل؛ او په آخره حمله کېنې خو دپارسیانو پنځو زرو عسکرو چه دمحمد خان د تیریز دحاکم تر قوماندانۍ لاندې وه، د پښتنو دپنځو سوو زلمیانو طاقت را نه وړ، و ښتېدل او په دې حمله کېنې ئې تر زرو تنو ډېر تلفات ورکړه او پخپله حاکم ددروزامنوسره دپښتنو جنگیالیو پلاس ورغی، (۱) دمحمد مهدی دلیکنې پقرار پښتنو دفراه تر «دلیخک» او «دلارا» پرری مخکې بیر ته دپخوا په شان دځان کړي او دده په عبارت «با دلارام مرام هم آغوش شد وازمنحل کامرانی جرعه نوش» (۲) دې پرله پسو ماتو داصفهان ددربار غیظ اوغضب یو په سله کړ، او پوه شول چه دپښتنو سره مقابلې کول هغومره آسانه هم نه وه، لکه هغوی چه تصور کړی و. وپوهېدل چه د پښتنو د آزادۍ پیماله نشول او نسکورول څه دغراقی شرا بو ساغر نه دی چه د شاه په سلامتی ئې پرسر پورته کړی نو ئې دا لازمه وبلله چه باید دپښتنو دپایمالولو دپاره ډېریوځ اولښکر تهیه اوآماده کړی اودې کارڅه مده هم غوښتله ځکه نو دیوې خوا دپارس سلطنت په لویو حربی ترنیاتو او تدارک نو مشغول شو او دبلې خوا میرویس هم د مقابلې دپاره وسائل سنجول، چه ددې وسائلو څخه یوه وسیله دهند ددربار سره دمیرویس مرادده وه چه بیرته ئې له سره تازه اوفینگه کړه.

(۱) دمیلسون دافغانستان تاریخ ۲۱۴ مخ (۲) دره نادره - ۳۹ مخ.

دمیرویس مراوده دهند د دربار سره : دا باید وویل شی چه میر و یس

د استقلال او خپلوا کی تر اعلان وروسته ددېرو سیاسی مشکلاتو اوسختیو سره مخامخ شو، لځکه چه دیوی خوا دهند مغولی دربار دا وضعیت په ښه ستر که نه کاته او د پښتنو خپلوا کی ئې لځانته لوی خطر باله، لکه «مصمما الدولة» او «خافی خان» مؤرخ چه لیکی: هغه وخت چه د پښتنو د استقلال د اعلان خبر دهند مغولی دربار ته راوړسید، دهند د دربار ظاهراً دمجبوریت له کبله د پښتنو دا استقلال په رسمیت سره وپېژاند او خپله خوشی ئې ښکاره کړه او د بل پلوه ئې دا ضمانت د دربار سره مفاهمی او مخامخې و کړې چه د دې پښی (چه د خافی خان په تریخ د دواړو ملتو او هوادو د پاره د صائبی زایې څخه ئې مخالف کار باله) په دفع کی ژر کوشش وکړی. (۱) کڅه هم میرویس خان ته دا وضعیت ښه معلوم و، مگر دخپل سیاست لدرویه ئې نه غوښتل چه دهند سره مراوده ونلری او یاد مخنی مراوده قطع کړی، لځکه چه میر و یس د پخوا څخه دهند د دربار سره مراوده درلوده، خو لا هغه وخت چه ئې تجارت کاوه دخپل ثروت او بدائی په سبب ئې دهند په دربار کښې ښه شهرت او امتیاز موندلی و او خپل هغه تجارت چه دهند سره ئې درلود ورځ په ورځ زیاتاوه او دهند د وزیرانو او حکمرانانو سره ئې خپلوی اچولې وه، تل به ئې دهغو سره مکه اتبه کوله او د صمیمی او اعتمادی خپلواو په واسطه ئې دهغو د مراتبو په قراره نوی ته سوغاتونه او تحفې لېږلې او دخپل وضعیت څخه ئې ښه خبرول او لځانته ئې جلبول. نو همدا سبب و، چه په دې وخت کښې ئې هم وغوښته چه دهند د دربار لځانته متوجه کړی، که کوم وخت اړتیا حس کړی یو ملا تر ولری او هم ئې غوښته چه په دې وسیله دهند او پارس د دولتو په منځ کی دخلاف نظر ټکی پیدا کړی، د دې مفکوره ی

(۱) منتخب الباب ۶۴۳ تر ۶۶۶ مخ پوری ج ۲ - ماسر الامراء ۷۰۱ مخ ج ۳.

په اثر ئې دهنډ دربار ته دا مکتوب ولیکه . (۱)

دمیرویس مکتوب دهنډ دربار ته:

«... موږ پښتانه نسبت وټولو گاونډیانو ته دهنډ دپاچا په گاونډیټوب ډېر افتخار کوو - ځکه چه زموږ په مذهب اودین را شریک دی اوله همدې نقطه نظره ټینګ امید او اعتمادلرو چه د ضرورت په وخت کې به زموږ سره ملګری او مرسته وکړی پښتو دپارس دپاچا پر خلاف تصمیم کړی دی - ځکه چه هغه زموږ د مذهب پر خلاف زموږ سره د جګړې دپاره عسکر را استوی څنګه چه اوس هلته (په هند کې) پوره امنیت دی، نو که یوه دسته عسکر زموږ د کمک دپاره راولیږل شي دلوی خدای په مرحمت باخپل د دین او مذهب پر دښمنانو بری ومومو او پردوی به غالب شو .

پښتانه زړور دی او ښائی چه ځینی مقتضیات به له ښه مرغه زموږ سره مرسته وکړی چه د دو قشونو (هند او پښتون) سره د یو ځای کېدلو په وخت کې وکولای شو چه د پارس ځینی نواب د پارس د حکومت پر ضدو پاڅووا» (۲)

کوم وخت چه دا مکتوب دهنډ دپاچاه وړاندی شو، هغه ظاهراً ډېر خوښ او خوشاله شو، اود میرویس استازو ته ئې ډېر د حرمت او عزت په سترگو وکاته او ښه احترامانه او معززانه وضعیت ئې ورسره وکړ اود یوه اطمینان بخشه جواب سره ئې رخصت کړه. مګر په دې ځای کې خافي خان د منتخب الباب مؤلف څه قدر داغراق او مبالغی خواره تللی دی او داسی لیکي چه: میرویس د ښار تر تصرف وروسته «مصلحة» خطبه د قطب الدین بهادر شاه پنامه د بدنامۍ درفع اود استعجاب د بندو بست دپاره وویل او د کلا د تسخیر طلائی کلی ئې دیوه مکتوبه او د

(۱) د مکتوب د (۱۷۰۹م) کال په آخر کې چه بهادر شاه د هندوستان پر تخت ناست و، د شاه

د وزیرانو په عنوان لیکلی شوی دی - ماخذ د افغان اوپارس جګړه .

(۲) افغان تاریخ مخ - اود افغان اوپارس جګړه .

کلاداری دسند سره دهند دربار ته ولېزله - خلک منزل خلعت او د آفرین باد فرمان او د کلاداری سند میرویس ته واستاوه . (۱)

په هر حال میرویس په دې مکتوبو ډېر خوشاله شو او دهند دخواد کومی پېښی څخه بالکل مطمئن شو ، اوښائی چه دمکتوب په لېزلو کښی هم مهم غرض داو چه دقندهار او پښتنو په نسبت دهند ددربار نظریه لځاته معلومه کړی چه په هغه باریک وخت کښی ددوی په نسبت څه نظریه لری ؟ اوس چه دهند له خوا مطمئن اوبی غمه شو نو دملکي او نظامی چارو سمولونه ئې ملاوتراه اوډېر پارسی مفیدین او فتنه غوښتونکي خلک چه لایه قندهار کی وه له منځه وئستل .

دپارس ۳۱ زره عسکر دخسرو خان په قوماندانی : وموویل چه دهرات

حا کم محمد خان گرفتاره شو اولنېکړ ئې ماتې وکړه او داموهم ذکر کړه چه د پارسیانو حملې پي اتره پاته شولې او پر له پسې شکستونه ئې وخوړل ، اولځکه دپارس حکومت تصمیم وکړ چه پوخورا لوی پوځ قندهار ته را واستوی اووې غوښتل چه په دې پوځ کی دپارس ډېر غښتلی او جنگجو په او جگړن زلمیان د پښتنو پرمخلی دتجاوز دپاره راغونډشی ، خصوصاً دهغه وخت څخه چه د روسی سفیر اسرائیل اری له خوا مطمئن شول . یعنی وروسته تر هغه چه داسفیر ئې په احتراماته توگه رخصت کړ د « استراخان » په ښار کی مړ شو (۲) چه دهغه خوا څخه دپارسیانو زدونه بی غمه شوه نو دقندهار دتسخیر دپاره ئې لوی اقدامات شروع کړه اودا موضوع داصفهان په دربار کی تر مذا کړې لاندی ولیواله شوه مگر نظریات مختلف وه ، خو په آخر کی په اکثریت فیصله شوه چه : خسروخان د وژل شوی گرگین وراره چه هغه وخت د گر جستان حا کم اوډېر دماغداره سړی و ، دلنېکرو په قوماندانی مقرر کړشی ، خو دخپل آکا او نورو گر جیانو

(۱) منتخب اللباب ج ۲ ص ۶۴۳ مخ د کلاکتی طبع . (۲) د افغان اوبارس جگړه مخ .

دانتقام اخیستلو دپاره د قندهار په نیولو کې ښه زیار وباسی. اوهم له دې جهت څه په هغه وخت کې گرجیان په توره او جنگ ډېر مشهور وه لځینو درباریانو دامشوره ورکړه چه باید ټول عسکر د گرجستان د هغو علاقو څخه چه دپارس د حکومت پلاس کې دی راغونډشی مگر مخالف حزب ددې نظریې سره مخالفت و کړوي ویل: که ټول عسکری گرجی واستولشی او هغه بریالی هم شی، ښائی چه دپارس د حکومت له متابعت څخه به غاړه وغړوي، ځکه نو باید شمېر زره پارسی عسکر هم دعباس قلې بیگ تر قوماندانۍ لاندې ورسره ولاړشی او داچه خسرو خان دوه سوه زره تومانه دلاری دمصرف دپاره غوښتی دی باید پنځوس زره تومانه ورکړه شی» (۱) دا قول «دافغان او پارس جگړه» د لیکونکي قول و، مگر میلیسون په مجموعی توگه لیکي چه دپارسیانو دا پوځ یو دیرش زره او دوه سوه تنه زلمیان وه چه له دې جملې څخه یو زرو دوه سوه تنه گرجیان وه او نورنو گډوډ د هر فریق څخه پکښې شامل کړشوی وه. (۲) په دې ترتیب خسرو خان دیو د یرش زرو او دوه سوه نفرو په اعلی قوماندانۍ وټاکل شو، چه قندهار ته ولاړشی او دخپل آکا انتقام واخلي؛ خسرو خان هم دا امر په ډېری خوشۍ، مانه او په (۱۱۲۳ هـ - ۱۷۱۳ ع) کال یاد لځینو مؤرخینو د لیکنې یقرار په (۱۱۲۲ هـ - ۱۷۱۲ ع - ۱۷۱۱ ع) کال د قندهار خوانه په ډېر دباب او برم را رهې شو او بی له کومې پښې فراه ته را ورسید، په فراه کې میشته شو، مخبران او جاسوسان یې پرمخ واستول چه دمیردیس د لښکرو حال را وړی، او هغه بیرته ژر راوگرزېدل، ځکه پښتنو د گرشک او فراه دمنځ درې خوشی کړی وې.

د خسرو خان اتفاق اچول: کوم شی چه ډېر د نأسف وړ دی او بد بختانه

هروخت پردی اودښمنان له دې لاری څخه ښه کامیاب شوی دی او پښتانه یې په دې وسپله ښه درېه در کړی دی د پښتنو په منځ کې اتفاق اچولو فتنه ده، چه په

(۱) دافغان اوبارس جگړه مخ (۲) دملک یون دافغانستان تاریخ ۲۱۵ مخ.

دې وسيله چه د غلیمانو سلاسه شوی دی ددې فتنې په وینو او ښې نې زیار ایستلی دی او کامیاب شوی هم دی - نو خسر و خان هم دافسکر درار دچه که د نورو جرې چالو او آلاتو څخه ما یوسه شی باید دا «پښتون تپاه کړونکې» حربه ورسره آماده وی او کار لځنی واخلی - په دې فکر کښې لاهغه وختو، چه د پارس څخه د وځو لځېدی - هغه وخت چه د مشهد څخه لا فرام نه شو، رارسېدلی د عبدالله خان سره چه د حیات سلطان (مشهور په سلطان خد که ابدالی سدوزی خضر خېل) زوی دی یو لځای شو - دا عبدالله خان دهرات د ابدالیو پښتنو په غوښتنه سره د خپل زوی اسدالله خان سره د ملتان څخه دهرات ته راځو لځېدی و () خسر و خان دستی دپارس د حکومت له خوا دهرات بحکومت او مشرتوب مقرر کړ او د قندهار د محاصره دپاره دپاره ئې کورنۍ لځینې وغوښت - او هم ئې بیادده په ذهن کښې د ابدالی او غلجی ورکندوی فیکر تهریک کړ، او د قبیلوی اختلاف په نړۍ اور ئې بیا غوښت چه د عبدالله خان او میر وېس خان ترمنځ بل کړی - د دهرات د ابدالیانو څخه ئې ډېر زلمیان چه عبدالله خان ئې پخپله مشر و، راغونډ کړه او د قندهار د محاصره دپاره ئې د دځان سره بوتله، مگر خوشبختانه عبدالله خان چه خپل خان د خپل پمقابل او د پردی اجانب پر خوا ولید، نوملې غمناکو او ملی قانون دده وجدان ته اجازه ور نه کړه چه د خسر و خان پر اوږه ودرېږی او د پښتنو سره جگړه وکړی لځکه چه د پښتنو د ملی قانون او نعتنه ده چه کڅه هم پخپل منځ کښې نږد کښی او د ښمنۍ سره ولری خو که وخت چه د یر دیو او غلیمانو مقابل ته خبر ورسېږی نو پر خپلو شخصې او داخل بدېو او گوندیو ډېره زدی او په دېل په اتفاق د غلیمانو په مقابل کښې جنگ کېږی، هغه وخت چه د یر دیو جگړه پای ته ورسېږی ښائی چه بیادنا یو هی او جهالت ا بدبختی په اثر هغه ډېره واخیستله شی او دوه وروڼه پخپل منځ کی بودبل وینی توی کړی .

نرداسېب و، چه د ناصري روضة الصفا د ليكنې په قرار عبدالله خان پر لاري
خسرو خان ته يوه بهانه او پلمه و كړه او سره دخپل لښكره خپل اېل ته ولاړ (۱) او د غلجيو
او ابداليو پر شخصي غنا، ټي ډېره كښېښودله.

دميرويس آمادگي : د پښتنو ملي زعيم چه د پارسيانو د لوي لښكر څخه
خبر شو پښتانه ټي خبر او ټول ټي جنگ ته چمتو كړل - امر ټي و كړ چه ټول
كښتونه او كرهنې ورپېل شي او حصار ته دى يووړه شي او په دې لاره كښي ټي ډېر
زيار و يوست چه مخكې او كرړندي توري تشي شي او ټوله غله دى ښار ته يا كور ته
ننه ائستله شي.

په دې ترتيب ټي دخوراكي مواد او نور ضروري شيونه په كافي اندازه
راټول كړه او د افغان او پارس د جگړې د ليكونكي په قول د دويو كالو د محاصري
د پاره ټي پوره ترتيبات ونيول (۲) او د ښار اكثركه څلك چه سپين زيرى يا ښېڅي
وي او د جنگ نه وه د ښار څخه ليرى لجا يو ته واستول او په ايسگولو وروځايه كې
ټي ميشته كړه او هم ټي خپل د سپرو د نظام لويه برخه د داؤد خان (د دېسې
خزانې د مؤلف پلار) تر قيادت او سپهسالاري لاندې د فراه د درو خوانه واستوله،
څو ورسته تر هغه چه ټي په فراه، سيستان او گلستان كې د پښتنو سره هر كې
و كړې او د اور زو، بار گزو و اوسا گزو ډېر زلميان ټي د خان ملگري كړه
پر خسرو خان ټي چه د فراه څخه راوخوځېد پرغل و كړ او د هغه سره په جگړه
اخته شوه (۳) پخپله دميرويس خان د ډېر وياړ و پاو و كړ سره د هلمند پر غاړه
د بست په كنده او او خړ او كښي دخسرو خان انتظار يوست، كڅه هم
د پښتنو زلميانو شمېر پوره نه څرگند پزى خو زميليه ون په قول ډېر لږ و، اودى

(۱) روضة الصفا ۸ مخ (۲) د افغان او پارس جگړه مخ (۳) پښتانه ۱۹۷ مخ

وايي چه سره ددې چه دپښتنو عسکر ډېر لږو ، بيا هم دلمې نيوفتو. خاتو په نشه
دومرې مست وه چه دبودېرش زرو او دوه سوه تنو پارسيانو مقابلې ته حاضر ولاړوه (۱)
دقندهار محاصره : خسرو خان را وړاندې شو ، د هلمند تر غاړو راو رسيد ! دلته

بيا دجگړې اوربل شو ، کڅه هم ددې جنگ تفصيل ښه معلوم نه دی ، مگر دومره ئې
ايککلی دی چه دخسرو خان لښکر په ډېر زور يرغل و کړ او پښتانه چه د هغو لسمه
برخه هم نه وه نو ځکه ميرويس خسرو خان ته موقع ور کړه چه دهلمند له سيند
راتېر شي او دقندهار ښار ته راوړسيزي ، قندهار محاصره شو ، مگر ميرويس تر
محاصرې دباندي پاته شو او دميليسون په قول «ميرويس دناپليون په څېر په (۱۸۱۲ع)
دايقين درلود که پر دارا لخوا فسه مقابلې شروع کړي نو به داسې کار وکړي
چه دشمن به دماڼي او شکست نغاړه و ډنگوي (۲) »

پارسيانو ددې محاصرې دټينگولو دپاره هر ډول اقدامات وکړه ، مگر کوم شي
چه خسرو خان اودده عسکرواړ خطا اوسراسيمه کړه داو ، چه هغوی په دې اميد
چه دمنی موسم دی غلې اوړا ښه ډېر پيدا کېږي دلخانه سره ئې هيڅ خورا که
اوآزوغه رااخيستي نه وه . دلته چه ټول کښتونه او کرهڼي له منځه تللي دي
او مځکې ئې نشي توري وليدلې خورا پريشانې او مضطرب شول ، مگر بيا ئې
غوښته داخپل اضعاراب پټوساتي ، خو ميرويس ددوی دآذوقې په حال ښه خبر و
نو دښار ساتونکي کونه به ئې دصبر او تحمل کولو توصيې را استولي ؛ کڅه هم
د ميليسون په قول دښار څو که زور وئشو د ميرويس او نورو پښتنو بې مشورې
او مصلحتو غوښتل چه د ميرويس سره هغسې معامله وکړي لکه پاريس چه دناپليون
سره وکړه ، يعنې وې غوښتل چه دخسرو خان سره خبرې اتري شروع کړي
او تر څو شرطو لاندې ددروغې معاهده ورسره وکړي ، مگر ددوی دا درخواست
دخسرو خان اميدونه را پاڅول او ښار ئې دلخان وباله

ځکه ئې د نسلیم بالا شرط څخه داسو ادوې « بله خبره نه اوریدله - د ښار هغه شو ځمک
 چه د خسرو خان په تصمیم یوه شول او دیوې خوائی د میرویس او اولس نارضائی ولیدله
 اود بلی خوا « بالا شرط تسلیمیدل » غوښتل کیده نو پشیمان نه شوه ترې شرطه تسلیمیدوئی
 مرگ غوره و باله او د نورو پښتنو په شان ئې مقابلې ته ملا وتړله اود همت یې ئې
 ټینگی کړې او په هر حمله کې ئې د پارس قوای پر شاوغلې اوهم د دندې له خوا
 ملی زعیم خپلې ټپې شوی قوې را یوځای کړې اود سره ئې د بلو خانو ترینا و اود پښتنو
 د نورو قبیلو زلمیان راغونډ کړه اود قندهار د جنوب له خوائې د خسرو خان
 پر پوځ یرغل و کړ اود ښار ساتونکي ته ئې داسی پیغام واستاوه :

« که موږ به ننگه شو اود ښمن بریالی شی زموږ څخه به یوهم ژوندی پري ایزدی نو
 « بهتره داده چه ټول به مړانه زیار وباسو » خو چه بابه نیکنامی مړه شو ایا
 « پر غلیمانو بری ومومو » (۱) د ښار پښتنو چه د میرویس د پیغام واورید لا ئې
 د غیرت وینې په جوش راغلې او مقابلې ته ئې ملاوی وتړلې
 د خسرو خان مرگ اود پارسیانو تېښته :

خسرو خان اودده لښکری د محاصرینو د مقاومت څخه دیوې خوا اود آزونې
 اود خیرې د نه لرلو څخه د بلی خوا دخپل موفقیت او بریالیتوب څخه درځ په درځ
 مایوس او نا امیده کیدل اوهم د بلی خوا د میرویس حملو ددوی کار مشکلاته
 اود ددوی معنویات ئې وروراول اوهم سر بهره پردې حملو دزمی حملې هم نژدې وې
 ځکه نو ددوی نه پوهېدل څه وکړی؟ - اوس یا ولار سی؟

په دې وخت کې میرویس پردوی د ذخیرو درانگ لاری هم وتړلې خسرو خان

چه خپل بیم اردو په دې ګډه دار کې له لاسه ایستلې و. که څه هم محاصره یو کال ته رسېدلې وه، مګر بیاني هم تر مشورې وروسته د محاصرې څخه لاس و کېږل. غوښتنه یې بیرته پارس ته ولاړشې مګر داردو په منځ کې یې بې اتفاقي او ناپېدا شو. پارسیانو غوښتنه دیوې لارې ولاړشې او ګرجیان هم پردو لارو سره ولاړه په دې وخت کې چه عباس قلعي خان د پارس د دربار معتمد دا بې اتفاقي او تجزیه ولیدله قندهار ته راغی. اردو پارسیانو داردو ټول حال یې میرویس ته ووايه (۱) میرویس چه دا حال واورېد اود دښمن په ډیرې وارخطایي خبر شو، امر یې وکړ چه دسټی اته سوه اونې په حربې لوازمو بار او تهیه کړې او وروسته تر هغه پخپله د خپلو شپاړس زرو ښتنو زلمیانو سره یې پر خسروخان حمله وکړه او په ډېر زړورتوب پر ورغی، نو هغو، چه خسروخان یې پخپل آکاسې قبر ته واستاوه، د ګر ګین سره یو لځای شو اود پارسې مؤرخینو په اصطلاح «سر در پای قلعه گذاشت» او میرویس خان د ګران وطن صحنه د متجاوزینو له وجوده پاکه کړه او لکه سرجان مالیکم او اور مؤرخین چه وایي دیو دېرش زرو اودوه سوونو څخه فقط پنځه سوه، یا اوه سوه تنو د ډېرې چاپکې تېښتې په اثر خپل لځانو ته د ښتنو له توررو او مرګ دخو لې څخه خلاص کړه (۲) نورو ټولو دخپل ناروا تجاوز سزا ولیدله او مې شول اود دوی ټوله وسلې او حربې تجهیزات د ښتنو لاس ته ورغله.

میرویس پردې فتح ازېرې باندې د لوی خدای شکر ادا کړ او په ډېرې خوښۍ قندهار ته راوګرځېد او ټولې ولجې یې په اولس ووېشلې.

دمیرویس دالویه فتح یاد خسروخان مرګ دروژي په ۲۷ په ۱۱۲۳ هـ کال کښې وه (۳) او میلیسون ۱۷۱۳ ع کال لیکلې دی (۴)

(۱) دافغان او پارس جګړه مخ.

(۲) سرجان مالیکم ۲۰۴ مخ - میلیسون ۲۱۶ مخ - سید جمال الدین ۳۵ مخ زندګانی نادر شاه

پسر شهید ۱۱ مخ - تاریخ ادبیات ایران - اثر برون د یاسمی ترجمه ۱۰۱ مخ.

(۳) خورشید جهان ۱۳۲ مخ (۴) میلیسون ۲۱۶ مخ

دیارسیانو د بل لښکر ماتي : دوه کاله وروسته بیا د اصفهان دربار لښکر

سره جوړ کړ او درستم خان به سرداری ئې د قندهار خواته راواستاوه، مگر څنگه
چه زموږ ملي زعيم د پښتون ملت په اتفاق او مرسته د پښتلي شوی و، دې اردو هم
څه ونکړه په جنگ کې مغلوب شوه او درستم ددې دپاره چه دخپلو اسلا فو کپانه
په ونښی بیرته پارس ته وښتېد، دیارسیانو د اشکست په (۱۱۲۹هـ - ۱۷۱۴ع) کال
و (۱) اوه د سلطان حسین او د اصفهان د دربار وروستنی کوښښ و، چه پنا کامي.
تمام شو. مگر سلطان محمد او د جهانګشای نادری مؤلف او دروښه الصفا لیکونکی
تر خسرو خان وروسته درستم خان نوم نه اخلی بلکه دده په عوض کې محمد زمان خان
شاملو یا دوی چه د لښکر سره د قندهار خواته مأمور شوی و، خو متأسفانه
پر لاری ئې نفس و خوت او دمخه تردې چه قندهار ته راوړسیدي لځان ئې حق ته تسلیم
کړ اولښکر ئې وښتېد (۲) په صورت تردې پېښو وروسته میرویس د پښتانه مات
مستقل او خپلواک او بل مختاره مشر شو او د میلیسون په قول میرویس لمړی سړی
دی چه (بي دهرات له ابدالیو) نور قول د افغانستان قومونه او قبائل ئې داسی سره
متحد کړه چه دمخه نه وه لیدل شوی (۳) او د پښتنو دریاست پایتخت ئې د قندهار
زور ښار وټاکه او د مملکت به نظم او نسق ئې شروع وکړه.

د میرویس وفات : د پښتانه ملي قاضی اولوی زعيم میرویس تردې ورو جنگو

وروسته چه د متجاوزینو سره ئې وکړه او هغه ئې دخپلی خاوری څخه ډرل او پښتانه
ملت زړه آزادی ئې بیا ددوی په نصیب او پښتانه ئې د پخوا به شان آزاد کړه.

(۱) د میلیسون د افغانستان تاریخ - د پښتو ترجمه ۲۱۷ مخ - د ایران د ادبیا تو تاریخ

د برون اثر - دیاسمی ترجمه ۱۰۱ مخ

(۲) جهانګشای نادری ۶ مخ او دروښه الصفاى نادرى - ۸ ج صفحه نلری - تاریخ سلطانی ۷۲ مخ

(۳) میلیسون - ۲۱۷ مخ

او د مملکت د غربی مخکوڅخه ئې تر فراه او سیستان پوری بیرته د پښتنو کړې او د ملی وحدت رسی ئې بیا وغښتله او ټینگه ئې کړه نو پدی وخت کې د اجل استازی راوړسید او نه ئې پرېښود چه د استر زعیم خپل نور افکار او آرزوګانې ښه عملی کړې ... د ذیحجه الحرام په ۲۸ ورځ په ۱۱۲۰ هـ کال ئې دې استازی ته لیک ووايه (۱)

که دده نوری آرزوګانې عملی شوې او یائی اړت تشکیلات وضع نکړای شوه دا به ښاغلی لوستونکی دده د نه فرصت له چته رګڼی، ځکه چه څو لیکې د منځه موو لیکل چه د پښتنو ملی زعیم په ۱۱۲۶ هـ کال د مټ جاوړ ښو له جګړ ووز کار شو او په ۱۱۲۷ هـ یعنی یو کال وروسته ئې وفات وکړ، بوده د آرزو ګانو او افکارو د عملی کولو د پاره یو کال ډېر کم وخت و.

د افغان او یارس د جګړې لیکونکی د ملی زعیم وفات داسی لیکي :

« دې معزوف اردا شمند قهرمان اوه کاله (۲) په قندهار کې حکمرانی وکړه او د یارس د ډېری غښتلی او مقتدری امپراطوری په مقابل کې کښک ودرید او هیڅکله د یاس او اامېدی اند یښې دده د مخیلې بار بکترینه رښته هم متزازه نکړه - څو چه دده قوا د ښو والی په اثر ورو ورو په تحلیل ورسیدل او سورت ئې نا توانه او مریض شو - دده په ناروغۍ ټول پښتانه ویر جن او مغموم شول، همیشه به دده د پوښتنې د پاره د لې ډلې پښتانه را تله او دده کټور او مفید نصیحتونه ئې اړوېدل او په هغوئې عمل کاوه (۳)

د پرویس ورو ستنی خبری : د پورته لیکونکي د لیکنې په قرار کوم وخت

چه میرویس خپل د حال خرا بوالی حس کړنو د پښتنو مشران ئې راوغوښتل او په لاندې لندولنې وچملو کې ئې داسی وضیت ورته وکړ :

(۱) په خزانه ۱۰۹ مخ (۲) اصلاً اته کاله دی . (۳) د افغان یارس جګړه مخ .

«خپل ټول کارونه خدای ته وسپاری او پر خدای تو کل و کړی» !
 «جنگ په مرانه پرمخ یوزی» !
 «په هر کار کې شرا فمندانه وضعیت غوره کړی او خپل پټ ساتی» !
 «هر کله او په هر ځای کې سره متحد اوسی» !
 «خپل هر رګ او پله قوی کړی» !
 «هیڅکله د پاره سیانو اطاعت ونه منی» !

«په هر قوت اوسمه چه ممکنه وی خپل دشمنان چه پر تاسی حمله کوی پر شا وړی» - ځکه چه ستاسی دشمنان د درباری اختلافتانو په اثر اود دوی دخلکو د فساد او خیانت له کبله خورا په تلوار دفنا خواته روان دی !
 «ددوی دشمر له دېروالی به پریزی» - ځکه چه تاسی متحد یاست»
 «او پر خدای مو تو کل کړی دی» .

«یقین لرم چه دوی به مغلوبه کړی» ! «(۱)
 په دې وخت کې ئی سالتنه لنډه شوه اونو رئی نود خبرو توان نه درلود ، په دېر تکلیف ئی سترگی روڼی کړی اود شهادت تر کلمې دمخه ئی دا وروستی جمله وه
 چه یویل :

« اصفهان ونیسی» : «(۲)

تر دې وروسته ئی یوه اوزده ساوېستله اود پاک اوسپنڅلی روح مارغه ئی جاودانی
 خالی او علین ته والرت (۳) اود آزادی خواهی په دنیا کې ئی لوړ مقام او ژوندی نوم
 پرېښود او تر مرگ وروسته موزته وائی :

« دنگ ټوټه به می هر هډی -

که پس له مرگه پرمز ارراشي مینه !»

(۱) (۲) دافغان اوبارس جگړه مخ (۳) دافغان اوبارس جگړه مخ

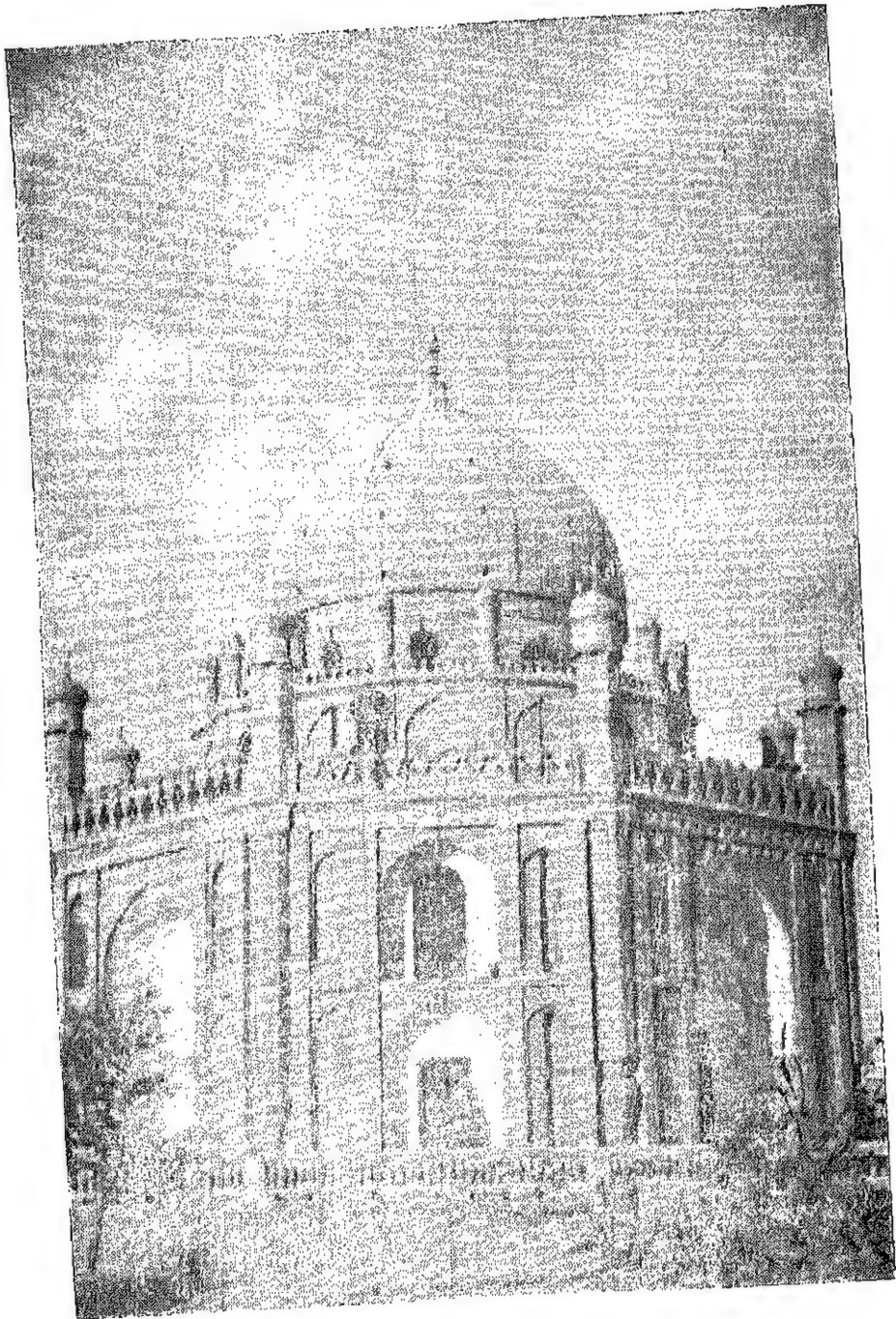
دده مزار : اوس دده مزار دقندهار دزاره ښار پدوه کړوهی. اردنوی ښار په شپږ کړوهی. کي د زاره ښار دشمال غرب خواته اودنوی ښا غرب پلوتنه د کو کران په کلی کی دی. دده مزار دپښتون دورو اولویانو تراوشنجو مرجع اوتول پښتانه دده مزار ته ورځي او دده د روح خنجه فیض او مرسته غواړي. داسه حضرت شهید محمدنادر شاه په وختو کی ددې ملی قائد پر مزار د اعليحضرت احمد شایبا د گنبدی پشان بوه عالی شاه گنبد جوړ شوه چه تاشی ئی مقابل عکس ونيء. هو په یوه ملت کی چه دېر لږ حس هم وی خپل ملی نومیالی له هیروی اوتل ئی پخپلو زړو کی لځای ور کړی دی.

تر میرویس وروسته

خنکجه چه په دې کتاب کی اصل غرض دملی زعیم او پښتون قائد میرویس د ژوندون حالات بیانول دی اود هوتککو دورې مفصل حالات غرض نه دی اولځکه تر میرویس وروسته حالات خلص او په مجمل طور سره لیکلو چه فقط دومره معلومه شی چه دملی زعیم تر وفات وروسته څه وشوه ؟ اود دې برخې مفصل حالات به هم زه په بل کتاب کی ولیکم چه د تاریخ د عمومی مدیریت له خوا هوتککو ټوله دوره ماته را سپارلې شوې ده چه هلته ئې ولیکم. اولځکه که شاه محمد د اوشاه حسین د میرویس د زامنو د پاچهی او جنګکو مفصل بیانات نه وی دلته راغلې کران اوستونکی به معافو کړی. اود همدې سببه د اصفهان د جنګ تفصیل چه د پښتون دخوا محاصره شوې و. دلته نه لځای ئې او کله چه هوتککو ټوله دوره لیکم هلته به ئې ولیکم.

د میرویس ورور عبدالعزیز : د میرویس دوه زامن پاته شوه چه یو ۱۸ کلن

اوبل ۱۴ کلن و. لځکه چه د زامن ئې نسبتاً دښ دخوا ز لښکریان وه نو د میرویس ورور چه عبدالعزیز نومېد د میرویس پر لځای کښېنوست. کڅه هم دده

د مہادی زہبم میر و پس نیکہ ہمد یرہ پہ کو کران کی

نوم ملیسون اوسرجان مالکم او سید جمال الدین عبدالله ذکر کړی دی مگر
لڅکه چه سلطان محمد او شیر محمد او جهان کشای نادری او روضه الصفای ناصری
او ټی خزانې چه دهر تسکو په دوره کې لیکلې شوې ده عبدالعزیز را وری نو
دلته هم دټی خزانې قول ته ترجیح ور کړه شو.

دې سړې دورو په شان لوړ همت نه درلود ، بلکه هوساڼی او آرامی
خوښوونکی وضعیت ئې و ، اود جنگ څخه ئې کرکه کوله ، نوچه مشر توب
ده نه ورسپد دپښتو مشران ئې را وغوښته ملی جرگه ئې جوړه کړ او پښتنوته
ئې داسی وویل : - « تر دې ډېرو مشکلاتو او ډېرو جنگو وروسته به ښائی
چه ناسی هم زما په شان د پارس د حکومت سره دروغی غوښتو نکې یاست ؛ او
آرامی به غواړی ؟ اوس چه می مشر ورور مرحوم شو او پښتنوته ئې لویه سوبه
افتح کتلې ده نو که موږ دروغی او صلح غوښتنه وکړو د پارس پاچا به ئې
په ډېره خوښی ومنی (۱) »

دده دې خبرې دپښتنو په منځ کې شور ماثور جوړ کړ او هغه حرارت او محبت چه
ئې تر دغه کړی پخوا عبدالعزیز ته درلود په عمومی نفرت بدل شو او وې ویل
چه : « موږ هیڅکله ددې ننگسۍ خبره نشو منلای - دا خبره دمیرویس
نیکه دوصیت سره مخالفه ده که د ورور پر قدم نشي تسلای نوروغی ته هم دومره
تلوار مکه (۲) » کڅه هم ملی جرگې دده خبره ونه منله مگر عبدالعزیز په
پټه دپارس حکومت ته دروغی دالاندی شرطونه داستازی په ذریعه وړاندی کړه :
۱ : پښتاندی دهغه باج څخه چه دگر کین په وخت کې اخیستل کېده عافوی .
۲ : قندهار ته دی پارس عسکر نه راځی .

۳ : دپښتنو پاچهی دی همیشه د عبدالعزیز د زامنو او لمبښانو وی . (۳)

(۱) دافغان او پارس جگړه مخ (۲) سرجان مالکم ۲۰۰ مخ
(۳) ملیسون ۲۱۹ مخ - سرجان مالکم ۲۰۰ مخ - سید جمال الدین تمة البیان ترجمه ۸۳ مخ

څنگه چې پښتنو خپله دا آزادی په خپلو وینو لاس ته راوستلې او رانیولې وه نوڅه د عبدالعزیز یدې لاوره کسار خبر شول عبدالعزیز ته ئې ډېری سترگي سرې شوې؛ په تېره بیا د میرویس زوی شاه محمود، چې دا کلا دا پېښها دوه ولیدل دخلو پښتو پښتنو مشران په مشوره ئې د شپې بلې د نیاته واستاوه او دده دې انګیو جزائي دخپل خنجر په واسطه دده په ټټر کې کښېښوله (۱) مګر پټه خزانه وایی چې عبدالعزیز د ملت غم نه خوړ، خو چې په ۱۲۹ هـ کال د شپې د نارنج د قصر د بامه خلاصو او راوړلویډ مرسو (۲) کڅه هم باید د پټې خزاني د اقول معتبر وباله شی چې لیکو، لکي ئې معاصرو، مګر زما په عقیده د همدې جېته چې لیکو، لکي د عبدالعزیز معاصر دی نو له ئې غوښته یا د هغه وخت سیاست تقاضا نکوله چې دده د مرګ نسبت شاه محمود ته وکړي که نه وی نور ټول مورخین متفق دی، داوا قعه د میلیسون په قول ۱۶۵ ع په مارچ پیښه شوه (۳)

دیز ویس اولاد: میرویس چې وفات شو دوه ئې زامن (۴) او یوه ئې اور پاته شوه د مشر زوی نوم ئې «محمود» چې اتلس کلن و (۵) د کشر زوی نوم ئې «حسین» چې خورلس کلن و (۶) د لور نوم ئې «بی بی زینبه» وه (۷) چې د لټه به ډېر لنډه موده ډېر یوه معرفي وکړو:

شاه محمود: شاه محمود د پلار د مرګ په کال کڅه هم اتلس کلن و، مګر

بیاهم ډېر مېړه پښتون زلمی و، اوږد پلار هم ډېر گران ولځکه چې د پلار سره په

(۱) میلیسون ۲۲۰ مخ، سرچان مالک ۲۰۰ مخ - سید جمال الدین ۸۳۶ مخ - تاریخ

علی قلی میرزا ۱۲ مخ خورشید جهان ۱۳۲ مخ زندگانی نادر شاه پسر شمشیر ۱۱ مخ اونور...

(۲) پټه خزانه ۱۰۹ مخ (۳) میلیسون ۲۲۰ مخ

(۴) دافغان اوبارس جګړې لیکو، لکي چې د میرویس درې زامن پاته شوه مګر ددريم

زوی نوم ئې نه دی ذکر کړی مخ (۵) میلیسون ۲۱۷ مخ سرچان مالک ۱۹۹ مخ

(۶) پټه خزانه ۱۰۹ مخ (۷) پټه خزانه ۱۸۵ مخ

۱. علیحضرت شاه محمود د ملی قائد میر و بس نیکه
زلمی زوی ، چه به پیننی فوت ئی متجا و زینو ته مانی
ور کره او اصفهان ئی فتح کر . (۱۱۱۰ - ۱۱۳۷ هـ)

او لو جگړو کې ملګری و ، او په حربي چارو کې ئې ښه تجربې حاصل کړې دي . د پلار تر مرګ وروسته بيا دخپل آکا په خدمت کې ولاړ ، او د پښتنو د کار و باره سره ئې ډېره دلچسپي درلوده (۱) مګر کوم وخت چه ئې دخپل آکا پيشهاد و ليد نو دا کاد کړوڅڅه بيزاره شو او دهغه کار ئې ور تمام کړ ، او څنگه چه د پارس او قندهار پخواني رواج و ، چه د ښاريه هر خوا کې يو ډيوه مناره وه او په هره مناره کې به يوه نغاره دخلکو دخبرولو دپاره پرته وه ، هر وخت چه به يوه مهم خبر و ، نو دا نغاري به دنگېدلې او خلک په راغونډېدل (۲) محمود چه خپل آکا مړ کې ، نو دا نغاري ئې و دنگولې او خلک راغونډ شول ، محمود دخپل آکا پيشهاد دوی ته ونيو او د پارسيا و سره جنگ ئې په آيت او حديث ثابت کړ او بيا ئې څر گنده کړه چه دده آکا دخپل شخصي آرامۍ او خوش گزرالي دپاره غوښته چه پښتانه بيا د پارسيا نو نرلاس لاندې او دهغوی مطيع کړي او زمونږ مملکت بيا وران شي . تردې وروسته ئې نو وويل چه : « ما هغه وواژه ! » (۳) پښتنو چه هغه پيشهاد و لوست او ور معلومه شوه چه محمود درشتيا وايي ، نو دده ته ئې آفرين ووايه (۴) او دې ئې دلخان پاچا کړ او دشاهی لقب ئې ور کړ نو « شاه محمود » و باله شو . دا زلمی پښتون د پښتنو پاچاشو او نر ۱۱۳۴ هـ کال پوري دافغانستان د پاچا پحيث ئې حکمراني وکړه او څو واره ئې د پارس اوسيمستان شرقی برخو ته لښکری وئستلې خو په ۱۱۳۴ هـ کال د پارس د حکومت پایتخت (اصفهان) محاصره کړ او تر اته مياشتې محاصرې وروسته ئې د محرمي د مياشتې په ۱۱ يا ۱۵ په ۱۱۳۵ هـ ۱۷۲۲ ع کال د صفويانو وروستنی پاچا سلطان حسين خپل لځان او پايتخت د پښتنو لښکر ته تسليم کړ (۵) دې پښتون زلمی پاچا دخپلې شهنشاهۍ په وختو کې د اصفهان

(۱) دافغانستان اوباريس جگړې مخ (۲) (۳) دافغان او پارس حکمره مخ

(۴) (۵) تاريخ سلطاني ۷۱ مخ - خورشيد جهان ، سرجان مالکوم ۲۰۹ مخ .

تر فتح وروسته ډېری لویې لښکر کښې وکړې، خو چه تر دوه نیمو کالو پاچهۍ وروسته دېرات د میاشتی په ۱۲ شپه په ۱۱۳۷ هـ کال په اصفهان کې دوماغ ناروغۍ له کبله ووژل شو. (۱) دافانج مېړه پښتون په ۲۷ کلنۍ تردنیا تېر شو اود پښتنو په تاریخ کې ئې خلانده نوم او توره پرېښوده (۲) دده دژوند مفصل حالات او دده دجگړو دمیدانو وضعیت او کوائف به په بل مفصل کتاب کې چه د هوتکو دوره بشپړه لیکم کاملاً راوړه شی.

شاه حسین: د میرویس دوهم زوی حسین لومېد، چه د ۱۱۱۴ هـ کال ربیع الاول په ۲۳ د کلات په سیوري کې وزېږېد، د عمر تر دوولسو کالو پورې ئې د فقه او تفسیر او منطق اود بلاغت علوم ولوستل، هغه وخت چه په ۱۱۲۵ هـ کال اعلی حضرت شاه محمود اصفهان فتح کړ، نو خپل کشر ورور شاه حسین ئې دقندهار پر تخت کښېناوه، اعلی حضرت شاه حسین ډېر عالم ارادې او علم روزونکی پاچا و، اودده عصر پر پښتنو باندې په ډېری آرامۍ او راحت تېر شو، غربي او شمالي خواته تر فراه، سبزوار او هرات پورې او شرقی خواته تر غزني او گومل پورې ده حکمرانی کوله، او پر خپره پردې «پښین» شال اود پنجاب د اسماعیل خان او غازی خان ډېرې هم د شاه حسین په وختو کې فتح شولې (۳) همدارنگه دملتان لڼه هم دقندهار دقواو له خوا نهیدید شوه اود پښتنو پر مخ تگ دملتان تر حدودو ورسېد (۴) ددې زلمی پاچا د عالم پروری، د ثبوت دپاره همدا دلیل بس دی چه په شاهي ارگ کې ئې ادبي انجمن تشکیل کړی و.

(۱) تاریخ سلطانی ۷۶ مخ - خورشید جهان ۱۳۵ مخ مائر الامرا ۷۰۱ مخ ۳ ج روضة الصفاۍ ناصری - مگر - سید جمال الدین او مبله - ون (۱۷۲۵ ع = ۱۱۳۷ هـ) لیکلې دی.

(۲) دروۃ الصفاۍ ناصری بقول (۲۱) کلان و (۳) حیات افغانی ۶۷ مخ (۴) سیر المتأخرین ۴۸۰ مخ

او په هفتمه کي به ئې بوه ورځ دخپل وخت ډېر لوی علما او شاعران او ادیبان خپلی کتابخانې ته را بلل ، شعرونه به ئې اړوېدل او ادبي مجلسونه به ئې کول شاعرانو ته به ئې سلې ورکولې (۱) چه دهمدي ټولنی په برکت او ددې پاچا په امر دپښتو گرانېها اثر « پټه خزانه » میدان ته را ووتله او ولیکله شوه او نور ډېر کتابونه په پښتو کي پیدا شوه چه د هوتکونو په دوره کي به مکمل ولیکل شی . اودی پخپله هم دپښتو ژبی ښه شاعرو ، پرملي وزن ئې خواږه شعرونه ویل ، ددې علم دوست پاچا پاچهایی تر ۱۱۴۹ هـ کال پوری دوام وکړ ، خو دهمدي کال درجب په ۱۷ نادر افشار دافغانستان خواته دضبط پخیال راو کوچېد ځکه چه ده ددرې څلورو کالو پرله پسې جگړو په اثر دهرات دابدالیو حکومت له منځه اخیستی و ، اود پښتنو دقواو باقی پاته برخه ئې هم په یارس او گرجستان کي ماته کړې وه ، ځکه ئې نو اوس بسې دقندهار دغلجیود پایمالولو څخه بل کارانه در اود ، د کوچنی اختر میاشتی په دوهمه نادر شاه ترسیستان را تېر شو اود همدي میاشتی په ۱۸ ددلسخک اودلارام له لاری د هیلمند غاری ته را ورسید او ددې لځای تر نیولو وروسته د کوچنی اختر په ۲۱ تر هیلمند را پوری ووت د ۱۱۴۹ هـ دذیقعدې په اوائلو کښې دقندهار مستحکمه کلا محاصره کړه . شاه حسین دقندهار زلمی مدافع سره دخپل معروف سپه سالار سیدال خان ناصر سره یو کال او خو میاشتی په مړانه دفاع وکړه او پرې ئې نه ښوده چه : نادر شاه سره دهغه خپل نظامی عظمت پر ښار تصرف وکړی ، د ۱۱۵۰ هـ دذیحجې لمړۍ ورځی وې چه دزلمی شاه حسین نظامی طاقت پای ته ورسېد ځکه چه تر هغه دمخه د هوتکونو دورې مشهور او زیور سپه سالار سیدال خان د شاه حسین دزوی « محمد » نامی سره دکلات په کلا کي د نادر دجگړو پلاس ورغی اودا نامتو او نومړی سپه سالار د نادر په امر د سترگو دلعنت څخه محروم

او روڼد کړ شو (۱) ځکه او شاه حسین هم ادرشاه ته تسلیم شو او دده ددې تسلیمېدو سره د هوښیارو د شهنشااهی امر هم و اوږد او لکه سلطان محمد چنه لیکي : زلمی شاه حسین تر ۱۵ کالو سلطنت وروسته د ادر شاه په امر د پارس مازندران ته تبعید شو او هم هلته د نادری قهر په زهر ورو د برات په لسمه په (۱۱۴۹) باید (۱۱۵۲ هـ) وی له دنیا ولاړ (۲)

دمیرویس لور پیرمن زینبه : میرمن زینبه د ملی فائز یوه عالمه او محترمه او هوښیاره لور وه ، د اسلامی احکامو اوفقی اکثر کتابو نه ئې لوستلې وه ، د فارسی مشهور او متداول کتب ئې هم تر پایه رسولی وه ، خپل دا تحصیل ئې دهغه وخت د مشهور اولوی عالم ملا نور محمد غلجی څخه کړی و ، چه دې عالم د حرم ټولو مخدراتو ته درس رایه ، چه وروسته بیا پخپله میرمن زینبه دا وظیفه پر غاړه واخیستله او د حرم او لورو نجشونه به ئې تعلیم کاوه (۳) وایی چه بی بی زینبه ډېره هوښیاره میرمن وه او د مملکت په اداری چارو هم ښه پوهیدله ، خصوصاً د خپل ورور شاه حسین سره ئې ډېری فکری مرستی کولې او د پتی خزالي د مؤلف په قول هر کله به ئې د امور و مشکلات په صایبی رایې حل کول او شاه حسین به هم ددې په خبرو عمل کاوه او ددې نصیحتو له به ئې اړ و بدل (۴) بلکه د « تاریخ افغانه » د لیکونکي سید ظهور الحسن او هم د سلطان محمد له قوله څر گند پزی چه د قندهار د مجا صرې په وخت چه نادر شاه مجا صره کړی و ، هم د حکومت ټوله کار وائی ددې میرمنی یلاس کی وه او د مجا صرې

(۱) سلطانې ۹۲ مخ - نادر نامه قلمی ۱۰۷ مخ - زند گانی نادر شاه پسر شمشیر ۱۰۵ مخ

(۲) سلطانې ۹۰ - ۹۶ مخونه - خورشید جهان ۱۵۶ - ۱۶۱ مخونه - نادر نامه قلمی

۲۰۴ سپر المتاخرین ۱۸۰

(۳) (۴) پته خزانه ۱۸ مخ د کابل طبع .

په پای کې هم دا میرمن د بڼاره را ووتله او دا د سره ئې د متار کې مذاکره شروع کړه (۱)

برسېره پردې دې میرمنې د ادب سره هم زیاته مینه درلوده ، تل به ئې د شاعرانو قدر کاوه او د پخوانیو شعر او ، دیوانونه به ئې لوستل ، پخپله هم ادبیه او شاعره وه ښه ښه خواږه اشعار ئې ویل چه ددې د اشعارو څخه یو شعر هغه مړینه ده چه دخپل ورور شاه محمود په مرگ ئې پرملی وزن ویلې ده او ددې دا منظره هم د شعرې لطافت څخه ډکه ده او هم پښتنی روح پکښې دی ، موږ ئې ددې د اشعارو د نمونې په توگه را نقلوو :

زغ سوچه ورور تېر له دنیا سونا قندهار واړه په ژړا سونا

زده می په ویر کې مېلا سونا چه شاه محمود له ما جلا سونا

دارون جهان را ته نور تم دی نا زړه د پلټون په تیغ کړم دی نا

هو تک غمجن په دې ماتم دی نا دیا چېرې تاج مو برهم دی نا

چه شاه محمود تېر له دنیا سونا قندهار واړه په ژړا سونا

لخوان و ، مېرمن نوری جنگ و نا ولار د کلام په نام و تنگ و نا

دښمن له ده په وینورنگ و نا پر میدان شیرو ، یا پلنگ و نا

افسوس چه مرگ دده په خوا سونا قندهار واړه په ژړا سونا

محموده ! ته یوازی خور زاری برمرگ دی ټوله کلی کور زاری

خپلوان لاڅه پاچا دی ورور زاری لشکر سپاه دی پلې سپور زاری

پښتون دی ټول په وایلا سونا قندهار واړه په ژړا سونا

(۱) تاریخ افغانستان - اردو ، سید ظهیر الحسن ، نوی تالیف طبع دملی ۵ مخ

تاریخ سلطانی ۹۵ مخ

اصفهان پاته تاج نسکور :المه ! چه شاه محمود سون په گور عالمه !
د پښتون له سو ' تياره تور عالمه ! رانه د ښمن ه کا پېغور عالمه !
چه پاچا ولاړ پښتون گدا سونا قند هار واړه په ژړا سونا

* * *

لښکر سو خپور پښتون ولاړ دی اریان په خورو لځای کا شاه محمود عالیشان
پاته سو تخت و تاج د ټول اصفهان زړه ئې راوړ سو ' کاخوښی د ښمنان
وایی پښتون اوس بې پاچا سونا قند هار واړه په ژړا سونا

* * *

آسمانه! بیادی شهستم کاخر کند و شلاوه تاجه د پښتون و ' پیوند
د ښمن دی بیاز موز په ویر کاخور سندن چه شاه محمود دی کا په قبر کی بند
پر کور مو ویر شور و غو غا سونا قند هار واړه په ژړا سونا

* * *

هو تګواژاری عم محمود شاه شه سونا؟ پښتنو! ستاسی لوی سپاه شه سونا؟
له اصفهان نه تر فراخ شه سونا؟ پاچا چه و ' حشمت پناه شه سونا؟
د پښتنو پر تسم فنا سونا - قند هار واړه په ژړا سونا

* * *

محموده! لځوان وي ولي ولاړې له ما؟ له تخت و تاجه ته پر شه سوی جلا؟
اصفهان ولی پاته سو ناله تا؟ سردی را بورت ته کړه ' چه شه کړی اعدا؟
د ښمن ولاړ بیا شاوخوا سونا قند هار واړه په ژړا سونا

* * *

اورم ناري د غم چه کړینه فریاد پښتون په مرگ دشام محمود سو بر باد
زړونه چه تل به وښادمن سوه ناشاد دساند وزغ دی چه را وړینه ئی باد
هاتم زده پیر و برنا سونا قند هار واړه په ژړا سونا

دسفارت په توګه دا علیحضرت اشرف دربار ته راوړلېزه او په عوض کې د پښتنو د
در بار څخه هم محمد علی خان بلوڅ د ابلجی ګری به ډول عثمانی در بار ته واستول
شو ' اړ په دې توګه ددې دور دولتو تر منځ روابط ټینګ شول (۱)

تر دې وروسته نوا علیحضرت شاه اشرف د نادر افشار په جګړو بوخت شو او
څنګه چې د پښتنو ښکر لاس ته هر پلونه سره ټیټ شول وه او د قند هار څخه هم
کومک نه رار سېدی او نادر افشار هم په ډېر زور کې و ' نو تر ډېرو سختو سختو
جګړو وروسته پښتانه زلمیان اکثر تباہ شول او اعلیحضرت شاه اشرف تر پنځو
کالو او اوو میاشتو تر پاچهي وروسته د ګرمسیر د «ملخان» کلاته چې ده پیلمند
پر غاړه ده ولاړ او د هغه ځای څخه د کبته ښور او لکه زرد کوته ورغی او هلته
د عبدالله خان بلوڅ د زوی له خوا چې ابراهیم نومید مړ کړ شو - دده مرګ د ۱۱۲۲
په آو اخرو کې واقع شوی دی (۲)

* * * *

-
- (۱) تاریخ سلطانی ۷۹ مخ - دسر برسی ساینکس د ایران تاریخ ۷۱ مخ
(۲) تاریخ سلطانی ۸۶ مخ ماثرا لامر - ۳ ج ۷۰۶ مخ - دسید جمال الدین تنه ترجمه
۶۴ مخ تاریخ نظامی ایران اج ۸۰ مخ - نادر نامه قلمی ۹۸ مخ

دمیر و یس سپه سالاران

او جنگیالی ملـگری

اوس چه دمیر و یس دا اولاد دلنهی معرفی خنجه وزگار شوو، نو بایده ده چه دملی قائد دهغو غنبتلیو او نامتو ملگر و یا دونه و گرو چه دده سره په جگرو کی حاضر اوده دخپل ملی لشکر سپه سالاران یا سالاران بلی وه، هغه دادی :

۱: سیدال خان ناصر :

خنجه چه دپهې خزانی مولف لیکي سیدال خان دا بدال خان زوی او بای زی ناصر دی چه پلار ئې دوازیخوا سرته په دیله نومی لخی کی اوسیده . هغه وخت چه سلطان ملخی استقلال وموند نو بای زی دابدال خان سره راغلل او په اتغر کی میشته شول (۱) سیدال خان دهو تکو دوری بومهم او غنبتلی او پهلوان نظامی سپه سالارو، او بی مبالغی ویلای شو چه دا پښتون ژنرال د هوتکو د جنگـو و ملی هیرو دی لکه چه دی ددوی په ټولر جگرو کښې شریک و، اومهم جنگونه ئې کړی دی او په ټولو فتوحاتو کی (خه به داخل او شه په خارج کی) دخوراخلیدو لیکو کار نامو خښتن دی، اود محمد هوتک په عبارت « په سخاوت او شجاعت زبده روزگار سو » دهغه وخته خنجه چه میرویس گر گین مړ کړ سیدال خان ناصر دپښتنو د لشکرو سپه سالارو ټاکل شو او د مملکت به حربی او نظامی خدمتو کښې داخل شو . بیا هغه وخت چه صفوی لشکر د قندهار د نیولو دپاره را غله همدا ملی پهلوان دملی قائد له خوا دهغه دمقابلی دپاره ور منځ شو اوصفوی لشکر ئې خوواره پر له پسې ماتې کړې او دهر جگړن ئې ترې ووژل اود میرویس خان د وخت په ټولو جنگو کی بریالی او فاتح و (۲) بیا چه ملی زعیم وفات شو اعلیحضرت شاه محمود ددې ملی ژنرال په مرسته اصفهان ونیو او دپښتنو شهنشا هی ئې تشکیل کړه او بیادشاه محمود تر مرگ وروسته داعلیحضرت شاه اشرف سره دپارس او عثمانی او روسی

سترگي بابللي نو دخيلو خپلواو او خپلي کورنۍ سره د قندهار څخه و کوچېد او د کابل د کوهدامن شکر درې ته راغی او دلته له دنیا ولاړ د دې مېړه پښتون ژرړال مزار د شکر درې د سیاسنگ په مقبره کښې دی او دده څخه یو زوی د شیر محمد پسه نامه پاته شو چه تراوسه هم د دې کورنۍ محترم احفاد او اولادونه هلته اویه کابل کښې اوسی . (۱)

د-یدال ادبی مقام : څنگه چه بڼه خزانه لیکو سیدال خان ناصر علاوه پردې چه د جنگ دمیدان مړنی و د ادب په میدان کښې هم لمړی سړی و او د توری سره ئې فلم هم درلود ، ښه پوه او ادیب سړی و ، هر وجه علوم لیکه : فقه تفسیر ، فصاحت ، صرف او نحو او فارسی کتب ئې لوستلې وه (۲) دادبیاتو سره ئې ښه هینه درلوده اویه کوم وخت چه بله جنگه وزگارو شعرونه به ئې و یل ، پخپله هم ښه شاعرو او پرملی لحن او وزن به ئې سندرې ویلې چه دلته ئې یوسمندر رانقل کوو :

یار ما له هسی گران سو را تیر تر ټول جهان سو
نور نه ونیم په سترگو جهان ټول رانه جانان سو

دوې زلفی دی او زدې کړې پر مخ دی را خپري کړې
سړې اشرپۍ دی په تمدی باندی سپرې کړې
گرزی په باغ کی په گلو نو کی نخري کړې
په اور دی و سوم یساره راته اور تا زه بوستان سو

(۱) د ټی خزاني تعلیقات د ښاغلي حبیبی لیکنه ۲۵۷ مخ

(۲) بڼه خزانه ۱۶۹ مخ

مین چه اشنایی کسا شبه او ورخ به گربائی کسا
شهی ده ستمگاره خو شحال زرو نه به زخمی کسا
لیندی لری دورخو ، د بانو غشی کساری کسا

پر هار می گوره خلقه د د لبر د تهر نسان سو

❀ ❀ ❀

مین پر لویو غروخی سر تو ر په نیمو شیوخی
ووزی له وطنه وطن پر بزدی پر چولوخی فریادوناری وکسا په نارو په غلبوخی
وصال ئی نصیب نه سو گوره زره د کپه ارمان سو

❀ ❀ ❀

ناری وهم عالمه ! د شپې تر صبحد مسه
ناخوا نه د بهتون یم یو گری تارمدمه بیتامی نفس خیری راخه زما د زره همدمه
نظر پر ما غریب کپه چه تاخون می ستا په لخان سو

❀ ❀ ❀

شبنم پر گلو بیکاری ز ما او نیکی داری داری
خوناب لخی ستالغه زما په مخکی لاری لاری

تمامه شبه کم تیره په ژرا په ناری ناری

بیکاره سوه چه مجنون یم لپو تقوب می اوس عیان سو

❀ ❀ ❀

بو ستان بیکلی زیبادی رنگین په او نیکو زمادی

د زره پر هار گلسنگون دی ، چه بلبل په نماشادی

په میته می زره و چاودی ته وایی پخندادی

فتلسی د بهتون یم زه «سیدال» دامی بیان سو (۱)

۲: بابا و جان بابی: بابو جان بابی د کرم خان بابی زوی دی، چه په انگر کې

اوسېدی او یو دهغو غټانو او مشرانو څخه دی چه به ملی جرگو کې دمیر وېس خان ملگری او په جنگو کې د ملی زعم بازو او د پښتو و لښکرو مشرو دې پیا زی سالار په هغه وخت چه گرگین وژل کېده له کلاته دېر غټې راوستل او د ماشور (۱) له خوا ئې د قندهار د ښار حصار ونيو او چه ښار و نیول شو د دمیرویس خان له خوا ئې په کلات کې حکومت کېدو (۲)

په ۱۱۳۴ ه کال چه اعلی حضرت شاه محمود د اصفهان د نیو او غزم و کې نو بابو جان بابی هم د درو زرو تنو هوتکو، توخو، ترکو او آکا خیلو سره قندهار ته راغی او د شاه محمود سره اصفهان ته ولاړ او د پټې خزانې په عبارت بابو جان په نو او جنگو کې «هسی مرانه وکا» چه رستم دوران ئې هیر کا (۳)

سلطان محمد لیکي: چه بابو جان د شاه محمود او شاه اشرف په وختو کې د پارس د لارو بندر حاکم و، او د هوتکو دشه نشاهی وروسته قندهار ته راغی، جها نکشای نادری ئې د «بارو خان» په نامه یابری. هغه وخت چه نادرا فشار د هرات څخه د قندهار خوا تویو و لږېد او اما و پردی بیگ د کرمان حکمران دده په امر د کرشک او کلابس لوری ته ما مېر شو اعلی حضرت شاه حسین د بابو جان بابی په قیادت او قوماندانۍ یو لښکر د هغه د مقابلې دپاره ورواستاوه او دې زورور قوماندان د هغو سره جگړې وکړې او هغه ئې د فرام لوری ته و لږول او دېری و لږې ئې ځنی راوگرزولې (۴)

(۱) د ماشور کلی د قندهار درامه ښار جنوب ته او د نوی ښار جنوب غربي پلوته تخمیناً ۷ مېله لری واقع دی. یخوایی د زاره ښار د جنوبی حصار دروازه د ماشور دروازه بلله.
(۲) (۲) پته ترا ته ۳۵ مخ (۱) تاریخ سلطانی ۸۸ مخ جها نکشای نادری ۱۶۶ مخ.

علاوه پردي د باوجان بنده عالم اوا: بب سړی هم و ' دادب سره ئې سینه درلودله
تل به ئې دشعرأر دیوا او نه لوستل او پخپله هم شاعرو. ده په ۱۱۲۰ هـ کال
د «شاه او گلان» هغه قصه په مشنوی نظم کړه چې پښتانه ئې په مجلسو کې نقل کوي او
دا کتاب ئې «فصل العشاقین» نومېږي .

د بابو جان د شعر نمونه

عشق

عشق یو هسی توریالی دی	چه پرهر لځای ئې بری دی
دعشق اور هسی سوزان دی	چه سو لځای ئې جهان دی
زړه یې عشقه کله زړه دی	چه یې عشقه زړه د مړه دی
پښتانه کاندې مقل	چه دی خېژ تر شات عمل
چه: «بې عشقه سر کېږدی»	تش بې مغزه یو لادو دی
زړه بې عشقه په کارندی	هم هر زړه سزا وار نه دی
چه د عشق وکا خبری	کړی په غوږ دا سرغلږی

د پاکانو عشق سزا دی

امانت دا د مولای دی

۳: بهادر خان: بهادر خان چه پټه خزانه ئې «دصرا کا بر دبران» ده

لقب یادوی هم یو دغو غښتلیو خانانو څخه دی چه دگر گین دوږلو په چرگه
کې دملی زعیم سره ملگری و (۱) اود هوتک د دورې ډېر مشهور بهادر او

(۱) ربدي خان په محمود نامه کې وایي: سیال اصر او بابو جان وایي

بل بادرخان و، بهادرو امسی - (۱۴۵ مخ پښتانه)

موریالی دی . دهونکو په اکثرو جنگو کې ئې برخه اخیستې ده او هری خواته چه ئې په جگړه کې مخ شوی دی هغه خواتې اخیستې ده او بریالی شوی دی؛ لکه محمد هوتک چه لیکلی بهادر خان د شاه حسین په وختو کې هم د لنډکرو سالارو ، او « دشال » (۱) او « زوب » کلاوی ئې فتح کړې اود شاه حسین بازو و ؛ چه وایي شاه حسین ده ته د ورور خطاب کړاوه او عوامو « امیرالامرا » باله (۲) بهادر خان په قندهار کې په توره اوښندنه (سخت) ډېر مشهور و ، دده په کرم او سخاوت غریبان او بې وزلی ماته او آسوده وه .

علاوه پر توره او سخت بهادر خان ښه علمدوسته سړی هم و ، متداوله علوم ئې لوستلي وه ، د شعرا او علماؤ سره ئې مرستی کولې او هیڅکله دده مجلس ددې طائفې څخه خالی نه و ، شاعرانوته به ئې ښې ښې صلیې ور کولې ، لکه پټه خزانه چه لیکلی « په صله کې په دوران طاق دی » او په ښندنه علماً ته حاتم دی . چه له سفره راسی علماً او شعرا مېلمه کړا ، او دوی ته ښندنې و کړا . خالق تعالی دی دا کریم دوران او حاتم زمان تر ډېره ژوندی و سانی ... » (۳)

د بهادر خان د بدلونونه : بهادر خان هم د سیدال خان ناصر په شان خپل

شعری احساسات په ملی اوزانو کې څرگند کړي دي او پر ملی لحن او وزن ئې بدلي او سندرې ويلي دي چه دلته ئې یوه نمونه را ورو :

۱ . شال یا شالکوت د اوسني کوټې حدود دی .. چه دا بالفضل په قول د اکبري عصر په تشکيلاتو کې د قندهار د شرقی تواضع پالنه کېده اود خټو کلاوي درلوده چه کاسی او بلوخ پښتانه پکښې اوسېدل (آئين اکبري ۱۸۹ مخ) د پټې خزانه حاشیه ۱۱۱ مخ -

(۲) پټه خزانه ۱۲۵ مخ

(۳) پټه خزانه ۱۲۵ مخ

بېلتون دی زور دی تر لېمومی سهارنم خاڅی
داسره باقوت می په لمن کی ستا په غم خاڅی
کوره لیلی باران داوښو ستا په چم خاڅی
لکه شېنم خاڅی
په غم الم خاڅی
خنګه پر چم خاڅی

❖ ❖ ❖ ❖

راغله لیلی په شینګی خال نخا په گلو کوی
سهار چه وزی سیل کا' بزغ په بلبلو کوی
مسالی سترگی ئې کاته په ویر ژلو کوی
دژوبل زده وینی په هر گپری هر دم خاڅی
په سرو منګلو کوی
گل په اور بلو کوی
زیب په گجلو کوی
لکه شېنم خاڅی

❖ ❖ ❖ ❖

شینګلی نجلۍ! دباغ په لورمه څه نخا مکوه
وریت سوی زده می دی مین پوری خندا مکوه
زه یم پتنگ ته یې دیوه ما جلبلا مکوه
یم ستا له عشقه لېونی پر ما ' ماتم خاڅی
عاشق رسوا مکوه
را شه جفا مکوه
نور ظلم بیا مکوه
غم او الم خاڅی (۱)

* * *

ع: ملا پیر محمد میاجی: داملام یودهغو روښن فکر و علماو څڅه و، چه
دملی زعیم میرویس سره په ملی لویه جرګه کی شامل او هم بیا وروسته په ټولو
جنگو کی د میرویس لیکه ملا تر او ملګری و.

دی د مرحوم ملا محمد سرور زوی و، چه پلار ئ د میا فقیر الله صاحب لاس
لېوی کړی و اوده بیا د خپله پلار څخه فیض وموند (۲) اوای چه بیادی د شاه اشرف

(۱) پته خزانہ ۱۲۵-۱۲۷ مخزنه

(۲) پته خزانہ ۱۲۹ مخ

اوشاه محمود مرشد شو (۱) ملاپير محمد مياجي وروسته تر هغه چه په اولوملي جگړو کې برخه واخيستله او ميرويس نيکه وفات شو نو د ميرويس مړنې زوی اعلیٰ حضرت شاه محمود د اصفهان د نيولود د پاره ولاړ دی چې هم وروغوښت چه د اصفهان تر فتح وروسته چې هلته دروا فزو سره د بنی مباحثې کولې او پير محمد مياجي هلته دومره شهرت وموند چه دروم علماؤ چه په اصفهان کې وه د ده ته د «پير افغان» لقب ورکړ. مياجي د شاه محمود تر مرګ وروسته د شاه اشرف سره هم اوزه پر اوزه ولاړ او د ده ته چې مشوره ورکوله، خو په ۱۱۴۳ هـ کال چه اعلیٰ حضرت شاه اشرف خپلې قواوې له لاسه ايستلې وې او د شیراز څخه د قندهار لوري ته را روان و او د نادر لښکري په پسې وې، شاه اشرف د «فسا» د پل سرته (د شیراز په ۳۷ فرسخه کې) راوړسید، په دې وخت کې چې پير محمد مياجي چه په پښتو کې ډېر د احترام په سترگو ورته کتل کېدل د څو پښتو سربازانو سره د پله د ساتنې د پاره پرېښود او په خپله تر پله تېر شو، چه ملا پير محمد مياجي په همدې لځای کې د متحاجو زینو له خوا ووژل شو (۲)

دده علمی مقام : ملاپير محمد علاوه پر نور ياليتوب ښه لوی عالم هم و، او د همدې

علمي لياقت په اثر دروم علماؤ د ده ته د «پير افغان» لقب ورکړ، ده په اصفهان کې د روافض په ډېرو مباحثو کې ملامت کړې وه او غلاماؤ چې دامام اعظم صاحب مذهب ته را بللل، پر سپره پر دې ښه مؤلف او ليکونکي هم و؛ ده دوه کتابونه تاليف کړي؛ يو کتاب چې د اخلاقو په علم کې «د افضل الطرايق» پنامه ليکلی دی چه په هغه کې د عقائدو او اخلاقو بيان کوي، او بل کتاب

(۱) جهانگشای نادری ۱۲۱ مخ (۲) جهانگشای ۱۲۱ مخ .

ټي د « القراييف في رد الروافض » په نوم ليکلي چې دا دراره کتابونه په پښتو
 دي او « افضل الطرايق » ټي منظوم هم دي ، چې د هغه څخه دا شعر گڼد پښتو
 چې ملا پير محمد مياجي ښه شاعر هم و ، اودده يو شعر په پټه خزانه کې راغلي
 دي . (۱) * * *

۵ : داؤد خان هوتک : داؤد خان هوتک د پټي خزاني د مؤلف پسرلار
 اود قادر خان زوی دی چې په ۱۰۲۹ هـ کال د قندهار د کړکان په کلي کې
 زېږېدلی دی . ده دخپل وخت متداول علوم اوستلی وه او په زلميتوب کې ډېر
 عمر له قندهاره د کسې غرونو او زوب او ډېرو اوپېښورته په علم پسې تېلی و
 خو چې دخپل عصر په فصحا او علماو کې دنامه خاوند شو .
 هغه وخت چې هلمې زعيم او نورو پښتنو گرگين واژه داؤد خان هم دده ملگري و
 او بيا وروسته په نولو جگړو کې ورسره وه .

په ۱۱۲۰ هـ کال چې د صفويانو لښکري پر قندهار راغلې نو د هلمې قائد ميرويس
 نيسکه له خوا داؤد خان فراخ ، سيستان او گلستان او نورو لخوايو ته ولاړ چې
 پښتانه د ميرويس نيسکه د ملاتړ دپاره راغونډ کړي او هغه هلته د پښتنو سره مرگي
 وکړي اود نورو او باړکزو او ساگزو ډېر پښتانه ټي د خان مسلکسري
 کړل او پر غسرو خان ټي يرغل وکړ ، په دغو جنگو کې داؤد خان د ميرويس
 دخوا د پښتنو لښکرو سپه سالار و (۲)

(۱) پټه خزانه ۱۳۱ مخ

(۲) پټه خزانه ۱۹۷ مخ

داؤد خان ہم علاوہ پرتورہ دہنی طبع خاوندو ، اویٹہ شعرونہ بہ ٹی ویل دادوی

رباعی چہ د تہینیس صحت ہم پکنی ستمہ داؤد خان ویلی دی :

چہ دچا پہ زہ کی اورد مینی بلسی یہ اور بلئی لمبی گدی حالئی بلسی

اور د مینی کلہ مری دزہ لہ مہنی داور بل مینہ کہ تل دزہ یہ تل سی

کہئی وینی وینی تل خاشی لہ زوروشخہ خوک چہ وینی تا ، لہ خوانو لہ زوروشخہ

دزور لہ زور کہ وینی وینی خاشی یہ کرو دغم لو بدلی ستالہ کرو شخہ

تبصرہ : ترہی خابہ چہ دمیرویس نیکہ سپہ سالاران اوجنگی ملگری ذ کر

شوی دتولو دژوند لہ حالاتو شر گمندیزی چہ داپشتانہ جنگیالی میرو تہم دتوری

خاوندان وہ اوہم دقلم ہم توریالی وہ اوہم عالمان چہ دایوہ رونہ ارخانتمہ میزدہ .

.....

دسرو، خایو او د کتابو نومونه

۱: دسرو نومونه

الف :

پ :

۱۰۰-۳۱ - عبدال خان	۵۰ - پاپ
۲۰-۱۰۳ - ابراهيم	۵۰-۵۰-۵۰ - پتر کير
۱۱۰-۴ - ابو الفضل	۱۱۲ - پير افغان
۳۴-۳۲-۹۲ - احمد شاه بابا	۱۱۳-۱۱۲-۱۱۱-۶۱ - پير محمد مياجي
۵۶-۴۸-۳۱-۳ - احمد جان منشي	
۸۲-۵۲-۵۱-۵۰-۴۹ - اسراييل آري	
۸۴ - اسدالله	
۱۰۴ - اسلام خان	۸ - تماش آستي ونس
۷۴-۶۲-۵۶-۵۲-۴۲-۴۱-۳۹ - اعتماد الدوله	۲۳-۲۰-۱۶ - نوخي
۱۱ - اکبر باچا	۲۷-۱۵ - توران
۱۹-۱۸ - اورنگ زيب	۱۵ - توار
۱۱۰ - امير الامير	توماس بست
۱۱۲ - امام اعظم رح	۱۲ - نوماسپوک

ج :

ب :

۲۷-۱۰۸-۲۰۰-۱۶-۱۵ - باروخان	۳ - جارج نيون هام فورد اسحاق
۳ - بار تولد	۲۷ - جلال الدين
۱۶-۲۰ - بارو	۳۲-۶۰ - جعفر خان سدرزي
۱۰۹-۱۰۸-۶۱-۲۰ - بابو جان	۱۲ - جهانگير
۴ - برون	۸ - جيمز اول
۲۰ - بوار	
۳۰-۲۹-۱۶ - پيت نيکس	۶۶-۶۳-۲۳-۱ - جاسپي مير خان

ح :

(ب)

حاجی عادل - ۳۱-۲۸-
حاجی ابدال - ۳۱-
حسین - ۹۶-۹۴-۲۷-
حبیبی - ۱۰۶-۴-۱-
حیات خان - ۲۷-۳-
حیات سلطان - ۸۴-
حسامتی - ۷-
میر یحیی سائیکس - ۱۰۲-۷-۳-
سلطان محمد - ۱۶-۶۵-۳۶-۲۷-۱۹-۱۸-۳-
۸۹-۹۳-۹۸-
سلطان حسین - ۷-۳۵-۴۳-۴۶-۴۵-۵۵-
۸۹-۹۵-
سلطان حیدر - ۵-
سلطان احمد - ۱۰۱-
سلطان خدا داد (خود کی) - ۳۱-۱۸-
سلطان ملکی - ۱۰۳-۳۱-۲۸-۲۵-۱۹-۱۸-
سیدال خان ناصر - ۱۰۴-۱۰۳-۱۰۱-۹۷-۶۱-
۱۱۰-۱۰۹-۱۰۷-۱۰۶-۱۰۵-
سید جمال الدین افغانی - ۶۸-۶۶-۶۵-۵۸-۷-۳۰-
۷۱-۶۹-۹۳-۹۴-۹۶-۱۰۲-
سید ظهیر الحسن - ۹۹-۹۸-۴-
سید مسعود - ۴-

خ :

خاقی خان - ۸۱-۸۰-۶۷-۶۶-۱۰-
خانداد - ۳۲-
خسرو خان - ۸۸-۸۷-۸۶-۸۵-۸۴-۸۳-۸۲-
۸۹-۱۱۳-
۵-
داؤد خان - ۱۱۴-۱۱۳-۸۵-۲۱-
درخو - ۳۲-
دولت خان سدوزی - ۳۷-۳۴-۳۱-
دیوان بیگم - ۴۲-۴۱-۳۹-
۵-
رستم خان - ۸۹-۳۴-
ریندی خان مومند - ۶۷-۶۶-۴۶-۴۵-۴۳-
۵-
زار - ۵۵-۵۴-
زمان خان - ۴۴-
زیفت محل - ۹-
زیفت - ۹۸-۹۴-
۵-
سرجان مالکیم - ۶۹-۶۶-۶۴-۵۷-۴۸-۳-
۷۰-۷۱-۷۷-۸۸-۹۳-

ش :

شاه اشرف - ۱۰۵-۱۰۴-۱۰۳-۱۰۲-۱۰۱-
۱۱۲-۱۱۱-۱۰۸-
شاه اسماعیل صفوی - ۶۰-۵۰-
شاه حسین - ۱۰۵-۱۰۴-۹۸-۹۷-۹۶-۹۲-۷۶-
۱۱۰-۱۰۸-
شاه عالم - ۹-
شاه عباس - ۱۲-۱۱-۶-
شاه صفی - ۶-
شاه محمود - ۱۰۱-۱۰۰-۹۹-۹۶-۹۵-۹۴-۷-
۱۱۲-۱۰۸-۱۰۳-
شمسراز - ۶۵-
شیخ صفی الدین اردبیلی - ۶-
شیر محمد خان - ۱۰۶-۹۳-۶۶-۳-
۵-
شیر محمد خان - ۳۱-۲۹-۲۷-۲۵-۲۰-
۵-
شیر محمد خان - ۳۱-۲۹-۲۷-۲۵-۲۰-
۵-

ش :

شیر محمد خان - ۳۱-۲۹-۲۷-۲۵-۲۰-
شیر محمد خان - ۳۱-۲۹-۲۷-۲۵-۲۰-

(ج)

فرخ پیدار - ۵۰
فقیر - ۳۴

ق :

قادر خان - ۱۱۳ -
قطب الدین بهادر شاه - ۸۱۰ -
قاره شی - ۱۷ -

ک :

کامران - ۳۲ -
کرم - ۲۷ - ۱۰۸ -

گ :

گر کین - ۱۰ - ۲۶ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ -
۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ -
۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ -
۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۲ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ -
۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ -
گل خان بابر - ۶۱ -
گلان - ۱۰۹ -
گویا - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ -

ل :

لارودی - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ -

م :

مترابی بی - ۶۰ -
محمد اعظم - ۱۶ -
محمد جامی خان - ۲۷ -
محمد خان (مشهور به ساجی انکرم) - ۶۱ -
محمد خان - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ -
مراد خان - ۶۴ -

ص :

حضرت صدیق رض - ۴۶ -
صمصام الدوله - ۶۶ - ۸۰ -

ظ :

ظاهر الدین محمد بابر - ۷ -

ع :

عباس قللی بیگ - ۸۳ - ۸۸ -
عبدالله خان - ۸۴ - ۸۵ - ۹۳ - ۱۰۳ -
عبدالعزیز خان - ۲۵ - ۹۳ - ۹۴ - ۱۰۱ -
عبدالقادر خان - ۲۵ -
عزیز خان نورزی - ۶۱ -
عمر - ۲۷ -
حضرت عمر فاروق رض - ۶ -
علی اکبر شهابی - ۳ -
علی قللی میرزا - ۴ -

غ :

غلیفی - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۲۰ - ۲۷ -
غازی - ۱۶ -
غاجی - ۱۶ -
غورزی - ۱۶ - ۱۷ -
غلزی - ۱۷ -
غیلجائی - ۱۷ -
غاجه بی - ۱۷ -
غیلجائی - ۱۷ -

ف :

فراهی - ۱۵ -
فرعون - ۶۵ -

۹۸-۱۰۱-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۸-۱۰۸

۱۷-۱۷

پشتو - ۲۱-۲۲

پشون - ۹۶

پنجاب - ۹۶

پیشور - ۱۱۳

ت :

تازی - ۲۸

تبریز - ۷-۷۹

تک - ۲۵-۲۴

تهران - ۱۰۴

ج :

جلدک - ۱۸-۱۹-۲۸-۶۱

ح :

حجاز - ۱-۴۷-۴۸

خ :

خراسان - ۱۰۴-۷۳

خلج - ۶۱

خبر - ۲۹

د :

دلارام - ۷۹-۹۷

دلگ - ۷۹-۹۷

ده شیخ - ۶۵

ذ :

ذبی - ۷-۹۹

ذی - ۱۰۳

اسماعیل خان اوغازی خان دیری - ۹۶

آسیا - ۱۷

اصفهان - ۲-۴۶-۳۳-۳۵-۳۶-۳۷-۳۸

۳۹-۴۰-۴۳-۴۴-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱

۵۶-۵۷-۶۹-۷۹-۸۰-۸۲-۸۹-۹۱

۹۲-۹۵-۹۶-۱۰۰-۱۰۳-۱۰۸

۱۱۲-۱۱۳

افغانستان - ۵-۱۰-۱۱-۱۲-۲۶-۲۷-۶۰

۸۹-۹۵-۹۷

المان - ۴۹-۵۰

امو - ۱۷

اندجان - ۷

انگلستان - ۹

اولان - ۸-۲۱

ایتالیا - ۴۹

ایران - ۳-۴-۶-۷-۱۷-۸۹

ایروان - ۸۰

ب :

برمه - ۹

بسته - ۸۵

بخارا - ۷

بلغ - ۱۰-۱۱

بلوچستان - ۶۱-۶۲

بمبئی - ۸

بستان الله - ۴۴

پ :

پارس - ۴-۵-۶-۱۰-۱۱-۱۵-۲۶-۳۵-۳۶

۴۲-۴۴-۴۵-۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۲

۶۲-۷۰-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰

۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۵

(۱)

ر :

روس - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲

روم - ۱۱۲ - ۱۱۳

ز :

زابل - ۱۱

زردکوه - ۱۰۲

ز :

زوب - ۲۲ - ۶۳ - ۱۱۰ - ۱۱۳

س :

سبزوار - ۹۶

سورت - ۸

خ :

خرج - ۱۶

خرجستان - ۱۷

خرجه - ۱۶ - ۱۷

خرنی - ۲۸ - ۹۶

خلج - ۱۶

خورك - ۱۷

ف :

فراخس - ۲ - ۴۹

فراه - ۱۲ - ۶۱ - ۸۳ - ۸۵ - ۹۰ - ۹۶ - ۱۰۸ - ۱۱۳

فسا - ۱۰۵ - ۱۱۲

ق :

قاپلانلوی - ۴۹

قزوین - ۱۰۴

قندهار - ۵ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۵

۲۶ - ۲۸ - ۳۵ - ۳۸ - ۴۰

۴۱ - ۴۲ - ۴۴ - ۴۷ - ۴۹ - ۵۶

۵۷ - ۵۸ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۵ - ۶۶

۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۵ - ۷۷ - ۷۸

۷۹ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۶ - ۸۸ - ۸۹

۹۰ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۵ - ۹۸ - ۹۹

۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴

۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۸ - ۱۱۲ - ۱۱۳

ک :

کابل - ۷ - ۱۱ - ۲۱ - ۲۸ - ۶۰ - ۹۸

۱۰۶

کرمان - ۲۴ - ۱۰۴ - ۱۰۸

کسی غره - ۱۱۳

پ :

پار هلم - ۲۲ - ۶۰

پوراکه - ۶۱ - ۱۰۲

(۵)

کلاس - ۱۰۸ -

کلا ت - ۱۰ - ۱۹ - ۲۱ - ۲۸ - ۹۶ -

۹۷ - ۱۰۵ -

کاستان - ۸۵ - ۱۱۳ -

کوسان - ۲۹ -

کوکران - ۵۸ - ۶۰ - ۹۲ - ۱۱۳ -

کوهدامن - ۱۰۶ -

کویته - ۱۱۰ -

ن :

نارنج - ۹۴ -

و :

واژه خوا - ۲۳ -

ه :

هرات - ۱۱ - ۸۲ - ۸۴ - ۸۹ - ۷۸ -

۹۶ - ۱۰۴ - ۱۰۸ -

ملمند - ۸۵ - ۸۶ - ۷۳ - ۹۷ - ۱۰۲ -

مند - ۳ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۱۰ - ۱۱ -

۱۵ - ۲۶ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۵ - ۴۷ -

۶۶ - ۷۰ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۷۶ -

۷۷ -

هندوستان - ۸ - ۹ - ۸۱ -

• • •

۲ : د کتابو نومونه

الف :

افغان او پارس چکره - ۳ - ۳۲ - ۳۸ -

۳۹ - ۴۴ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۲ -

۵۳ - ۵۵ - ۵۷ - ۶۲ - ۶۵ - ۷۶ -

۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۸ - ۹۰ -

۹۱ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ -

افضل الطرايق - ۱۱۲ -

افغان تاريخي - ۴ - ۵۳ - ۷۰ - ۷۶ -

۸۱ -

القرايش في ردا لروافض - ۱۱۲ -

اويستا فرهنگ - ۳ - ۱۷ -

آئين اكبري - ۴ - ۱۱۰ -

لندن - ۸ -

لهستان - ۵۰ -

م :

مازندران - ۹۸ -

مانجه - ۶۰ -

ماشور - ۱۰۸ -

مدینه - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ -

مرغه - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ -

مکه - ۴۴ - ۴۵ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۷۰ -

مقتبان - ۹۶ -

موچه خورت - ۱۰۴ -

مهمان دوست - ۱۰۴ -

(ح)

تاریخ علمی فلسفی مرزا - ۴ - ۹۴ -
تاریخ مختصر ایران - دسریرسی ساریکس تألیف

پ :

۳ - ۷ - ۱۰۲ -	۱۹ - ۱۸ - ۱۶ - ۱۵ - ۳ -
تاریخ نظامی ایران - ۲ - ۱۰۱ - ۱۰۲ -	۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ -
۱۰۴ - ۱۰۵ -	۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ -
نقشه ایران - دعلامه سید جمال الدین افغانی اثر	۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ -
۳ - ۷ - ۳۳ - ۵۸ - ۶۰ - ۶۸ -	۸۰ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۱۰۱ -
۶۹ - ۷۱ - ۷۳ - ۷۷ - ۹۳ - ۹۴ -	۱۰۳ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ -
۹۶ - ۱۰۲ -	۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۳ -

ج :

جغرافیای تاریخی ایران - دیار تولد اثر -
۲ - ۱۷ -
چوننگ - فرامی علمی - ۳ - ۱۲ - ۱۵ -
جهانگشای نادری - ۴ - ۶۴ - ۸۹ - ۱۰۴ -
۱۰۸ - ۱۱۲ -

بهدی خرائی تعلیقات - ۴ - ۱۰۶ -

ت :

تاریخ ادبیات ایران - دیرون اثر دیاسوی
ترجمه - ۴ - ۸۸ - ۸۹ -
تاریخ افغانه - ۴ - ۹۹ -
تاریخ افغانستان - دمیلیسون تألیف دمنشی
احمد جان ترجمه :

ح :

۳۸ - ۳۷ - ۳۳ - ۳۲ - ۳۱ - ۳۰ -	۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ -
۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ -	۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ -

خ :

۲۷ - ۲۵ - ۲۰ - ۱۶ - ۱۵ - ۱۴ - ۱۳ - ۱۲ - ۱۱ - ۱۰ - ۹ - ۸ - ۷ - ۶ - ۵ - ۴ - ۳ - ۲ - ۱ -	۸۳ - ۷۹ - ۷۷ - ۷۵ - ۷۳ - ۷۲ - ۷۱ - ۷۰ - ۶۹ - ۶۸ - ۶۷ - ۶۶ - ۶۵ - ۶۴ - ۶۳ - ۶۲ - ۶۱ - ۶۰ - ۵۹ - ۵۸ - ۵۷ - ۵۶ - ۵۵ - ۵۴ - ۵۳ - ۵۲ - ۵۱ - ۵۰ - ۴۹ - ۴۸ - ۴۷ - ۴۶ - ۴۵ - ۴۴ - ۴۳ - ۴۲ - ۴۱ - ۴۰ - ۳۹ - ۳۸ - ۳۷ - ۳۶ - ۳۵ - ۳۴ - ۳۳ - ۳۲ - ۳۱ - ۳۰ - ۲۹ - ۲۸ - ۲۷ - ۲۶ - ۲۵ - ۲۴ - ۲۳ - ۲۲ - ۲۱ - ۲۰ - ۱۹ - ۱۸ - ۱۷ - ۱۶ - ۱۵ - ۱۴ - ۱۳ - ۱۲ - ۱۱ - ۱۰ - ۹ - ۸ - ۷ - ۶ - ۵ - ۴ - ۳ - ۲ - ۱ -
---	---

د :

دائرة المعارف بستانی - ۳ - ۷ -	تاریخ روابط ایران و اروپا در دوره صفویه - ۳ - ۸ - ۹ -
داستان ترکستان از عهد - ۳ - ۹ - ۳۱ -	تاریخ سلطانی - ۳ - ۱۶ - ۱۸ - ۱۹ -
۸۷ - ۶۶ -	۲۰ - ۲۷ - ۳۲ - ۳۴ - ۳۶ - ۶۰ -
درة نادره - ۴ - ۷۹ -	۶۲ - ۶۵ - ۶۶ - ۸۹ - ۹۵ - ۹۶ -
د هندی او انگلیسی قبا موس - ۳ - ۱۷ -	۹۸ - ۹۹ - ۱۰۲ - ۱۰۵ - ۱۰۸ -

(ط)

ق :

نقص الماشقين - ۱۰۹

ك :

کاوہ مجلہ - ۴ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۴

م :

زندگانی نادرشاه پسر شمشیر - ۴ - ۳۵ - متأثر الامراء - ۴ - ۶۶ - ۸۰ - ۹۶ - ۱۰۲ -

۳۷ - ۶۶ - ۷۲ - ۸۸ - ۹۴ - ۱۰۵ - منتخب الباب - ۳ - ۱۰ - ۸۰ - ۸۲ -

مجموعه نامه - ۴۳ - ۴۶ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۷ زبان پامير - ۱۷

۱۰۹

ز :

س :

سير المتأخرين - ۴ - ۹۶ - ۹۸ -

ن :

نادر نامه - قلمي - ۴ - ۹۸ - ۱۰۲ - ۱۰۵

ف :

فرشته - ۷ - ۸

۱۹ ۱۸ ۱۷

ددى کتاب فهرست

مخ	مضمون	مخ	مضمون
۲۰	بابا هوتاك	۱	پيل
۲۳	ملكيار	۳	ددى كتاب مأخذونه
۲۵	بيالام خان	۵	تر ميرويس دمخه
۲۷	ميرويس خوك و ؟ اوڅه يې و كړه ؟	۵	د يارس وضعيت
۲۷	دده د نسب سلسله	۷	د هند وضعيت
۲۸	د ميرويس مور		په افغانستان كې د قندهار
۲۹	د ميرمن نازو د خوب ليدل	۱۰	وضعيت
۳۰	د ميرويس د زېږېدو نېټه	۱۵	د هوتكو ټبر
۳۱	د ميرويس ازدواج	۱۹	د هوتكو ښاغلي تر ميرويس د مخه

(ی)

مضمون	مخ	مضمون	مخ
دمیرویس کسب	۳۲	دیارس ۳۱ زر، عسکر د خسر و خان	۸۲
د میرویس شخصی صفتونه	۳۳	په قومندانۍ	۸۳
د میرویس مقام د پښتنو په نزد	۳۳	د خسرو خان اتفاق اچول	۸۵
گر گین شوک و ؟ اوولی فندهار ته	۳۵	دمیرویس آمادگی	۸۶
راغی ؟	۳۶	د فندهار محاصره	۳۹
میرویس او گر گین	۳۹	د خسرو خان مرگت او	۴۴
میرویس د اصفهان په دربار کښې	۴۴	د یارسیانو تیښته	۴۵
د میرویس تنگ حج ته	۴۵	د یارسیانو دېل انیسکر ماتې	۴۶
دمیرویس مناجات	۴۶	دمیرویس وفات	۴۷
دمیرویس خوب لېدل	۴۷	دمیرویس وروستنی خبرې	۴۹
هغه سوانو ته چه میرویس د حجابز	۴۹	تر میرویس وروسته :	۵۳
علم او توراندی کړل	۵۳	دمیرویس ورور عبدالعزیز	۵۶
پو تصادف	۵۶	دمیرویس اولاد	۵۷
دمیرویس استفا ده له موفع څخه	۵۷	شاه محمود	۵۸
دمیرویس راتگ فندهار ته	۵۸	شاه حسین	۶۰
دمیرویس فندهار ته	۶۰	دمیرویس اور میرومن زینه	۶۳
امری - ملی جرگه	۶۳	دمیرویس وراره اشرف	۶۶
دو هه ملی جرگه	۶۶	دمیرویس سپه سالاران :	۶۷
دمیرویس امری اقدام	۶۷	سیدال خان ناصر	۶۹
ددی اقدام نیټه	۶۹	د سیدال جنگونه	۷۲
د فندهار د ښار نیول	۷۲	د سیدال ادبی مقام	۷۳
دریمه جرگه او دمیرویس وینا	۷۳	بابو جان بابی	۷۵
دو اجی نیول	۷۵	د بابو جان دشعر نمونه	۷۶
دمیرویس بله وینا او د پښتنو نظر موه جرگه	۷۶	بهادر خان	۷۷
په کار پیل	۷۷	د بهادر خان دېدلو نمونه	۷۸
دمیرویس مکتوب دیارس پاچاهه	۷۸	ملایر محمد میاجی	۷۹
دی اقدام په اصفهان کی څه تاثیر وکړ ؟	۷۹	دده علمی مقام	۸۰
د میرویس مر او ده دهند د دربار سره	۸۰	داؤد خان هوتک	۸۱
دمیرویس مکتوب دهند دربار ته	۸۱	د سرو اولخانو او کتابو نمونه	

تصویرونه :

- ۱ - میرویس نیکه - د امری مخ مقابل
۲ - شاه اسماعیل صفوی - د ۶ مخ مقابل
۳ - سلطان حسین صفوی - د ۷ مخ مقابل
۴ - د فندهار زوړ ښار - د ۶۷ مخ مقابل
۵ - د میرویس نیکه مقبره - د ۹۲ مخ مقابل
۶ - شاه محمود هوتک د ۹۴ مخ مقابل
۷ - شاه حسین هوتک د ۹۶ مخ مقابل
۸ - شاه اشرف هوتک د ۱۰۱ مخ مقابل

५५५

LYTTON LIBRARY, ALIGARH.

DATE SLIP

५

This book may be kept

FOURTEEN DAYS

A fine of **one anna** will be charged for
each day the book is kept over time.

--	--	--	--

مسلم

15

میر ولسی بنیک

[illegible]